

”Vain me ja tavallinen kerrostalo”

Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja

Susanna Hintsala ja
Reetta Mietola

ASUMISEN RAHOITUS- JA KEHITTÄMISKESKUKSEN
RAPORTTEJA 6 | 2013

”Vain me ja tavallinen kerrostalo”

Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja

Susanna Hintsala ja
Reetta Mietola

LAHTI 2013

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus

ara Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

ASUMISEN RAHOITUS- JA KEHITTÄMISKESKUKSEN RAPORTTEJA 6 | 2013
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

Taitto: Maija Hietala, Edita Prima Oy
Kansikuva: "Talot yössä", Adnan Mujkic, 2012, Taidekeskus Kettuki

Julkaisu on saatavana internetistä:
www.ara.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2013

ISBN 978-952-11-4223-9 (PDF)
ISSN 1797-5514 (verkkojulk.)

ESIPUHE

Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA on ollut keskeisin rahoittaja vuonna 2010 käynnistetyin kehitysvammaisten asumisen (KEHAS) ohjelman toteuttamisessa. Ohjelman tavoitteena on tarjota laitoksista ja lapsuudenkodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille heidän tarpeitaan vastaavia asuntoja. Asuntojen rahoittamisen lisäksi ARA on ollut mukana myös kehittämässä erityisryhmien asumisen ja asuntosuunnittelun laatua rahoittamalla useita tutkimus ja -kehittämishankkeita. Tämä ”Vain me ja tavallinen kerrostalo”-raportti on ARAn rahoittaman Arjen keskiössä -hankkeen ensimmäisen vaiheen selvitys siitä, miten yksilöllisiä asumisratkaisuja voidaan suunnitella ja kehittää erilaisiin asumisympäristöihin, kun tulevat asukkaat itse ovat kertomassa, mitä he asumiseltaan haluavat ja tarvitsevat.

Arjen keskiössä -hanke käynnistyi keväällä 2012 ARAn ja Kehitysvammaliiton yhteistyönä. KEHAS-ohjelman määrällinen tavoite on tuottaa kehitysvammaisille henkilöille ohjelmakauden 2010–2015 aikana 3 600 uutta asuntoa, jotka rahoitetaan pääosin ARAn investointiavustuksella. ARAn tulee myös kehittää yhteistyössä alan toimijoiden kanssa asumisratkaisuja kehitysvammaisten henkilöiden erilaisiin tarpeisiin, mukaan lukien autismin kirjon ihmiset. Hankkeen lähtökohtana ovat olleet valtioneuvoston periaatepäätöksen linjaukset sekä käytännön tarve saada monenlaisia asumisratkaisuja avun ja tuen tarpeiltaan erilaisille kehitysvammaisille ihmisille. Hanketta toteutettiin yhdessä Kotkan, Lahden, Seinäjoen ja Turun kaupunkien sekä Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymän Carean, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymän ja Varsinais-Suomen erityishuoltopiirin kuntayhtymän kanssa.

Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana toimii asuntoneuvos Raija Hynynen ympäristöministeriöstä. Jäseninä ovat apulaiskaupunginjohtaja Harri Jokiranta Seinäjoelta, palvelujohtaja Maisa Kuusela Turusta, sosiaalijohtaja Anu Romppainen Kymenlaakson sosiaali- ja terveystieteiden kuntayhtymästä, koulutus- ja vaikuttamisyksikön johtaja Susanna Hintsala Kehitysvammaliitosta sekä ARAsta rahoituspäällikkö Markku Aho, rakennuttamisjohtaja Martti Polvinen, kehittämisarkkitehti Sampo Vallius ja erityisasiantuntija Saara Nyyssölä, joka toimii ohjausryhmän sihteerinä.

Hankkeen toteuttamisesta ja raportin kirjoittamisesta kiitos Kehitysvammaliiton Susanna Hintsalalle ja Reetta Mietolalle. Kiitokset myös hankkeessa konsulttina toimineelle Moven Oy:n Kimmo Rongälle. Erityinen kiitos kaikille mukana olleille kehitysvammaisille henkilöille, jotka olette omalla asiantuntemuksellanne antaneet arvokasta tietoa hankkeen toteuttamiseksi, sekä pilottikuntien kaavoitus- asunto- ja sosiaalitoimen ja kuntayhtymien työntekijöille sitoutumisestanne hankkeen eteenpäin viemisessä. Työ jatkuu samojen pilottikuntien, kuntayhtymien ja tulevien asukkaiden kanssa kuin hankkeen ensimmäisessä vaiheessa.

Lahdessa 28.8.2013

Saara Nyyssölä
Erityisasiantuntija
Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)

SISÄLLYS

Esipuhe	3
1 Hankkeen tausta	7
2 Hankkeen tavoitteet ja keskeiset käsitteet	9
3 Hankkeen toteutus yhteiskehittelynä	11
3.1 Kuntien työpajojen kuvaus	11
3.1.1 Seinäjoen työpaja	12
3.1.2 Kotkan työpaja	14
3.1.3 Turun työpaja	16
3.1.4 Lahden työpaja	19
4 Hankkeen tulokset	22
4.1 Innovointimallin esittely	22
4.2 Tulevien asukkaiden näkemykset	23
4.2.1 Koti on yhtä kuin asunto ja tuki lähiyhteisössä	23
4.2.2 Tärkeimmät asuntoa koskevat tarpeet ja toiveet	25
4.2.3 Asumiseen itselle sopivaa tukea	26
4.2.4 Oman näköistä asumista naapurustossa	27
4.2.5 Tavallinen mutta esteetön asunto lähtökohtana yksilölliselle asumiselle	28
4.3 Lupaavien innovaatioiden esittely	29
4.3.1 Lähiyhteisöön asumista tukevia tekemisen ja kokoontumisen paikkoja – esimerkkeinä Diili-divari ja Pop-up baana	30
4.3.2 Itselle suunniteltu ja itselle tehty koti – esimerkkeinä Prinsessakoti ja esteetön rintamamiestalo	34
4.3.3 Uusia yhteisöllisen asumisen muotoja etsimässä - esimerkkinä Pientaloasujien verkosto	36
4.3.4 Asenteisiin vaikuttaminen ja uusi näkökulma kehitysvammaisiin naapureina – esimerkkinä Käänteinen muuttovalmennus	38
4.4 Kuntien lähtötilanne ja pilottivaiheen tulokset	39
4.4.1 Kotkan osahanke: yksilöllisiä mutta mallinnettavissa olevia ratkaisuja itsenäiseen asumiseen	39
4.4.2 Lahden osahanke: kehittämistyön pohjana asumispalveluiden ja tulevaisuuden asumistarpeiden kokonaisanalyysi	41
4.4.3 Seinäjoen osahanke: erityisryhmien asumisen suunnittelu tiiviksi osaksi yleistä kaupunkisuunnittelua	43
4.4.4 Turun osahanke: yksilöllistä asumista yhteisöllisin piirtein Paras Naapuri -hankkeessa	45
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	48
6 Keskeiset havainnot jatkokehittämiselle	52
Lähteet ja kirjallisuus	54
Liitteet	
Liite 1. Innovaatiokortit	55
Liite 2. Hankkeessa toteutetut haastattelut	63

Kuvailulehti	65
Presentationsblad	66
Kuvat	
Kuva 1. Seinäjoen asuntomessualueen kolmannen työskentelyvaiheen suunnitelma	13
Kuva 2. Kotkalaisten haaveita ja unelmia liittyen asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan.....	15
Kuva 3. Kantasataman alueen kuvaus työpajatyöskentelyn toisessa vaiheessa	16
Kuva 4. Asumisen innovointia Mäntymäen alueelle työskentelyn kolmannessa vaiheessa.....	18
Kuva 5. Oman asunnon pohjapiirros Lahden työpajasta.....	20
Kuva 6. Lahtelaisten osallistujien asumisen toiveita ja tarpeita	24
Kuva 7. Diili-divari	31
Kuva 8. Pop-up baana osana Mäntymäen city-ihmisten mekka-suunnitelmaa	33
Kuva 9. Prinsessakoti	35
Kuva 10. Pientaloasujien verkosto	37
Kuviot	
Kuvio 1. Työkalu asumisen innovaatioiden jäsentämiseksi ja arvioimiseksi	29
Taulukot	
Taulukko 1. Innovointityöskentelyn vaiheet ja työtavat	22
Taulukko 2. Osahankkeiden toimijat, kehittämistavoitteet ja ensimmäisen vaiheen tulokset.....	49

1 Hankkeen tausta

Arjen keskiössä -hanke on osa kehitysvammaisten asumisen ohjelman (KEHAS-ohjelma) toteutusta, jonka tavoitteet linjattiin valtioneuvoston periaatepäätöksessä 21.1.2010. Ohjelman tavoitteena on yksilöllisen asumisen mahdollistaminen sekä laitoksista että lapsuudenkodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille. Ohjelmaan on kiinnitetty rahoitusta, jonka avulla ohjelmakaudella (2011–2015) on tarkoitus tuottaa 3600 asuntoa pitkäaikaisesta laitoshoidosta ja lapsuudenkodeistaan muuttaville kehitysvammaisille henkilölle, keskimäärin 600 asuntoa vuosittain. Asumisohjelmaan liittyen valtioneuvosto teki 8.11.2012 toisen periaatepäätöksen, jossa jatketaan ja laajennetaan KEHAS-ohjelman toteutusta. Periaatepäätös (11/2012) linjaa kehitysvammaisten henkilöiden asumisohjelman tavoitteeksi, että laitosasuminen lakkautetaan kokonaan vuoteen 2020 mennessä.

KEHAS-ohjelman taustalla on laitospurustaisen ja eriyttävän palvelurakenteen purkaminen ja yhteiskunnallisten rakenteiden ja palveluiden kehittäminen sellaisiksi, että myös vammaiset henkilöt voivat elää mahdollisimman tavallista elämää lähiyhteisöissään ja yhteiskunnassa. KEHAS-ohjelmassa on panostettu uusien asuntojen rakentamiseen ja hankintaan. Ohjelmassa tähän on osoitettu rahoitusratkaisuna Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) erityisryhmien asumisen investointiavustusta, jolla ohjelmakauden aikana vuosina 2010–2015 rakennetaan tai peruskorjataan kehitysvammaisille noin 470 asuntoa vuosittain. Ohjelmassa myös Raha-automaattiyhdistys (RAY) velvoitetaan osoittamaan erityistä investointiavustusta tukiasuntojen hankinnan ja rakentamisen rahoitukseen järjestöjen toimesta noin 130 tukiasuntoon vuosittain.

Periaatepäätös (11/2012) ja sen toimenpiteitä konkretisoiva valtakunnallinen suunnitelma (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 2012:5) korostaa, että rakennemuutos laitoksista lähiyhteisöihin edellyttää lähiyhteisöjen ja palvelujen voimakasta kehittämistä. Lähipalvelut ovat vielä kehittymättömiä ja esteettömiä asuntoja ei ole riittävästi saatavilla kaikkialla Suomessa. Laitosasuminen asteittainen lakkauttaminen edellyttää, että laitoksista ja lapsuudenkodeista muuttaville kehitysvammaisille henkilöille on tarjolla tarpeenmukaisia asuntoja ja palveluja. Jokainen muutto laitoksesta tai lapsuudenkodista tulee suunnitella yhteistyössä vammaisen henkilön ja hänen läheistensä kanssa. Asuminen ja palvelut tulee järjestää tavallisilla asuinalueilla ja asunnoissa.

Kehitysvammahuollon ja laitoshoidon rakennemuutos on ollut pitkä prosessi, jonka historia ulottuu 1960-luvulta tähän päivään. Vielä 1960-luvulle saakka kaikissa länsimaissa kehitysvammaisten laitoshoido oli vallitseva ja muita palveluja ei käytännössä ollut olemassa. Laitoksia kohtaan alettiin esittää kritiikkiä jo 1960-luvulla – ensimmäiseksi Tanskassa ja Ruotsissa, jossa myös muotoiltiin kehitysvammapalvelujen kehitystä länsimaissa ohjannut normalisaatioperiaate. Normalisaatioajattelun kehittäjistä kuuluisimpia ovat olleet ruotsalainen Bengt Nirje (1969) ja tanskalainen Nils Bank-Mikkelsen ja kanadalainen Wolf Wolfensberger (1969). (Mietola, Teittinen & Vesala, 2013)

Kehitysvammaisten laitoshoidon alettiin ensimmäisenä purkaa Yhdysvalloissa 1970-luvun loppupuolella ja kehittää yhteisöllistä asumista. Samaan aikaan Suomessa rakennettiin viimeisiä laitoksia. Pohjoismaissa Ruotsi oli edelläkävijä lähiyhteisöön sijoittuvien asumispalvelujen kehittäjänä ja Norja oli ensimmäinen joka luopui kokonaan laitoksista (Tøssebro et al 2012). Suomessa kehitys on edennyt hitaammin kuin muissa Pohjoismaissa. (Mietola, Teittinen & Vesala, 2013)

Suomessa laitoksista lähiyhteisöön siirtyminen on merkinnyt ryhmäkotien rakentamista kehitysvammaisille ihmisille. Vielä 80-luvulla ryhmäkodit olivat tyypillisesti pieniä erillistaloja. Talot sijaitsivat tavallisilla asuinalueilla ja niiden toimintakäytännöt olivat yhteisöllisiä. Ryhmäkotien asukasmäärät ovat kasvaneet 80-luvusta ja tänä päivänä ryhmäkodit ovat yleensä 15-paikkaisia. Tukiasuntojen määrän kehittyminen on ollut hidasta ja tähän asiaan onkin kiinnitetty huomioita aivan viime vuosina ja tukiasuntojen tehokkaampaan hankintaan on ohjattu rahoitusta muun muassa Raha-automaattiyhdistyksen toimesta. (Hintsala ym. 2008)

Asuintilojen fyysinen laatu muun muassa esteettömyyden osalta on parantunut, ja henkilökohtaisten asuintilojen neliömäärä on lisääntynyt. Kuitenkin asumispalveluissa on havaittavissa runsaasti laitosmaisia piirteitä. Työntekijöiden määrä ja työvuorot vaikuttavat asiakkaiden arkeen usein yksilöllisiä tarpeita enemmän ja erityisesti nuoret kehitysvammaiset henkilöt kokevat ryhmäkodit laitosmaisina eivätkä välttämättä halua muuttaa niihin.

On arvioitu, että laitosasumisen piirteet ja toimintakäytännöt ovat siirtyneet lähes sellaisenaan ryhmäkotiasumiseen. Siksi siirtyminen laitoshoidosta ryhmäkoteihin ei ole aina tuonut suurtakaan muutosta kehitysvammaisten henkilöiden asemaan kansalaisina eikä henkilökunnan ja asukkaiden väliseen suhteeseen. (Ks. Saloviita 1989; Hintsala ym. 2008.; Mietola, Teittinen & Vesala, 2013)

2 Hankkeen tavoitteet ja keskeiset käsitteet

Arjen keskiössä -hankkeen lähtökohtana on YK:n vammaisten oikeuksien sopimus, joka korostaa vammaisten ihmisten oikeutta asua lähiyhteisössä (*in community*), ja tehdä omaa elämäänsä ja asumistaan koskevia valintoja kuten muutkin kansalaiset. Sopimuksen artiklassa 19. todetaan, että vammaisella henkilöllä on oikeus valita asuinpaikkansa ja asuinkumppaninsa ja sopimuksen jäsenmailla on velvollisuus tarjota vaihtoehtoja asumisen tukemiseen henkilön omassa kodissa. Artiklassa velvoitetaan myös palvelujen järjestämiseen painottaen osallisuutta ja osallistumista yhteisössä ja segregaaation ehkäisyä. Yleisten, kaikille kansalaisille suunnattujen palveluiden tulee olla sellaisia, että ne ovat myös vammaisten kansalaisten saavutettavissa ja vastaavat heidän tarpeisiinsa.

Arjen keskiössä -hankkeelle määriteltiin kolme keskeistä tavoitetta:

- 1) innovoida uusia lähiyhteisöllisiä asumisen ja elämisen ratkaisuja erityistä tukea tarvitseville henkilöille,
- 2) mallintaa prosessi, jossa erillisten asuntojen ja pienimuotoisten asuntoryhmien suunnittelu toteutetaan korttelisuunnittelun näkökulmasta. Korttelisuunnittelulla tarkoitettiin tässä hankkeessa mallia, jossa asumisen lisäksi tarkastellaan koko lähiyhteisöä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia erityistä tukea tarvitseville kuntalaisille.
- 3) tuottaa tietoa syntyvistä hyvistä käytännöistä valtakunnallisen, alueellisen ja kuntien suunnittelun tueksi. Esimerkit ja hyvät käytännöt julkistetaan ARAn verkkosivuilla.

Korttelisuunnitelmien kohderyhmänä olivat erityistä tukea asumisessaan tarvitsevat henkilöt. Erityisesti hankkeessa tarkasteltiin kehitysvammaisten ihmisten asumisen ja elämisen ratkaisuja. Hankkeessa kysyttiin, millaisia ovat ne asuinympäristöt, joihin erityistä tukea tarvitsevat henkilöt muuttavat ja millaisia mahdollisuuksia ne tarjoavat heille asumisen lisäksi, esimerkiksi osallistumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen näkökulmista. Millaista toimintaa tiloihin tai alueelle voisi kehittää, jotta se vastaisi alueella mahdollisesti ilmenevään palvelutarpeeseen tai kysyntään, ja tarjoaisi samaan aikaan tukea tarvitseville henkilöille mahdollisuuksia palkkatyöhön (korttelikahvila, leipomo, itsepalvelupesula, puutarhamyymälä jne.) tai vaikkapa vapaaehtoistyöhön.

Hankkeen keskeisiä käsitteitä ovat asunto, kortteli, lähiyhteisö, asuntoverkosto ja itsenäinen elämä sekä innovaatio. **Asunto** on ihmisen käyttämä asumista, elämistä ja kotia varten rakennettu suojattu tila (www.wikipedia.fi). Asuinrakentamista ohjataan Suomessa kaavoituksella, lainsäädännöllä ja rakennusvalvonnalla.

Hankkeessa käytetään käsitteitä **kortteli** ja asuntoverkosto. Korttelilla tarkoitetaan yhtenäistä aluetta, joka voi muodostua yhdestä tai useammasta tontista (www.wikipedia.fi). Asuntoverkostolle ei ole suomalaisessa käytössä vakiintunutta yhtenevää määritelmää. Tässä hankkeessa **asuntoverkostolla** tarkoitetaan erillisten asuntoratkaisujen muodostamaa kokonaisuutta, jotka liittyvät toisiinsa yhteisen

palvelutuotannon, vapaaehtoistoiminnan tai epävirallisten sosiaalisten verkostojen kautta. Asuntoverkosto on korttelia laajempi kokonaisuus ja asuntoverkosto voi sisältää useamman korttelikokonaisuuden. Hankkeessa kiinnostuksen kohteena oli erityisesti se, miten fyysisistä ratkaisuista voidaan muodostaa yhteneviä verkostoja palvelutuotannon näkökulmasta, joka voi sisältää sekä virallisen että epävirallisen tuen muotoja ja mahdollistaa hyvin erilaista tukea tarvitsevien ihmisten asumisen omassa asunnossaan tai pienimuotoisessa asuntoryhmässä.

Lähiyhteisö muodostuu elinympäristöistä ja sosiaalisista verkostoista, joihin ihmisellä on merkityksellisiä yhteyksiä, kuten kodin, työn ja vapaa-ajan elinpiirit ja sosiaaliset verkostot sekä palvelut, joita ihminen käyttää. Myös luonto ja sen luomat mahdollisuudet ovat oleellinen osa lähiyhteisöä. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 2012:5)

Itsenäinen elämä (Independent living) on keskeinen käsite YK:n vammaisten ihmisten ihmisoikeussopimuksessa ja sillä viitataan vammaisten henkilöiden yhdenvertaiseen oikeuteen elää yhteisössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valinnanmahdollisuudet. Vammaisilla henkilöillä on oikeus valita asuinpaikkansa sekä sen, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asumisjärjestelyä. Osallistumista turvataan kotiin annettavilla palveluilla sekä muilla yhteiskunnan tukipalveluilla, joita tarvitaan tukemaan elämistä ja osallisuutta yhteisössä ja estämään eristämistä tai erottelua yhteisöstä.

Innovaatiolla tarkoitetaan keksintöä tai muuta uudistusta, joka on otettu käyttöön (ks. esim. www.wikipedia.fi). Idea ei ole vielä innovaatio. Innovaation syntyminen edellyttää yleensä vastakaikua muilta osallistujilta ja kehittämiseen osallistuvien yhteistä vuoropuhelua ja yhteiskehittelyä. Innovaatiot voidaan jakaa asteittaisiin (nykyisten tuotteiden, palveluiden ja toimintamallien parannukset) ja radikaaleihin (luovat uusia markkinoita ja pakottavat muuttamaan ajattelua) innovaatioihin (ks. esim. www.innokyla.fi).

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa syntyi lupaavia innovaatioaihoita ja ideoita, joiden ominaisuus kiteytettiin niin sanotuiksi innovaatiokorteiksi/ideakorteiksi. Näitä innovaatioaihoita ja kiinnostavia uusia ideoita esitellään luvussa 4 ja liitteessä 1.

3 Hankkeen toteutus yhteiskehittelynä

Yhteiskehittelyllä tarkoitetaan ratkaisun tai palvelun kehittämistä yhdessä tulevien käyttäjien eli potentiaalisten asiakkaiden kanssa. Termi on omaksuttu pitkälti kehittävästä työntutkimuksesta ja se on muodostunut vastineeksi englanninkielen ilmaisulle *co-creation* tai *co-production*. (www.wikipedia.fi; Engeström, 2004.) Yhteiskehittelyllä voidaan tavoitella uudenlaisia hallintorajat ylittäviä palvelumalleja, uudenlaista kumppanuutta, teknologian hyödyntämistä tai työnjaon uudistamista ja osaamisen vahvistumista (www.kuntaliitto.fi).

Hankkeessa hyödynnettiin yhteiskehittelyn periaatteita ja toimintatapaa ja sovellettiin niitä erityisryhmien asuntopuunnitteluun. Yhteiskehittely käynnistyi kunkin pilottikunnan hankkeessa eri toimijoiden verkoston kokoamisella. Verkostoon kutsuttiin osallistujiksi kunnan kaavoituksen, sosiaalitoimen ja asuntotoimen työntekijöitä, luottamushenkilöitä, vammaisia henkilöitä ja heidän läheisiään, yrityksiä, kuntayhtymiä ja kolmannen sektorin toimijoita. Tärkeänä pidettiin, että työskentelyssä on mukana mahdollisimman paljon kehitysvammaisia henkilöitä ja heidän määräänsä lisättiin prosessin aikana. Suunnitteluvaiheessa pilottikunta valitsi yhteiskehittelyn kohteeksi kolme erilaista asuinalueita.

Ryhmän jäsenet työskentelivät yhdessä käyttäen hyväksi kaikkien ryhmän jäsenten tietämystä. Keskeisiä yhteiskehittelyn periaatteita olivat:

1. käyttäjän ääni – kehitysvammaiset henkilöt ovat mukana prosessin kaikissa vaiheissa
2. luova yhteiskehittely – onnistumista edistää eri hallinnon alojen välinen yhteistyö ja sitoutuminen erityisryhmien asumisen kehittämiseen yhdessä palvelujen käyttäjien kanssa.
3. jatkuvan oppimisen prosessi. Toteutus suunniteltiin siten, että työpajoissa käytettiin yhteiskehittelyn menetelmiä ja prosessissa oli mahdollista hyödyntää toisten kuntien työpajojen tuloksia.

3.1

Kuntien työpajojen kuvaus

Yhteiskehittely toteutettiin kuntakohtaisina ja kuntien yhteisinä pajoina. Pajoissa kerättiin tietoa kehitysvammaisten ihmisten arjesta, toiveista ja unelmista. Pajoissa tutkittiin myös kuntakohtaisia kohdealueita ja etsittiin niille uusia asumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen ratkaisuja. Työpajojen toteutuksen lisäksi haastateltiin mukana olevia kehitysvammaisia henkilöitä kaupungeissa syksyn 2012 aikana. Näiden haastattelujen pohjalta laadittiin asiakastarinoita, joihin koottiin työpajoihin osallistuneiden kehitysvammaisten yksityiskohtaisempia asumiseen ja elämiseen liittyviä käyttäjäkokemuksia. Tämän lisäksi haastateltiin eri hallinnon alojen työntekijöitä (ks. liite 2).

Työpajat jaksotettiin selkeisiin osavaiheisiin. Ensimmäisessä työpajan vaiheessa haastateltiin kehitysvammaisia henkilöitä heidän unelmistaan ja toiveistaan liittyen asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan. Heiltä kysyttiin, missä ja miten he viettävät arkeaan, millaisista tekijöistä mielekäs ja toimiva arki koostuu ja ennen kaikkea, millaisia asioita he kodiltaan haluavat.

Toisen pajavaiheen lähtökohtana käytettiin konkreettisia asuinalueita. Osallistujat tutkivat ryhmissä, millaisia asioita asuinalueet tarjoavat tällä hetkellä asumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen suhteen ja millaisia uusia ratkaisuja ne voisivat tarjota asumiselle, vapaa-ajalle ja työllistymiselle. Kolmannessa vaiheessa tuotettiin uusia innovaatioita tarkastelemalla käyttäjien tarpeita ja alueen tarjontaa yhdessä, uudella tavalla yhdistäen tunnistettuja tarpeita ja tunnistettuja mahdollisuuksia ja resursseja. Neljännessä vaiheessa nimettiin kiinnostavimmat uudet ideat ja ns. innovaatioaihiot ja laadittiin tarkempi suunnitelma innovaatioiden jatkokehittämiseksi.

Ensimmäinen työpaja toteutettiin elokuussa 2012 ja viimeinen marraskuussa 2012. Yhteiskehittelyn prosessia kehitettiin työskentelyn edetessä ja erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden mukana oloa vahvistettiin paja pajalta. Työpajaprosessissa hyödynnettiin niin sanottua jatkuvan oppimisen mallia. Prosessi toistettiin eri kaupungeissa samanlaisena mutta niin, että saadut kokemukset ja näkemykset hyödynnettiin jatkovaiheissa. Asumisen konseptit kehittyivät joka paikkakunnalla vähän eteenpäin – kuitenkin niin, että edettiin pilottikunnan kohdealueiden mahdollisuuksien ja asuinalueiden tarjoaman mukaisesti ja asukkaiden esille tuomien näkökulmien pohjalta.

Oleellista prosessissa oli se, että jokaisesta kunnasta oli edustajia myös toisten kuntien työpajoissa. Tämä edisti jatkuvan oppimisen prosessia, kun kuntien edustajat kuuluivat myös muiden kuntien asukkaiden näkemyksiä ja olivat analysoimassa muiden kuntien asuinalueiden tarjontaa ja mahdollisuuksia. ARAsa hankkeeseen osallistuivat KEHAS-ohjelman erityisasiantuntija, arkkitehti ja rahoitusjohtaja. He osallistuivat pajojen toteutuksen suunnitteluun ja olivat mukana jokaisessa kuntapajassa. Kuntakumppanit kokivat ARAn aktiivisen roolin hankkeessa erittäin tärkeäksi ja ARAn mukana olo edisti asuntosuunnittelun kokonaisvaltaista tarkastelua sekä rakentamisen, rahoituksen että palvelutuotannon näkökulmista. Seuraavaksi kuvataan yleisesti kuntapajojen toteutusta.

3.1.1

Seinäjoen työpaja

Hankkeen ensimmäinen työpaja järjestettiin Seinäjoella 23.8.2012. Työpajaan osallistui 41 henkilöä. Työskentely toteutettiin työskentelemällä viidessä pienryhmässä. **Ensimmäinen vaihe** liittyi asukkaan asumisen, työn ja opiskelun sekä vapaa-ajan toiveisiin ja unelmiin. Seinäjoen pajan ryhmätöissä painottui toimintamahdollisuuksien näkökulma: sen lisäksi, että tarvitaan paikkoja, joissa voi harrastaa ja työskennellä, tuotiin esille myös asioita, jotka mahdollistavat osallistumista. Osallistumista edistävänä asioina mainittiin hyvät kulkuyhteydet ja mahdollisuus yhdessä toimimiseen ystävien, työkavereiden tai tukihenkilön kanssa sekä mahdollisuus kokeilla ja räätälöidä uusia ja luovia ratkaisuja osallistumiselle. Kodilta toivottiin omannäköisyyttä, ja tärkeänä nähtiin itsemääräämisen toteutuminen asumisessa. Asunnon tulisi olla esteetön, mutta muutoin tavallinen, eli ei leimallisesti erityisasunto. Asumisessa myös kohtuuhintaisuus nimettiin keskeiseksi asiaksi.

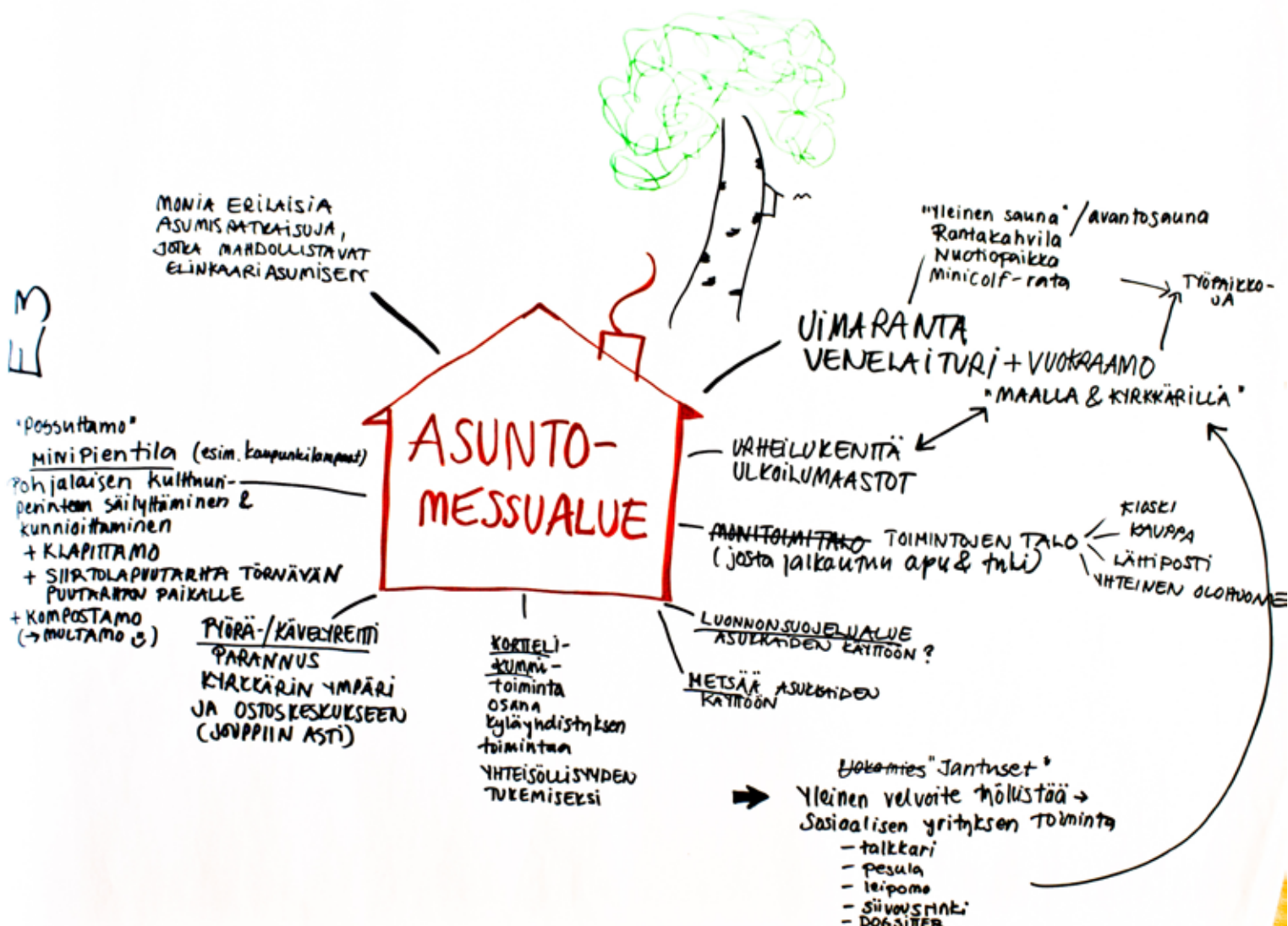
Toisessa vaiheessa tutkittiin erilaisia asuinympäristöjä. Seinäjoella oli valittu yhteiskehittelyn kohteeksi kolme esimerkkialuetta: Pohja, Rastipuisto sekä vuonna 2016 Seinäjoella järjestettävien asuntomessujen messualue, jotka esiteltiin työskentelyn aluksi. Työskentelyssä käytettiin apuna alueiden karttoja ja valokuvia, jotka auttoivat visualisoimaan sitä, millaisista ympäristöistä on kyse. Tehtävänä ryhmillä oli

tunnistaa alueiden tarjoamat resurssit ja kirjata nämä ylös. Ryhmien töissä nostettiin esiin erilaisilla asuinalueilla tarjolla olevia palveluita, harrastusmahdollisuuksia, työmahdollisuuksia ja muita arjen toimintamahdollisuuksien kannalta keskeisiä resursseja ja voimavaroja.

Työpajatyöskentelyn **kolmannessa vaiheessa** ryhmät työstivät strategisia innovaatioita. Lähtökohtana innovoinnille oli yhdistää edellä tehdyissä tehtävissä tuotetut aineistot – eli tulevien asukkaiden tarpeet ja se, millaisia mahdollisuuksia alueet tarjoavat. Ryhmiä kehoitettiin pitämään mielessä, että tehtävän innovaation tulee palvella arkea ja siirtää asukas arjen keskiöön.

Ryhmät tuottivatkin useita idea-aihoita, joissa keskeisenä yhdistävänä kysymyksenä toistui se, miten kehitysvammaisten asukkaiden lähiyhteisöön liittymistä voidaan tukea: millaisia alueella jo olemassa olevia resursseja voidaan hyödyntää ja mitä uutta on luotava tämän mahdollistumiseksi. Useassa ryhmätyössä keskeisenä lähtökohtana oli myös kehitysvammaisten asukkaiden alueelle tuomat resurssit – se mitä he voivat tarjota asuinalueelleen ja lähiyhteisönsä.

Työskentelyn **neljännessä ja viidennessä tehtävässä** pohdittiin innovaatioiden toteuttamista, hiottiin innovaatioiden ydintoiminta-ajatusta, hahmoteltiin suunnitteluprosessia ja hankkeen seuraavia vaiheita.

Kuva 1. Seinäjoen asuntomessualueen kolmannen työskentelyvaiheen suunnitelma.

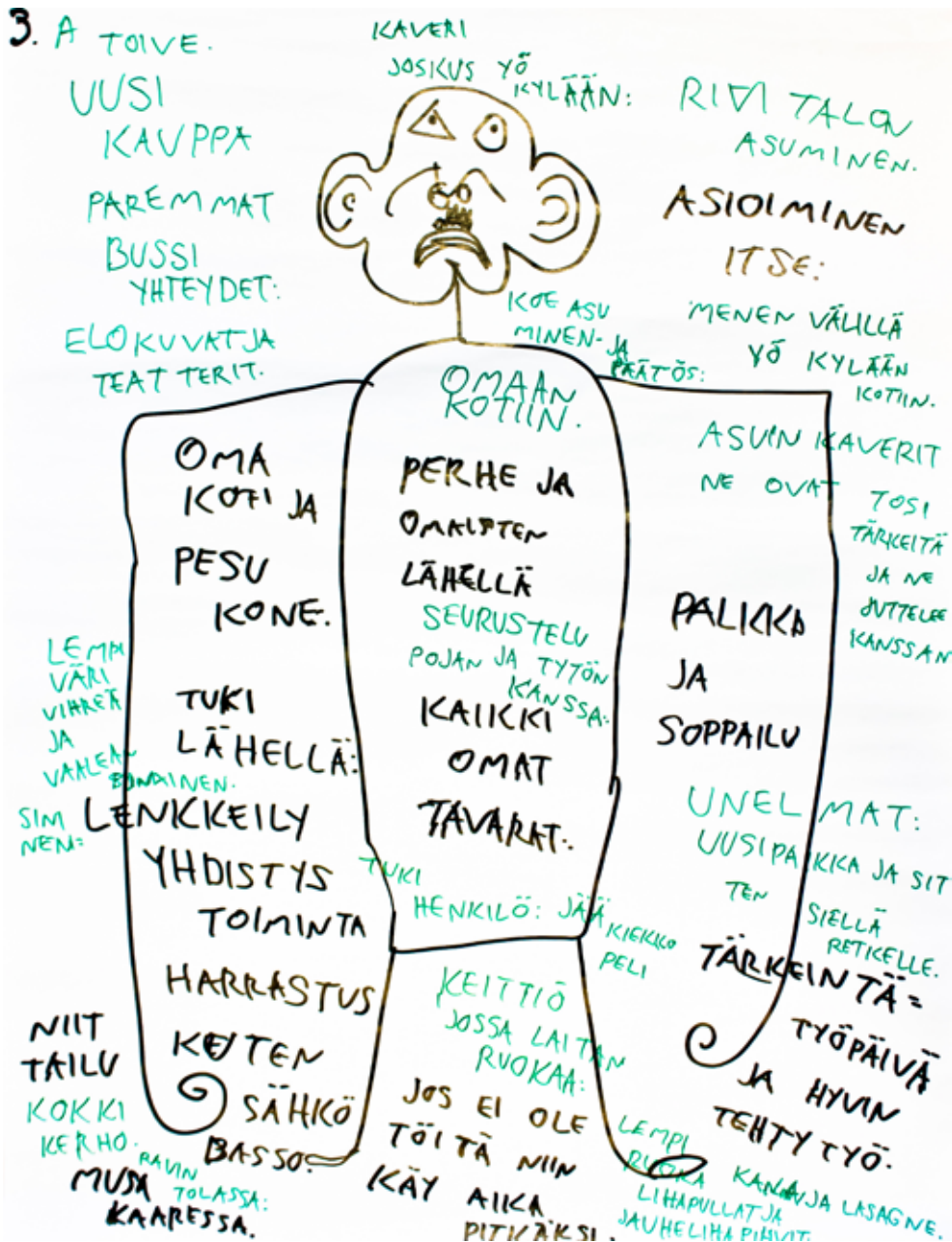
Kotkan työpaja

Hankkeen toinen työpaja järjestettiin Kotkassa 26.9.2012. Työpajassa oli noin 55 osallistujaa, joista palvelujen käyttäjiä oli lähes kaksikymmentä. Työpajassa tutkittiin kolmea Kotkan asuinalueita: Otsolaa, Hovinsaarta ja Kantasataman aluetta Kotkansaarella. Työpajaan osallistui runsaasti kehitysvammaisia henkilöitä. Heistä osa asui itsenäisesti ja pärjäsi melko vähäisellä tuella. Mukana oli myös henkilöitä, jotka asuivat vielä toistaiseksi kehitysvammalaitoksessa tai lapsuudenkodissa.

Työpajatyöskentelyä pohjustettiin esittelemällä lyhyesti Seinäjoen työpajassa tuotettuja ideoita. Tällä avattiin sitä, millaiset erilaiset innovaatiot voisivat tukea asumista ja lähiyhteisöön liittymistä: millaisin eri tavoin olisi mahdollista tuottaa asuinalueille työpaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia, rakentaa sosiaalista tukiverkostoa tai vaikkapa vaikuttaa siihen, miten uudet asukkaat vastaanotetaan asuinalueelle.

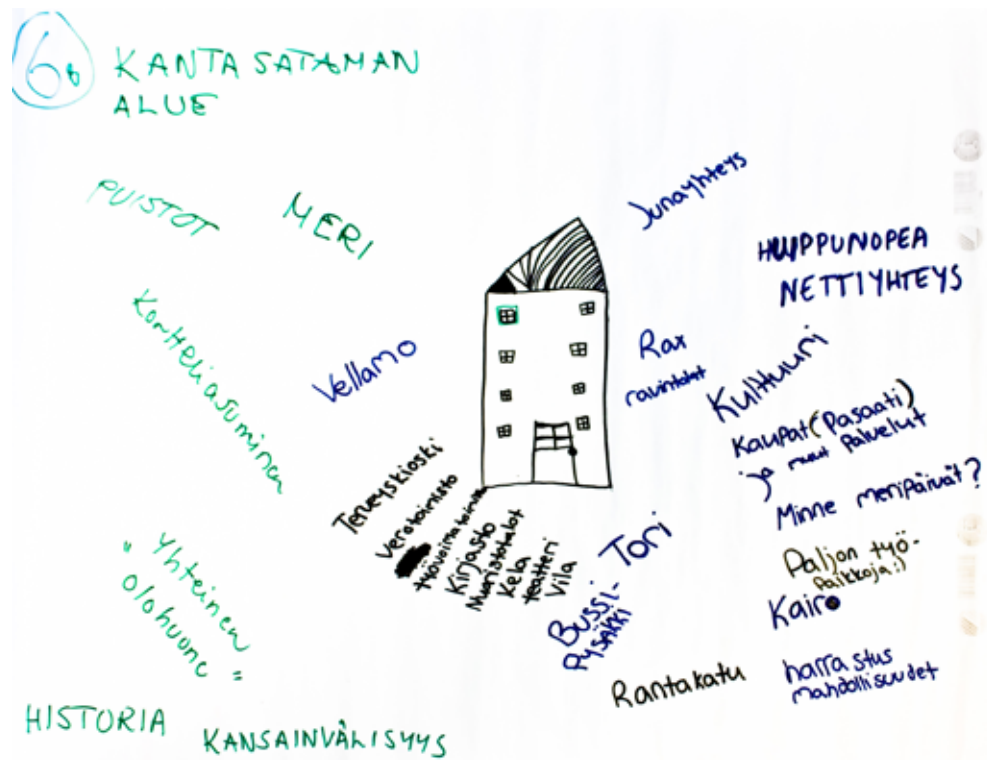
Työpajassa työskenneltiin seitsemässä ryhmässä, joissa jokaisessa edellytettiin olevan asukkaiden edustajia. Työskentely toteutettiin neljässä eri vaiheessa: **ensimmäinen vaihe** koski asukkaan näkökulmaa (uusien innovaatioiden kysyntä), toinen vaihe alueen näkökulmaa (uusien innovaatioiden tarjonta), kolmannessa keskityttiin ideoimaan asumisen innovaatioita ja neljännessä pohdittiin innovaatioiden toteuttamista.

Ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin asukkaan kotia, työtä ja opiskelua sekä vapaa-aikaa koskevia tarpeita, toiveita ja unelmia. Ryhmissä keskusteltiin siitä, miltä ryhmiin osallistuvien kehitysvammaisten ihmisten arki tällä hetkellä näyttää, millaisia asioita siihen kuuluu ja millaisia toiveita ja unelmia heillä on. Osallistujat elivät erilaisissa elämäntilanteissa ja heillä oli erilaisia asumiseen liittyviä kokemuksia ja toiveita. Osalle mukana olleista yksilöllinen asumisjärjestely oli jo todellisuutta ja osalla uuteen kotiin muutto siinsi lähitulevaisuudessa. Kehitysvammaiset henkilöt painottivat oman kodin tärkeyttä, itsemääräämisen toteutumista omassa kodissa ja liikkumisen ja toimimisen vapautta. Tärkeänä nähtiin myös tarvittava tuki kotona ja kodin ulkopuoliseen toimintaan osallistumisessa. Esiin tuotiin myös toiveita itsenäisemmästä asumisesta ja uusista tukijärjestelyistä itsenäisen asumisen mahdollistumiseksi.

Kuva 2. Kotkalaisten haaveita ja unelmia liittyen asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan.

Työskentelyn toisessa vaiheessa tutkittiin kolmea erilaista asumisaluetta ja näiden tarjoamia mahdollisuuksia asumiselle, työnteolle, opiskelulle ja vapaa-ajalle. Alueista kaksi sijaitsi Kotkan kaupungin keskustassa tai sen tuntumassa ja yksi etäämpänä keskustasta pientaloalueella. Ryhmätoissa kuvattiin asuinalueilta löytyviä palveluita, työ- ja harrastusmahdollisuuksia, naapurustoa sekä pohdittiin alueen nykyistä asuntokantaa ja tämän hyödyntämistä kehitysvammaisten ihmisten asumisessa. Myös ympäristön esteettömyyteen liittyviä kysymyksiä nostettiin keskusteluun.

Kuva 3. Kantasataman alueen kuvaus työpajatyöskentelyn toisessa vaiheessa.

Kolmannessa vaiheessa keskityttiin ideoimaan innovaatioita. Ryhmätyöskentely tuotti sekä tiiviisti asuntoon liittyviä innovaatioita että asumisen ja laajemmin elämisen tukipalveluita kehittäviä ratkaisuja. **Neljännessä vaiheessa** ryhmät valitsivat tuottamistaan ideoista yhden, jota työstettiin eteenpäin syventäen ja tarkentaen innovaation kuvausta sekä pohtien innovaation toteuttamista. Työpajassa keskusteltiin myös vertaistuen merkityksestä osana asumista, sekä pohdittiin tämän hyödyntämistä yhtenä osana tuen kokonaisuutta virallisten tukipalveluiden rinnalla. Ryhmissä innovoitiin muun muassa yksilöllisen asumisen mallia, johon liittyy myös yhteisöllisiä muotoja pohtien millä tavoin vertaistukea voidaan rakentaa erillisissä asunnoissa asuvien asukkaiden välille (ks. pientaloasujien verkoston kuvaus luvussa 4.3).

Erityisesti kehitysvammaiset henkilöt kiittelivät työpajatyöskentelyä mahdollisuudesta kertoa omia näkemyksiään ja toiveitaan – erään osallistujan sanoin ”saatiin oma ääni kuuluviin, siitä olen tyytyväinen”. Kehitysvammaiset henkilöt toivatkin esiin toiveensa, että myös jatkossa järjestettäisiin tällaisia päiviä, joissa he pääsevät osallisiksi, keskustelemaan heitä koskevista kysymyksistä ja suunnittelemaan oman elämänsä ratkaisuja. Keskeiseksi yhteiseksi tavoitteeksi nimettiin omannäköisen elämän mahdollistaminen. Se ei ole kiinnittynyt tiettyyn asunto- tai tukimalliin, vaan keskeisenä nähtiin henkilön tarpeiden ja toiveiden kuuleminen ja asumisratkaisun räätälöinti näiden mukaan, huomioiden sekä asuntoa, asumisympäristöä että tukea koskevat asukkaan yksilölliset tarpeet.

3.1.3

Turun työpaja

Turun työpaja järjestettiin 24.10.2012. Edustettuina olivat kaupungin eri hallintoalat, palveluntuottajat, vammaispalveluiden työntekijät, vammaisjärjestöjen edustajat ja palvelujen käyttäjät. Osallistujia oli yhteensä 55. Työpajassa tutkittiin kahta eri asuin- aluetta: Turun keskusta-alueelle sijoittuvaa Mäntymäkeä sekä Littoisiin sijoittuvaa Verkarannan aluetta.

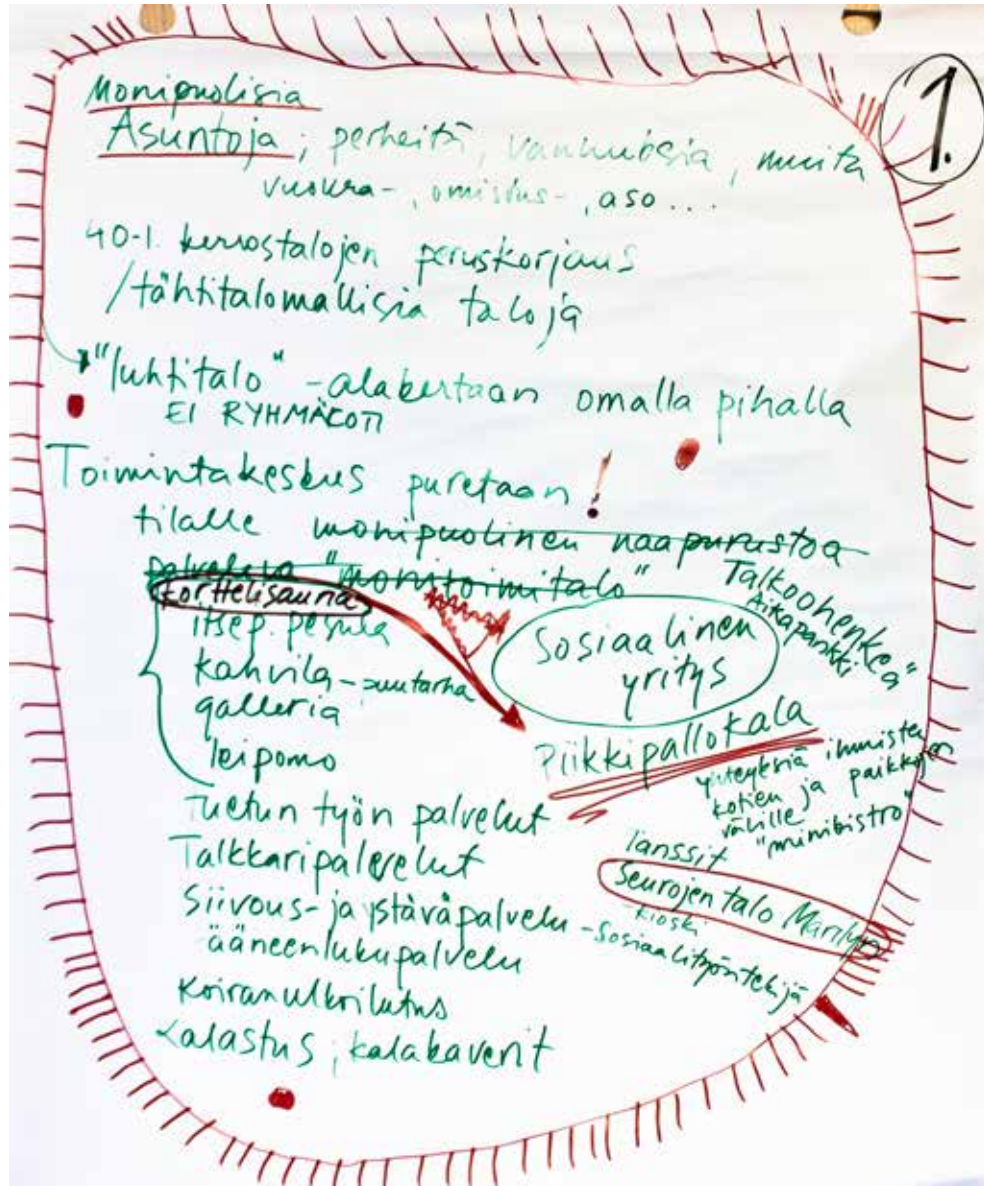
Turun Arjen keskiössä -osahankkeen nimi on Paras naapuri. Hyvän nimen taustalta löytyy valitettavasti ikäviä syitä: Turun alueella kehitysvammaisten asuntohankkeet ovat saaneet naapurustolta varsin raakaa kritiikkiä ja vastustusta. Turun hankkeessa yhtenä tavoitteena onkin tähän vaikuttaminen ja sen korostaminen, että kehitysvammaiset ihmiset ovat ”niitä parhaita naapureita”.

Työpajatyöskentelyä pohjustettiin esittelemällä Seinäjoen ja Kotkan työpajojen tuloksia. Aikaisemmissa työpajoissa tuotetuista ideoista työstettyjä innovaatiokortteja käytettiin myös tukena työskentelyssä ja näitä oli mahdollista hyödyntää ryhmän oman innovointityön lähtökohtana tai tähän yhdistäen. Työpajassa työskenneltiin seitsemässä ryhmässä, joissa jokaisessa asukkaat olivat edustettuina. Aluksi tarkasteltiin asukkaan näkökulmaa, hänen asumista koskevia toiveita ja tarpeita, toisessa esimerkkiasuinalueita ja niissä olemassa olevaa tarjontaa ja kolmannessa pajavaiheessa tuotettiin asumisen innovaatioita.

Turun työpajassa ensimmäisen vaiheen työskentelyssä tuotettiin varsin yksityiskohtaisia kuvauksia ryhmissä olevien asukkaiden asumisen nykyratkaisuksista, heille asumisessa tärkeistä kysymyksistä ja tekijöistä sekä heidän asumista koskevista unelmistaan ja tavoitteistaan. Erityisesti Turun työpajassa korostuivat sosiaalisten verkostojen ja hyvien naapureiden tärkeys asumiselle. Tärkeänä pidettiin, että asunnon sijainti mahdollistaa arkisen yhteydenpidon perheeseen, sukulaisiin ja kavereihin. Hyvät naapurisuhteet tuotiin esiin sekä asumisen viihtyisyyttä että turvallisuutta tuottavana tekijänä. Ensisijaisen tärkeänä asiana tuotiin esiin, että asunnon pitää sijaita ”muitten ihmisten joukossa”. Tärkeäksi tavoitteeksi nimettiin myös palkkatyö – ”se on meidän kaikkien toive”.

Työskentelyn ohjauksessa nostettiin esiin neljä ulottuvuutta, joilla asumista tulisi tarkastella: minä-koti-kortteli-kaupunki. Asukkaiden mielipiteissä näkyväksi tulikin se, miten arjessa liikutaan näiden eri ulottuvuuksien välillä, sekä millä tavoin henkilökohtainen elämäntapa määrittää sitä, millaiset tekijät asettuvat etusijalle asumisessa. Useille palvelujen käyttäjille esimerkiksi asuminen kaupunkikeskustassa, keskustan palveluiden ja toimintamahdollisuuksien läheisyydessä oli hyvin tärkeä kysymys, ja heidän kerronnassaan kodin ulkopuolinen, kortteliin ja kaupunkiin sijoittuva toiminta asettui merkittävään asemaan. Toisten kertomuksissa taas elämänkumppanin ja lemmikin kanssa jaettu yksityinen koti näyttäytyi arjen keskiönä. Työpajassa päädyttiinkin keskustelemaan yksityisen, puolijulkisen, puolijulkisen ja julkisen tilan merkityksestä, ja tällaisten tilojen mahdollistamisesta rakennetussa ympäristössä: yksityisen kodin rinnalle tarvitaan yhteisyys ja osallisuus ja tätä rakentavia ja mahdollistavia tiloja ja palveluita.

Työpajan innovointivaiheessa tuotettiin useita ideoita siitä, millä tavoin kortteliin ja asuinalueelle voidaan tuoda kaikkien asumista ja viihtymistä tukevia palveluita. Ryhmissä pohdittiin erityisesti sitä, miten palveluiden tulisi sijoittua, keille näiden tulisi ensisijaisesti kohdistua ja minkä muotoisina näitä olisi mahdollista tuottaa. Useassa ryhmässä oltiinkin palvelukonseptin ympäriltä lähdetty purkamaan seinä ja hajottamaan perinteistä palvelumallia, ja lähdetty kehittämään uudenlaisia, kortteliin hajautuneita, kutsuvia ja ulospäin auki olevia palveluja. Keskeisenä nähtiin, että palvelut ovat kaikkien käytettävissä, ja että ne toimivat asuinalueella välineenä, joka luo yhteyksiä ihmisten välille.

Kuva 4. Asumisen innovointia Mäntymäen alueelle työskentelyn kolmannessa vaiheessa.

Yksi ryhmistä innovoi täysin uuden asuinalueen suunnitteluprosessia. Lähtökohdiana suunnitelmassa oli, että kehitysvammaiset ihmiset ja heille palveluita tuottavat tahot olisivat vain pieni osa osana isompaa asuinalueetta: tavoitteena on tuottaa kaikille suunniteltu monimuotoinen asuinalue. Toimivan korttelimallin ehtona ja keskeisenä elementtinä ryhmän jäsenet pitivät sitä, että asuinalueella olisi paljon sellaista avointa yhteistä tilaa kaikille, mikä mahdollistaisi kohtaamisia ja yhdessä toimimista. Hyvän naapuruston aikaansaamiseksi tulisi rakentaa asuinalue, joka ei ole ainoastaan hyvä, vaan myös houkutteleva: "Kaikki haluaisi asumaan tänne, koska täällä olisi loistavat palvelut, loistavat yhteydet ja loistava sijainti. Tehdään superhoukutteleva, esteettisesti kaunista ja esteetöntä. Uusien muuttajien tarpeiden mukaan suunnitellaan asunnot muokattaviksi, erikokoisiksi ja erimallisiksi ja joita voidaan yhdistellä."

Lahden työpaja

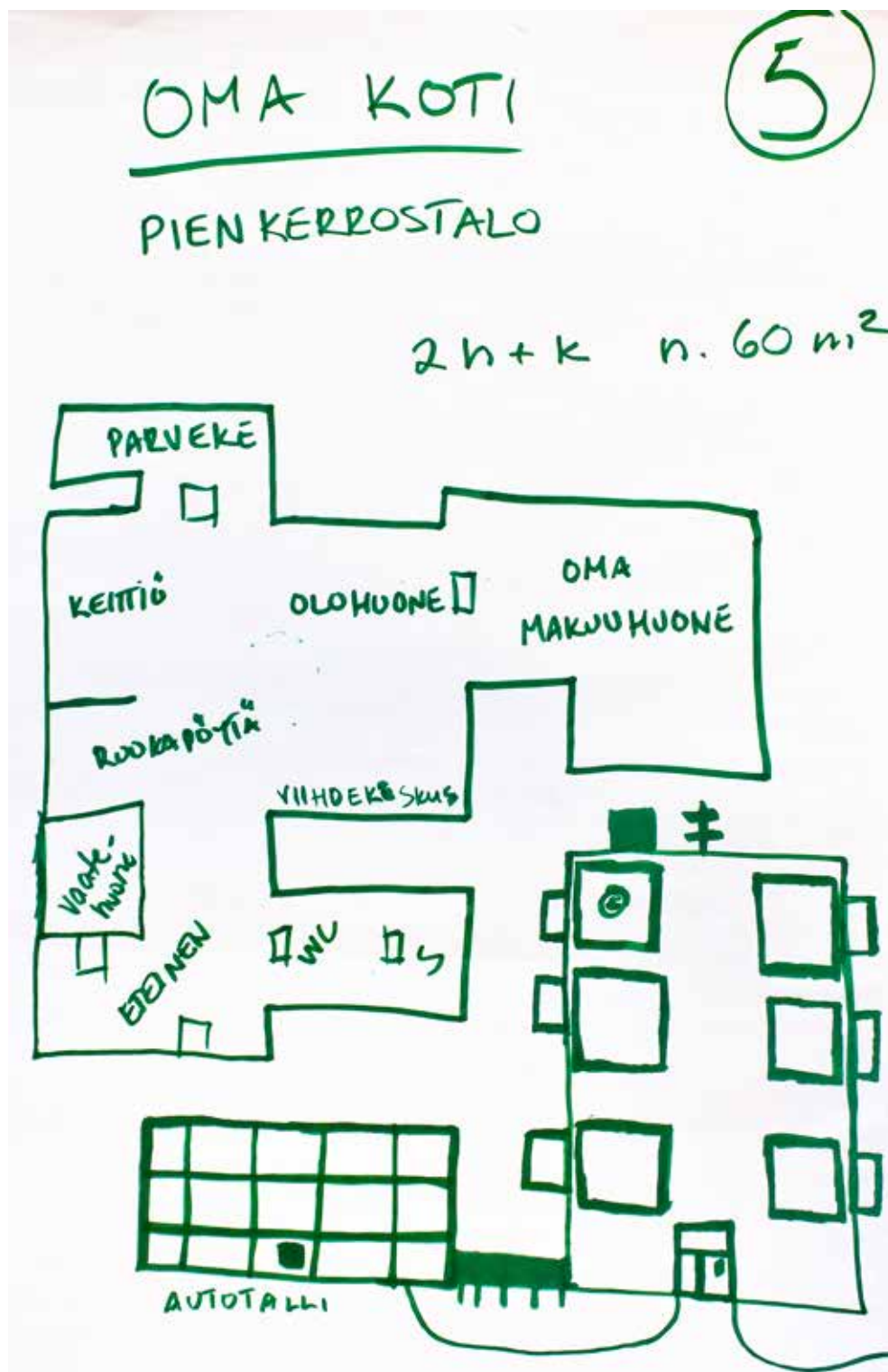
Lahden työpaja järjestettiin 5.11.2012. Työpajaan osallistui 56 henkilöä. Edustettuina olivat palvelunkäyttäjät, palveluntuottajat, kaupungin vammaispalvelut, opetustoimi sekä tekninen ala. Lahdessa työpajatyöskentelyyn osallistui erityisen runsaasti kehitysvammaisia nuoria. Lisäksi työpajassa oli edustus kaikista hankkeesta kumppaneina olevista kunnista ja kuntayhtymistä. Myös ARA oli Lahden työpajassa vahvasti edustettuna.

Lahden työpajassa työskentely eteni kolmessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin kehitysvammaisten henkilöiden asumista koskevia tarpeita ja toiveita. Toisessa vaiheessa analysoitiin kolmea työpajatyöskentelyyn valittua asuinalueita Lahdesta: Paavolaa, Kaarikatua sekä Ahtiala-Torkkoa. Kolmannessa vaiheessa innovoitiin uusia ratkaisuja yhdistäen kehitysvammaisten henkilöiden esiin tuomia asumisen tarpeita (ensimmäinen työvaihe) asuinalueilla tunnistettuihin tarjoumiin (toinen työvaihe).

Kehitysvammaiset henkilöt kertoivat hyvin konkreettisia tavallisen kodin toiveita. Useat palvelujen käyttäjät toivoivat oman kodin sijaitsevan kerrostalossa ja asuntoon toivottiin riittävästi tilaa, parveketta ja kunnan keittiötä. Myös asunnon sijainti tuotiin esiin tärkeänä asiana: asunnon sijainnin tulisi mahdollistaa sosiaalisten verkostojen ylläpitämistä ("sukulaisten lähellä") ja olla esteettisesti miellyttävässä ja toimintamahdollisuuksia tarjoavassa ympäristössä ("näkyisi Vesijärvi parvekkeelta", "kodin lähellä keskustakirjasto").

Tärkeänä pidettiin sitä, että asunto on omaan yksilölliseen elämäntyyliin sopiva, sopivan kokoinen ja muutenkin itselle toimiva asunto. Kaikki kehitysvammaiset pajan osallistujat toivoivat omaa erillistä asuntoa, johon kuitenkin tarvittaessa saisi tukea, esimerkiksi siten, että kotona kävisi asumisen ohjaaja. Ohjaajalta toivottiin konkreettista apua arjen kotitöihin ja todettiin, että jo tieto siitä, että saa tarvittaessa tukea, lisää turvallisuutta asumiseen.

Työpajatyöskentelyn kolmannessa vaiheessa tartuttiinkin näihin kehitysvammaisten nuorten toiveisiin ja edeltävistä työpajoista poiketen suunniteltiin omaa asuntoa piirtämällä asuntojen pohjapiirroksia. Oman kodin piirtäminen toi entistä korostuneemmin esille sen, millaiset tekijät olivat kullekin henkilölle omassa kodissa tärkeitä ja kriittisiä tekijöitä. Osalle keskeisenä kysymyksenä ja suunnittelun lähtökohtana oli asunnon esteettömyys: esteettömyys näyttäytyi tilasuunnitteluna, joka mahdollistaa liikkumisen eri tiloissa (esim. kerrostalossa hissi) ja omien toiveiden ja elämäntyylin mukaisen elämisen (esim. esteetön oma piha, joka mahdollistaa puutarhahoidon tai pienviljelyn). Toimivuuden lisäksi tärkeänä pidettiin asunnon viihtyisyyttä: se että kotona "saa nauttia olostaan". Tällä viitattiin siihen, että oma koti on sisustettu siten, että siellä voi tehdä itselle tärkeitä asioita ja rentoutua itselle sopivalla tavalla. Koti koettiin muiden työpajojen tapaan ensisijaisesti tärkeänä yksityisenä tilana.

Kuva 5. Oman asunnon pohjapiirros Lahden työpajasta.

Jokainen pajaan osallistunut kehitysvammainen henkilö lähti työpajan kolmannessa vaiheessa itsestään selvästi suunnittelemaan omaa erillistä asuntoa. Tämän lisäksi osassa ryhmistä suunniteltiin naapurustolle yhteistä niin sanottua korttelitupaa, kerho- tai pajatilaa, jossa voisi tehdä käsitöitä, pitää bänditreenejä tai rassailla autoa. Tällaiset harrastetilat voisivat toimia myös pohjana yhteisöllisyyden rakentumiselle

naapurustossa. Suunnitelmien keskeinen viesti tiivistyikin kommentissa: ”Omillaan halutaan siinä olla omassa asunnossa, mutta myös yhteisön jäsenenä”.

Työpajan antia purettaessa keskusteltiin siitä, miten näihin suunnitelmiin omasta asunnosta ja samalla yhteisöllisyyden mahdollistamisesta voitaisiin Lahdessa vastata tulevaisuudessa. Vammaispalveluiden edustajat totesivat, että toiveeseen omasta (vuokra)asunnosta on varmasti helppo vastata, sillä pieniä vuokra-asuntoja Lahdessa on tarjolla. Haastavampana kysymyksenä nähtiin se, miten tuki asuntoon järjestetään. Tuen räätälöinnissä tulisi huomioida sekä virallinen että epävirallinen tuki. Yhtenä mahdollisena mallina tuen järjestämiseksi nostettiin esiin asuntoverkostomalli, jota myös Kotkan työpajassa oli työstetty: tällä tavalla omista erillisistä asunnoista muodostettaisiin palveluntuotannon näkökulmasta asuntoverkostoja. Malli mahdollistaisi myös rakentaa asukkaiden välistä vertaistuen verkostoa.

4 Hankkeen tulokset

4.1

Innovointimallin esittely

Hankkeen tavoitteena oli etsiä yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja. Yhteiskehittelyn työskentelytapaa kehitettiin hankkeen aikana ja lopputuloksena muodostettiin kuusivaiheinen innovointimalli uusien asuntoratkaisujen kehittämiseksi yhteistoiminnallisena prosessina.

Taulukko 1. Innovointityöskentelyn vaiheet ja työtavat.

Vaihe	Työtavat
1. Asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden selvittäminen	Palvelujen käyttäjiltä kysytään, missä ja miten he viettävät arkeaan, millaista tekijöistä mielekäs arki kotona, työssä ja vapaa-aikana muodostuu ja millaisia asioita he haluavat tulevalta kodiltaan ja asuinalueeltaan. Työskentelytapa: yhteistoiminnallinen paja, ymmärtämistä ja kommunikaatiota helpottavat apuvälineet kuten kuvat, tutustumiskävelyt alueilla ja asiakkaiden haastattelut
2. Asuinalueen tarjonnan selvittäminen	Tutkitaan asuinalueita ja millaisia asioita asuinalueet tarjoavat tällä hetkellä asumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen suhteen ja millaisia uusia lähiyhteisöllisiä asuntoratkaisuja ne voisivat tarjota tulevaisuudessa. Työskentelytapa: yhteistoiminnallinen paja, alueita konkretisoiva kuvamateriaali, tutustuminen alueen tarjouiin
3. Innovointi, ideointi	Luodaan uusia ratkaisuja olemassa olevien mahdollisuuksien ja tunnistettujen tarpeiden pohjalta Lähtökohtana asukkaiden toiveet ja tarpeet (vaihe 1) ja tunnistetut mahdollisuudet (vaihe 2).
4. Innovaation kuvaus	Tutkitaan vaiheessa 3 syntyneitä ratkaisuja. Määritellään uuden ratkaisun ja/tai idean innovaatiotyyppi ja muutoksen laajuus. Käytetään apuna innovaatioiden kuvaamisen työkalua. (ks. raportin luku 4) Nimetään uudet ratkaisut ja ideat.
5. Lupaavimpien innovaatioiden valinta	Valitaan lupaavimmat uudet innovaatiot (asumISRatkaisut) jatkkoon. Kuvataan asumISRatkaisun keskeiset elementit ja laaditaan kuvauksesta ns. innovaatiokortti (ks. raportin luku 4.3)
6. Kehittämispilotin käynnistäminen	Laaditaan toteutussuunnitelma. Käynnistetään kehittämispilotti/pilotit.

Keskeinen havainto oli, että uusien asuntoratkaisujen kehittyminen edellyttää kaikkien kunnan hallinnon alojen mukana oloa ja sitoutumista. Asuntosuunnittelun uudistaminen edellyttää kaavoituksen, asuntotoimen ja sosiaalitoimen tiivistä yhteistyötä ja asukkaiden mukana oloa prosessin kaikissa vaiheissa. Hankkeessa saatiin hyviä kokemuksia hallinnon alojen välisen yhteistyön tiivistämisestä ja vakiinnuttamisesta osaksi kunnan asuntosuunnittelukäytäntöjä. Vielä kehittämistä edellyttää se, miten asukkaiden osallistuminen varmistetaan asuntosuunnitteluprosessin kaikissa vaiheissa. Tulevilta asukkailta kerätään tietoa heidän tarpeistaan ja toiveistaan, mutta he eivät ole mukana laajemmin uusien asuinalueiden ja uusien asuntoratkaisujen suunnittelussa.

Toinen havainto oli se, että uusien asumisratkaisujen ideointia rikastaa työskentelytapa, jossa tarkastellaan asuntojen suunnittelun lisäksi elinympäristöä laajemmin myös vapaa-ajan ja työllistymisen mahdollisuuksien näkökulmista. Näitä näkökulmia yhdistelemällä mahdollistuu asumisen tarkastelu uusista näkökulmista (ks. luku 4.3.)

4.2

Tulevien asukkaiden näkemykset

Hankkeessa keskeisessä asemassa on käyttäjän äänen kuuleminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset, joiden asumista suunnitellaan, ovat aktiivisesti mukana suunnitteluprosessissa. Hankkeen työpajoissa kehitysvammaiset ihmiset ovatkin toimineet oman elämänsä ja arkensa asiantuntijoina ja tuoneet esiin sellaisia asumisen tarpeita ja toiveita, jotka suunnittelussa on huomioitava. Tässä luvussa tarkastellaan kehitysvammaisten henkilöiden työpajoissa ja haastatteluissa esiin tuomia asumiseen liittyviä näkemyksiä.

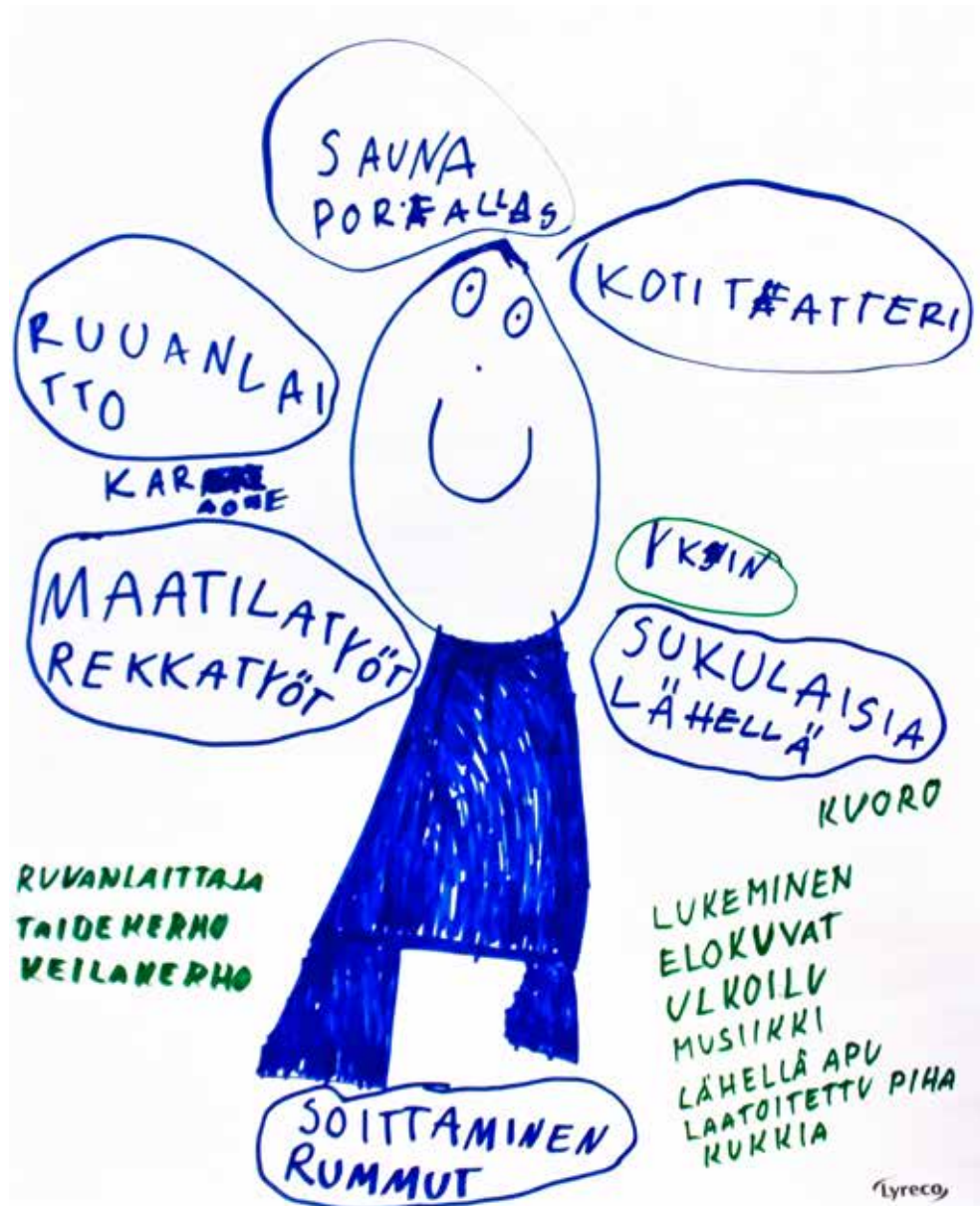
Jokaisessa työpajassa työskentely käynnistettiin tutkimalla asukkaiden arkea kysymällä, missä kehitysvammaiset ihmiset elävät arkeaan, millaisia tekijöitä mielekäs ja toimiva arki sisältää ja ennen kaikkea millaisia tekijöitä tämä asunnoilta edellyttää. Lisäksi hankkeessa haastateltiin tarkemmin kuutta työpajoihin osallistunutta kehitysvammaista henkilöä. Näiden haastatteluiden tehtävänä oli syventää ja tarkentaa työpajoissa kerättyä aineistoa. Haastatteluaineisto on myös antanut mahdollisuuden analysoida tarkemmin sitä, miten työpajoissa kerrotut toiveet ja tarpeet ja näissä esiintyvät painotukset näkyvät haastateltujen nykyisessä asumisessa ja laajemmin heidän elämäntilanteessaan.

4.2.1

Koti on yhtä kuin asunto ja tuki lähiyhteisössä

Työpajoihin osallistuneet kehitysvammaiset henkilöt asuivat tällä hetkellä erilaisissa paikoissa. Osa heistä asui itsenäisesti omassa vuokra-asunnossa tai tukiasunnossa, osa ryhmäkodissa tai asuntolassa. Työpajoihin osallistui myös laitoksessa asuvia henkilöitä. Pajoihin osallistui myös nuoria, jotka asuivat edelleen lapsuudenkodeissaan. Toisaalta mukana oli myös varttuneempia henkilöitä, joille oli ehtinyt kertyä kokemuksia erilaisista asunnoista. Kehitysvammaiset henkilöt toivatkin työskentelyssä esiin hyvin erilaisia kokemuksia ja näkökulmia asumiseen.

Taustojen eroista huolimatta olivat kehitysvammaisten henkilöiden näkemykset asumisessa tärkeistä asioista kuitenkin yllättävän samanlaisia. Keskusteluissa toistuivat samat toiveet ja samanlaiset painotukset siitä millainen on hyvä asunto tai tuen ja avun järjestämisen tapa. Samalla kun keskusteluissa toistuivat tietyt toiveet ja kysymykset, tuotiin esiin myös itselle tärkeitä, persoonallisia yksityiskohtia, jotka kuvastavat omia mieltymyksiä ja omaa elämäntapaa.

Kuva 6. Lahtelaisten osallistujien asumisen toiveita ja tarpeita.

Kuvaan 6 on koottu kahden lahtelaisen nuoren ajatuksia ja toiveita asumisestaan. Kuvan keskiöön on vahvasti piirretty "minä". Piirretyn "minän" ympärille kootut toiveet ja tarpeet kuvaavat oman näköistä elämää ja niissä tulevat esille henkilöiden persoonat ja heidän mielenkiintonsa kohteet ja taustat. Useat kuvassa kirjatuiista toiveista ja tarpeista tulivat esille myös useiden muiden kehitysvammaisten henkilöiden mielipiteissä. Näiden toiveiden ja näkökulmien voidaan tulkita olevan perustavia edellytyksiä hyvän mutta oman näköisen elämän elämiselle.

Kuva 6 kertoo siitä, millaisia asioita asuntoon halutaan ja mitä omassa asunnossa halutaan tehdä. Toisaalta kuvassa tuodaan esiin tärkeitä tukiverkoston ja tuen järjestämiseen liittyviä piirteitä. Kuvaan on kirjattu myös lähiyhteisössä elämistä koskevia määreitä. Hyvää asumista ja elämää kuvattiinkin keskeisesti näiden kolmen tekijän: asunnon, tuen ja lähiyhteisössä elämisen kautta. Myös tämän luvun rakenne seuraa tätä jakoa. Aluksi esiin tuodaan asuntoa koskevia keskusteluja. Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan sitä, millä tavoin kehitysvammaiset henkilöt keskustelevat avusta ja tuesta ja luvun lopuksi tuodaan esiin lähiyhteisöä koskevia pohdintoja sekä tiivistetään asukkaiden esiin tuoma keskeisin viesti.

Tärkeimmät asuntoa koskevat tarpeet ja toiveet

Keskusteltaessa asumista koskevista toiveista oli pajoihin osallistuneilla kehitysvammaisilla henkilöillä usein hyvin selkeä näkemys siitä, missä ja millaisessa asunnossa on hyvä asua sekä millainen asunto itselle sopii. Joillakin toiveissa oli omakotiasuminen maaseutumaisessa ympäristössä ja toiset taas ehdottomasti halusivat asua kerrostalossa kaupunkimaisessa ympäristössä.

”Oma asunto kerrostalossa tai rivitalossa.”

”Rivitalo peltonäkymällä.”

”Kiva asua keskustassa koska palvelut on lähellä.”

Sijainti näyttäytyikin hyvin keskeisenä asiana. Tärkeänä pidettiin palveluiden läheisyyttä tai saavutettavuutta, hyviä kulkuyhteyksiä sekä harrastusmahdollisuuksien, esimerkiksi kirjaston ja uimahallin läheisyyttä. Mukavien ulkoilumaastojen löytäminen ja asuinympäristön yleinen viihtyvyys, turvallisuus ja rauhallisuus tuotiin myös esiin.

Usean toiveena oli myös työmahdollisuuksien löytyminen läheltä kotia. Sijaintia pohdittiin myös maiseman näkökulmasta kertoen mitä omasta ikkunasta toivoisi näkyvän ja millaisia asioita omalta parvekkeelta haluaisi seurata.

Asunnon sopivaa sijaintia koskevana kriteerinä työpajoissa tuotiin esiin omat sosiaaliset verkostot ja niiden ylläpitäminen. Asunnon toivottiin sijaitsevan siten, että omaiset, sukulaiset ja ystävät asuvat lähellä tai vähintäänkin hyvien kulkuyhteyksien päässä.

”Viihtyvä koti, jossa olis perhe lähellä.”

Kehitysvammaisten henkilöiden esittämissä toiveissa tyypillisenä näyttäytyi toive yksin asumisesta tai asumisesta itse valitun asuinkumppanin kanssa. Usein tämä toivottu asuinkumppani oli seurustelukumppani tai kihlattu.

”Sais asua mun tyttökaverin kanssa.”

”Että olis (kihlattun kanssa) yhteinen kämpppi. Ja keittiö olis siisti. Ja kodikas.”

Työpajoissa esitettiin vain vähän toiveita perinteisestä ryhmämuotoisesta asumisesta. Myös silloin kun henkilö halusi asua muiden kanssa, toiveena oli yleensä, että hän voisi asua vain muutaman henkilön kanssa. Kehitysvammaiset henkilöt painottivat oman yksityisen tilan tärkeyttä ja mahdollisuutta itse valita keiden kanssa asuvat:

”Kodissa oma aika on tärkeä ja rauha.”

”Mulla on tämä oma suunnitelma, että pääsisin omaan asuntoon ja saisin valita kenen kanssa mä haluan asua, niinkun kämppiksen kanssa.”

Työpajoissa keskusteltiin yksityiskohtaisesti, millainen on itselle mieluinen ja toimiva asunto on ja millaisia huoneratkaisuja siinä tulisi olla. Näiden pohjalta määriteltiin suunnittelussa huomioon otettavia tekijöitä. Erityisesti Lahden työpajassa syvennyttiin näihin yksityiskohtiin piirtämällä työryhmissä asuntojen pohjapiirroksia.

Omalla asunnolla toivottiin sitä, että se täyttää asunnon tunnuspiirteet eli että asunnossa on kunnan keittiö, olohuone, makuuhuone, kylpyhuone sekä parveke tai pieni oma piha. Useat toivat esiin esteettömyyden tärkeyden sekä asunnossa, asuinrakennuksessa (hissi, automaattisesti avautuva alaovi) että pihapiirissä.

Tärkeänä pidettiin sitä, että asunnossa on riittävästi tilaa omille tavaroille ja siellä voi tehdä itselle mieluisia asioita. Näissä keskusteluissa tulivat esiin henkilöiden omat kiinnostuksen kohteet. Ruuanlaitto oli useille tärkeää ja he korostivatkin kunnan keittiön merkitystä. Monet nuoret miehet toivat esille, että kodissa on oltava tila elokuvien katsomiselle ja pelaamiselle sekä näihin toimintoihin tarvittavien tarvikkeiden säilyttämiselle. Kasveista ja pihanhoidosta kiinnostuneiden suunnitelmissa keskeistä oli parveke tai piha ja niiden suunnittelu. Useat haaveilivat omasta lemmikkieläimestä. Myös saunaa pidettiin oleellisena osana kotia.

Työpajoissa suunniteltiin usein hyvin tavallisia koteja ja asuntoja, jotka täyttävät asunnon tunnusmerkit ja jotka ovat toimivia ja mahdollistavat yksilöllisen asumisen. Yksittäiset henkilöt toivat esiin myös toiveen omistusasunnon hankkimisesta. Eräs osallistuja kertoi haaveesta olla mukana rakentamassa omaa asuntoa.

4.2.3

Asumiseen itselle sopivaa tukea

Jos työskentelyyn osallistuneet ilmaisivat hyvin selkeitä ja yksityiskohtaisia asuntoa koskevia toiveita, tuli myös asumisen tukipalveluita koskevissa keskusteluissa esiin, että kehitysvammaisilla henkilöillä oli usein hyvin selkeä kuva siitä, millaista tukea ja apua he asumisessaan tarvitsevat ja miten tämä voitaisiin heille järjestää.

Pääosa työpajatyöskentelyyn osallistuneista kehitysvammaisista henkilöistä kertoi tarvitsevansa asumisessaan tukea. Keskusteluissa tuotiin esiin erilaisia tuen tarpeita ja toisaalta toiveita siitä, miten tuki on järjestetty. Tärkeänä pidettiin sitä, että itsellä on päätösvaltaa siihen, miten tuki järjestetään.

Kehitysvammaisten henkilöiden näkemykset tuen välttämättömydestä olivat varsin yhteneviä. Osa toi esiin, että vaikka he itse pärjäävät varsin itsenäisesti, tarvitsevat monet muut kehitysvammaiset henkilöt heitä enemmän tukipalveluita asumisessaan. Keskusteluissa tuotiinkin esiin hyvin erilaisia tuen tarpeita. Samoin palvelujenkäyttäjät esittivät erilaisia ratkaisuja tuen järjestämiseen ja siihen, millainen järjestely juuri itselle olisi mielekäs ja riittävä. Osa toivoi saavansa tukea kotiin siten että kotona kävisi ohjaaja tai tukihenkilö opastaisi arkiaskareissa.

”Laittaisın Saarioisten laatikoita mikrossa, hernekeiton laittoja, ohjeiden mukaan spagetti ja jauhelihakastike. Ohjaaja voi tulla auttamaan, vaikka silloin tällöin, vaikka päivittäin. Munakkaat onnistuvat ihan hyvin.”

Osa kehitysvammaisista henkilöistä ei halunnut, että ohjaaja kävisi kotona. He toivoivat voivansa soittaa tarpeen tullen tai käydä erillisessä tukipisteessä tapaamassa ohjaajaa.

Tyypillistä tuesta käydyissä keskusteluissa ja kuvauksissa oli myös se, että todettiin olevan tärkeää, että tuki on saatavissa tarvittaessa. Usein jo tietoisuus tuen olemassaolosta tuottaa turvallisuutta elämään ja tukee itsenäisesti pärjäämistä. Käsitteen ”tarvittaessa” voi tulkita viittaavan myös tuen joustavuuteen ja asiakkaan jatkuvaan kuulemiseen.

*”Yksin asuminen. Siihen kuuluis naapurit, piha ja kukkia. Ja lähellä apu.”
”Et saa olla ja asua itsenäisesti, et saa apua ja opastusta tarvittaessa.”*

Oikeanlainen tuki mahdollistaa yksilöllisen asumisen ja kokemuksen itsenäisestä pärjäämisestä. Sopivan ja yksilöllisesti räätälöidyn tuen nähdään mahdollistavan ja tukevan itsenäistä asumista.

”Hyvä tukiverkosto, läheiset ja sukulaiset tavoitettavissa.”

Kehitysvammaiset henkilöt kokivat virallisen tuen lisäksi omaisilta ja ystäviltä saatavan tuen tärkeäksi. He kertoivat sen olevan usein erittäin merkityksellistä: tärkeää on, että on joku jolle voi soittaa, joku jolta voi pyytää apua, joku jonka kanssa käydä elokuvissa, kahvilla tai uimassa tai joku jonka kanssa voi keskustella kun on vaikea hetki.

Kaikkeen ei siis välttämättä tarvitse maksettua tukea, vaan usein luontevampaa on kääntyä läheisten puoleen. Asukkaiden kuvauksissa usein myös eri henkilöillä oli selkeästi eri rooli ja heidän kanssaan tehdään ja hoidetaan eri asioita, esimerkiksi siten, että ohjaajan kanssa hoidetaan paperi- ja virastoasiat, kun taas äiti lähtee mukaan lääkäriin tai häneltä voi pyytää apua akuuteissa asioissa. Arjen sosiaalisina kontakteina mainittiin myös työkaverit ja naapurit.

Keskusteluissa nostettiin esiin myös se, että kaikilla ei ole olemassa laajaa tukiverkosta ja tällöin korostuvat virallisen tuen muodot. Tärkeänä pidettiin sitä, että ihmisille luodaan mahdollisuuksia tutustua uusiin ihmisiin ja tätä kautta rakentaa itselle sosiaalista verkostoa (ks. myös seuraava alaluku). Esimerkiksi kaksi haastateltua henkilöä kertoi Me Itse ry:n järjestötoiminnan olevan itselle tärkeää toiminnassa mahdollistuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen vuoksi: järjestötoiminnassa tapaa muita ihmisiä ja tehdään yhdessä asioita.

Kehitysvammaisten henkilöiden kertomana tuki rakentuu kokonaisuudesta, jossa edustettuna on sekä virallinen/maksettu että epävirallinen/luonnollinen tuki. Näin rakentuva tuki on verkostomaista tukea maksetun tuen täydentäessä henkilön omaa tukiverkosta ja arjen luonnollisia sosiaalisia kontakteja.

4.2.4

Oman näköistä asumista naapurustossa

*”Ois kiva, jos asunnon yhteydessä vois harrastaa käsitöitä kangaspuilla.”
”Tärkeää on, että kodin lähellä olis bänditila.”*

Edellä todettiin kehitysvammaisten henkilöiden toivovan omaa erillistä asuntoa, joka sijoittuisi tavalliseen kerros- tai rivitaloon. Vaikka yhteisöllinen asuminen asuntoryhmässä tai ryhmäkodissa ei useimmille ollut se haluttu asumisen tapa, saatettiin esiin tuoda kuitenkin myös toiveita yhteisöllisistä piirteistä asumisessa. Monet pohtivat, että asunnon läheisyyteen olisi mukava saada jonkinlaista yhteistä tekemisen tilaa, esimerkiksi kerhohuone tai korttelitupa, askartelu- tai pajatila, johon voisi mennä esimerkiksi kutomaan kangaspuilla, nikkaroimaan, rassailemaan autoa tai muuten vaan viettämään aikaa ja tapaamaan ihmisiä.

Näitä erilaisia yhteisiä toiminnan tiloja toivottiin joko omaan naapurustoon, kortteliin tai etäämmälle kaupunkitilaan. Asuinalueilla tulisi olla matalan kynnyksen paikkoja, joihin olisi helppo mennä viettämään aikaa ja joissa tarjolla olisi mielekästä toimintaa ja jotka olisivat kaikille yhteisiä eivätkä ainoastaan kehitysvammaisille henkilöille kohdennettuja tiloja ja toimintoja. Hyvinä esimerkkeinä tällaisista toimintapaikoista tuotiin esiin nuorisotalot ja ystäväntuvat.

*”Kivat /miellyttävät/hyvät naapurit.”
”Naapuriapu.”
”Vieraat ihmiset, on luonnollinen asia että samassa talossa asuu vieraitakin ihmisiä, kerrostalossa.”*

Työpajoissa keskusteltiin myös paljon sosiaalisesta liittymisestä (integroitumisesta) yhtenä lähiyhteisöllisen asumisen tavoitteena ja siitä millaisia haasteita integroitumiselle voi olla ja miten näihin haasteisiin voitaisiin tarttua. Yhtenä haasteena nähtiin naapuruston asenteet eli se, että kehitysvammaisia henkilöitä ei aina haluta omaan naapurustoon. Kehitysvammaisten henkilöiden puheessa kuitenkin pääasiassa naapuruuksuhteet näyttäytyivät varsin mutkattomana kysymyksenä. Monissa puheenvuoroissa kehitysvammaiset henkilöt korostivat naapureiden olevan luonnollinen osa asumista ja he toivoivat hyviä naapuruussuhteita. Se oli myös tärkeä tavallisen asumisen kriteeri. Kehitysvammaiset henkilöt kertoivat, että on normaalia, että talossa asuu sellaisia henkilöitä, joita ei tunne. Haastatellut henkilöt kertoivat naapureistaan lähes ainoastaan positiiviseen sävyyn: naapureiden kanssa vaihdetaan kuulumisia ja yllättävissä tilanteissa naapurista voi käydä myös kysymässä apua.

Naapurustoon siis toivottiin sekä mukavia ihmisiä että paikkoja, joissa näihin ihmisiin voisi luontevasti tutustua. Asuinalueen toivottiin myös olevan turvallinen ja viihtyisä. Tärkeänä pidettiin palveluiden saavutettavuutta joko siten, että palvelut sijaitsevat kodin läheisyydessä tai palveluihin on hyvät kulkuyhteydet. Kotoa tulisi olla hyvät liikenneyhteydet työhön, ja liikkumisen olla sujuvaa myös iltaisin ja viikonloppuisin. Asuinalueelta toivottiin usein myös rauhaa ja linnunlaulua – lähelle mukavia ulkoilumaastoja, turvallisia kävely- ja pyöräilyreittejä ja ikkunasta avautuvia kauniita maisemia.

4.2.5

Tavallinen mutta esteetön asunto lähtökohtana yksilölliselle asumiselle

”Pitää olla muitten ihmisten joukossa.”

”Mul on tavoitteena oma koti kunnan keittiöllä”

”Et asuu ihan omin nokkinens.”

Kehitysvammaisten henkilöiden kertomista toiveista ja tarpeista on luettavissa vahva toive mahdollisuudesta tavalliseen kotiin ja elämään. Asuntoa koskevissa kuvauksissa toistui tavallisen asunnon tunnuspiirteet: asunnon tulee olla oma erillinen asunto, jossa on oikea keittiö, olohuone, makuuhuone, kylpyhuone sekä parveke tai oma piha. Asunnossa tulee olla myös tarpeeksi tilaa, jotta sinne mahtuu itselle tärkeitä tavarat ja jotta asunnossa voi tehdä itselle tärkeitä asioita. Tavallinen asunto toimii perustana, jolle voi rakentaa yksilöllistä elämäntyyliä vastaavaa asumista. Tavoitellaan siis tavallista mutta oman näköistä asumista.

Tavallisen asumisen ehtona usealle on asunnon, asuinrakennuksen ja asuinympäristön esteettömyys. Itsestään selvänä lähtökohtana tavallisuudelle on, että asunto sijaitsee muun asutuksen joukossa, tavallisessa naapurustossa. Tavalliseen asumiseen kuuluvat myös naapurit ja naapuruussuhteet.

Kuten edellä on tuotu esiin, asunnon lisäksi tarvitaan riittävää tukea. Tärkeää on se, että tuettava henkilö voi vaikuttaa siihen, miten tuki järjestetään. Vaikka tuki ja palvelut koettiin välttämättömiksi, pohtivat kehitysvammaiset henkilöt ensisijaisesti sitä, millaisessa asunnossa olisi hyvä asua. Vasta tämän jälkeen tuotiin esiin tuen tarpeita ja pohdittiin miten tukea ja apua voitaisiin kotiin järjestää. Asumismuoto ei siis näissä keskusteluissa määrittynyt tuen tarpeen, vaan asumista ja asuntoa koskevien henkilökohtaisten toiveiden ja tarpeiden kautta.

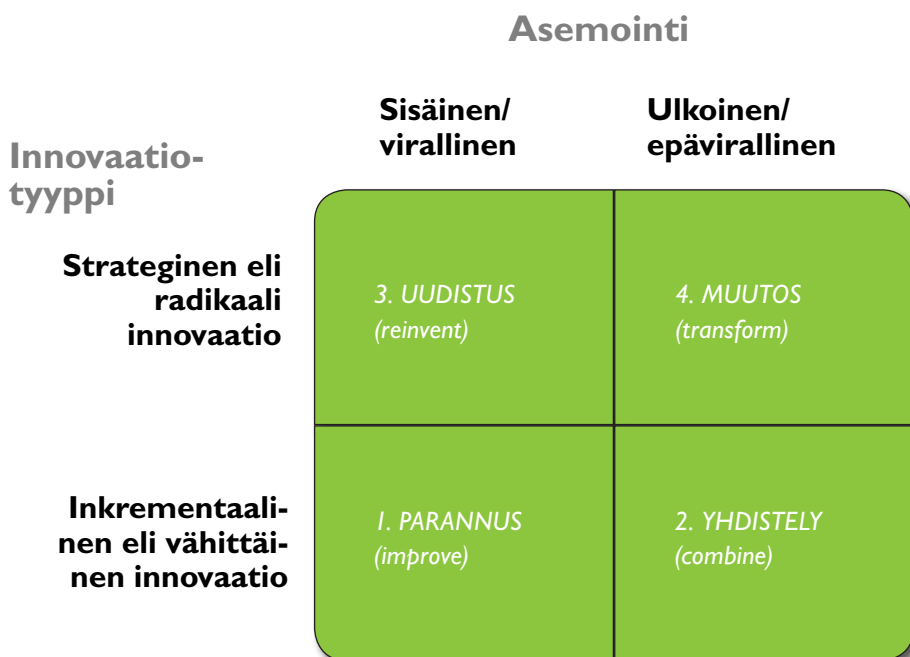
Vahvana viestinä kehitysvammaisten henkilöiden puheessa on myös osallisuus. Omaan naapurustoon ja laajemmin kaupunkitilaan toivottiin erilaisia kohtaamisen ja toiminnan paikkoja, jotka tukisivat sosiaalista ja toiminnallista kiinnittymistä lähiyhteisöön eli inklusiota.

Lupaavien innovaatioiden esittely

Tässä luvussa esitellään työpajoissa luotuja innovaatioaihioita. Työpajoissa jokainen työryhmä tuotti vähintään yhden innovaation ja kaiken kaikkiaan suunnitelmia kertyi kymmenittäin. Tähän raporttiin esiteltäväksi on valittu kuusi suunnitelmaa: Diili-divari (Kotka) ja Mäntymäen Pop up -baana (Turku), Prinsessakoti (Lahti) ja Modernisoitu rintamamiestalomalli Otsola (Kotka), Pientaloasujien verkosto (Kotka) sekä Krannit tutuiksi – käännteinen muuttovalmennus (Seinäjoki). Muut innovaatiot ovat luettavissa ARAn verkkosivuilta (www.ara.fi/arjenkeskiassa).

Esiteltävät innovaatiot edustavat hyvin työpajoissa tuotettujen suunnitelmien kirjoa: osa uusista ratkaisumalleista ja ideoista liittyi suoraan asuntosuunnitteluun ja toisissa ideointi liittyi asumisen tuen mallien innovointiin tai laajemmin lähiyhteisön kehittämiseen. Esiteltäväksi on valittu näistä eri näkökulmia edustavista suunnitelmista mielenkiintoisimmat ideat tai innovaatioaihiot.

Kiinnostavimpien innovaatioiden tunnistamisen apuna käytettiin innovaatiota jäsentävää nelikenttää (ks. kuvio 1), jossa syntyneet uudet ideat ja ratkaisumallit luokitellaan niissä havaittavan innovaatiotyypin (strateginen vai inkrementaalinen) ja asemoinnin (yhden vai useamman toimialan yhdistävä innovaatio) mukaan. Menetelmä on Charles Leadbeaterin (2011) kehittämä ja sitä on hyödynnetty Suomessa niin sanotussa kaupunki-innovaatioiden kehittämisessä (ks. www.kaupunki-innovaatiot.fi).

Kuvio 1. Työkalu asumisen innovaatioiden jäsentämiseksi ja arvioimiseksi.
(Alkuperäinen lähde: Leadbeater, 2011)

Hankkeen tavoitteeksi asetettiin sellaisten innovaatioiden synnyttäminen, jotka muuttavat parhaimmillaan perinteistä tapaa ajatella erityisryhmien asuntosuunnittelua ja asumista. Jokaisen työpajan jälkeen työpajoissa tehdyt suunnitelmat paikannettiin nelikentän jäsenyyksien mukaan yhteen neljästä innovaatiostrategioista ja seuraavaan työpajaan vietiin esiteltäväksi uudistus- ja muutosinnovaatioiksi tunnistetut suunnitelmat (kentät 3 ja 4).

Tässä luvussa esiteltävät innovaatiot ovat kaikki tyypiltään strategisia muutossinnovaatioita ja sijoittuvat nelikentässä kenttään 4. Nämä ovat usein systeemisiä innovaatioita, joiden toteutuminen edellyttää monitoimijaisuutta (yritykset, julkinen sektori ja käyttäjät), vuorovaikutteisuutta (yhteiskehittäminen) sekä sosiokulttuurista lähestymistä (kuluttajien käyttäytymisen tarkastelua). Systeemisten innovaatioiden käytäntöön vieni edellyttää vastavuoroista sopeuttamista, eli innovaation ja ympäristön keskinäistä kohtaamista. (Leadbeater, 2011; Rönkä & Sainio, 2011)

Mielenkiintoisimmista suunnitelmista työstettiin myös innovaatiokortit, joissa esiteltiin innovaation tausta ja lähtökohdat, kuvattiin innovaatio, sekä kiteytettiin innovaation keskeinen viesti. Kortit toteutettiin siten, että näitä oli mahdollista hyödyntää seuraavissa työpajoissa lähtökohdana tai rikastuttajana ryhmässä tehtävälle innovoinnille. Alla esiteltävien suunnitelmien innovaatiokortit löytyvät raportin liitteestä 1.

Arjen keskiössä -hankkeen tavoitteena on sekä mallintaa suunnittelukäytäntöä että tuottaa uusia asumisen ratkaisuja korttelisuunnittelun lähtökohdista. Tässä esiteltävät innovaatioaihiot eivät toimi valmiina malleina, vaan näitä tulee tarkastella hankkeen ensimmäisen vaiheen tuloksina, avauksina, ideoina ja näkökulmina kortteli- ja asunusuunnitteluun. Ne tekevät näkyväksi niitä eri aspekteja, joita erityisryhmien asunusuunnittelussa tulisi huomioida. Ne myös antavat lähtökohdia edelleen innovointiin ja jatkotyöskentelyyn, jossa tuotetaan konkreettisia uusia asuntojen ja tuen malleja sekä korttelisuunnitelmia.

4.3.1

Lähiyhteisöön asumista tukevia tekemisen ja kokoontumisen paikkoja – esimerkkeinä Diili-divari ja Pop-up baana

Korttelisuunnittelussa asumista pyritään tarkastelemaan laajemmin siirtäen katse myös asunnon ulkopuolelle, analysoiden sitä millaisia asumista tukevia rakenteita lähiympäristöstä löytyy ja miten näitä voidaan edelleen kehittää. Jo ensimmäisten työpajojen kohdalla oli tavoitteena, että innovoinnissa ei rajauduta ainoastaan ratkaisemaan asumisen kysymyksiä, vaan kyse on laajemmin elämisen kokonaisratkaisujen innovoinnista. Työpajojen ensimmäisessä tehtävässä osallistujia ohjattiinkin tarkastelemaan arkea kokonaisvaltaisesti – sekä kodin, työn ja vapaa-ajan näkökulmista – mutta tästä huolimatta yllättävää oli se, miten innovatiivisella tavalla ryhmien työskentelyssä yhdistettiin eri alueilla esiin tuotuja tarpeita ja toiveita.

Tällaisena eri elämänalueita yhdistävänä innovaationa Kotkan työpajassa tuotettiin *Diili-Divari*-suunnitelma. Suunnitelman lähtökohdista olivat erään asukkaaseen kiinnostuksen kohteet ja työpajassa tutkitun Otsolan alueen jo olemassa oleva tarjonta. Asukkaalle erittäin tärkeitä olivat sarjakuvat ja autot ja hän totesi, että hyvään asumiseen kuuluu se, että asunnon lähialueella olisi antikvariaatti tai divari. Tutkitulta alueelta taas löytyi SOTEK-säätiön kierrätyskeskus. Aluetta tutkittaessa todettiin myös, että alueella oli hyvin vähän lähialueita. Ideana olikin, että kehitysvammaiset ihmiset voisivat toimia alueelle resurssina ja tuottaa sellaisia lähialueita, joita Otsolassa, jossa pääasiassa asuu vanhuksia ja lapsiperheitä, saatettaisiin tarvita. Samalla kehitysvammaiset asukkaat tulisivat uudella tavalla osaksi naapurustoaan, työn kautta.

Kuva 7. Diili-divari.

Diili-divaria suunniteltiin jo olemassa olevan kierrätyskeskuksen yhteyteen laajentamalla sen toimintaa siten, että toiminnassa hyödynnettäisiin kehitysvammaisten työntekijöiden osaamista ja toisaalta tarjottaisiin palveluita, jotka alueelta puuttuu. Diili-divarissa tietenkin olisi divaritoimintaa eli kierrätettäisiin ja myytäisiin käytettyjä lehtiä ja kirjoja ja mahdollisesti myös muuta tavaraa. Diili-divari tarjoaisi myös autonpesua. Lisäksi Diili-divarista voisi tilata esimerkiksi talkkaripalveluita (haravointi, ruohonleikkaus, lumen luonti) tai pienimuotoista kotiapua. Diili-divarissa voisi toimia myös kahvila, joka toimisi samalla alueen asukkaiden tapaamispaikkana ja ns. yhteisenä olohuoneena.

Työpajoissa kehitysvammaiset henkilöt toivat usein esiin toiveen paikoista, joissa voisi tavata muita ihmisiä vapaa-ajalla: omaan naapurustoon tai kaupunkiin toivottiin kaikille avoimia kylätaloja, "Nuokkareita" ja korttelitupia, jotka kokoaisivat lähiyhteisöä ja samalla tukisivat yhteisöllisyyden rakentumista. Seinäjoen ja Kotkan

työpajoissa suunniteltiin useita erilaisia ”yhteisen toiminnan taloja”, jotka tarjoaisivat tilan vapaa-ajantoiminnalle. Usein taloihin suunniteltiin kahvilaa, ravintolaa ja kokoustiloja, joiden palveluihin työllistettäisiin kehitysvammaisia henkilöitä. Taloihin suunniteltiin sijoitettavaksi myös erilaisia tukipalveluita ja tukipisteitä.

Turun työpajan osallistujia haastettiin työstämään monitoimitalomallia eteenpäin. Turun työskentelyssä monitoimitalot lähtivät mielenkiintoisella tavalla hajautumaan kortteliin ja asuinalueelle levittäytyvinä toimipisteinä ja lähipalveluina. Suunniteltiin korttelisaunaa, itsepalvelupesulaa, kahviloita, lounaspaikkoja, kokoustiloja ja gallerioita, jotka sekä palvelisivat alueen kaikkia asukkaita että tuottaisivat alueelle työpaikkoja.

Eräs näistä korttelisuunnitelmista nimettiin *Mäntymäen city-ihmisten mekaksi*. Suunnitelman keskiöön asetui korttelin keskelle, asuinrakennusten väliin suunniteltu esteetön ulkoilutila, joka nimettiin *Pop-up baanaksi*. Baanalle voisi sijoittaa skeittiparkin, peli- ja luistelukentän, graffitiseinän sekä aluetta kiertävän kävely- ja pyöräilytien. Baanaa reunustaviin kiinteistöihin sijoittuisi erilaisia lähipalveluita, kuten kahviloita, gallerioita, ravintoloita ja harrastetiloja, kuten esimerkiksi kerhotila ja kuntosali.

Baana muuntuisi ja täällä tapahtuva toiminta vaihtelisi vuodenaajan mukaan. Myös ulko- ja sisätilan raja muuttuisi vuodenaikojen mukaan, ja tätä kautta alueella olisi muuttuva profiili: kesäisin baanalle aukeisivat kahviloiden terassit ja talvisin taas korostuisi sisätilojen merkitys.

Baana suunniteltiin toiminnalliseksi ja eläväksi korttelirakenteeksi, joka elää käyttäjiensä mukaan ja esteettömyydellään mahdollistaa monenlaista toimintaa ja osallistumista. Baana ja sitä reunustavat palvelut tukisivat korttelin asukkaiden yhteisöllisyyttä ja tarjoaisivat kodin ulkopuolella yhteisen tilan. Suunnitelma rakentuikin ajatukselle, että baana toimisi korttelin asukkaita kokoavana yhteisenä toiminnan foorumina. Ainutlaatuisuudellaan baana todennäköisesti kutsuisi myös kävijöitä kauempaa, ja suurempi käyttäjämäärä jälleen tukisi lähipalveluiden järjestämistä asiakasmäärän kasvaessa.

2

KAUPUNGIN PALVELUT
LÄHELLÄ

⇒ POPUP-BAANALLE MUODOSTUU
MÖPÄIKKOJA KUN HOUKUTELU
KAUPUNGI (LÄHELLÄ) ASIAKKAIT
TA BAANALLE

- ★ KORTTELSÄHLYJOUKKUE "TUUN POLAANAT"
- KAIKILLE YHTENEN "FOORUMI", JOSSA ON HARASTUSTOIMINTOJA LÄHELLÄ KOTIA JA TALOJEN
- KANTAROISSA YRITYS TOIMINTAA BAANA ON 100% ESTEETÖN!!!

CITY-IHMISEN MEKKA

- KORTTEUSTA LÖYTYY AIKOSTI:
- YESITYINGAS
 - POOLI YESITYINGAS
 - POOLI JOKAISEN
 - JUMPUUS

- ⇒ PUHTAS ILMA ASUNNOISSA
- ⇒ PARVEKKEET KIVUJA
- ⇒ KEITTIÖ ERIKSEEN EI OLLA MUOKSEN YHTEYDESSÄ

"POPUP-BAANA"

VAPAA-AJAN TOIMINNOILLE

- TALOJEN VÄLIIN
- ⇒ SÄHLY
 - ⇒ KATUKORIS
 - ⇒ KUDONTAPAJA
 - ⇒ LEIPOMO
 - ⇒ VAIHTOVA TAI DENÄYTTELY
 - ⇒ MUSIIKKI...
- ⇒ KELLUUS
⇒ CURLING
⇒ KIINTEISTÖ-
MUUTOPAL-
VELUT
PUNTI SALI

KUNNOSTETUT
TALOT

- ⇒ KAIKILLE ASUMISTA
- ⇒ SEKÄ VUOKRA-ETU ASUSTASUNTOJA
- ⇒ YHTEINEN KORTTELI

- ⇒ RUOKA
- ⇒ ELÄIMET

- ⇒ ERI KOKOISIA ASUNTOJA
- ⇒ YHTÄ SUURIA

Kuva 8. Pop-up baana osana Mäntymäen city-ihmistien mekka-suunnitelmaa.

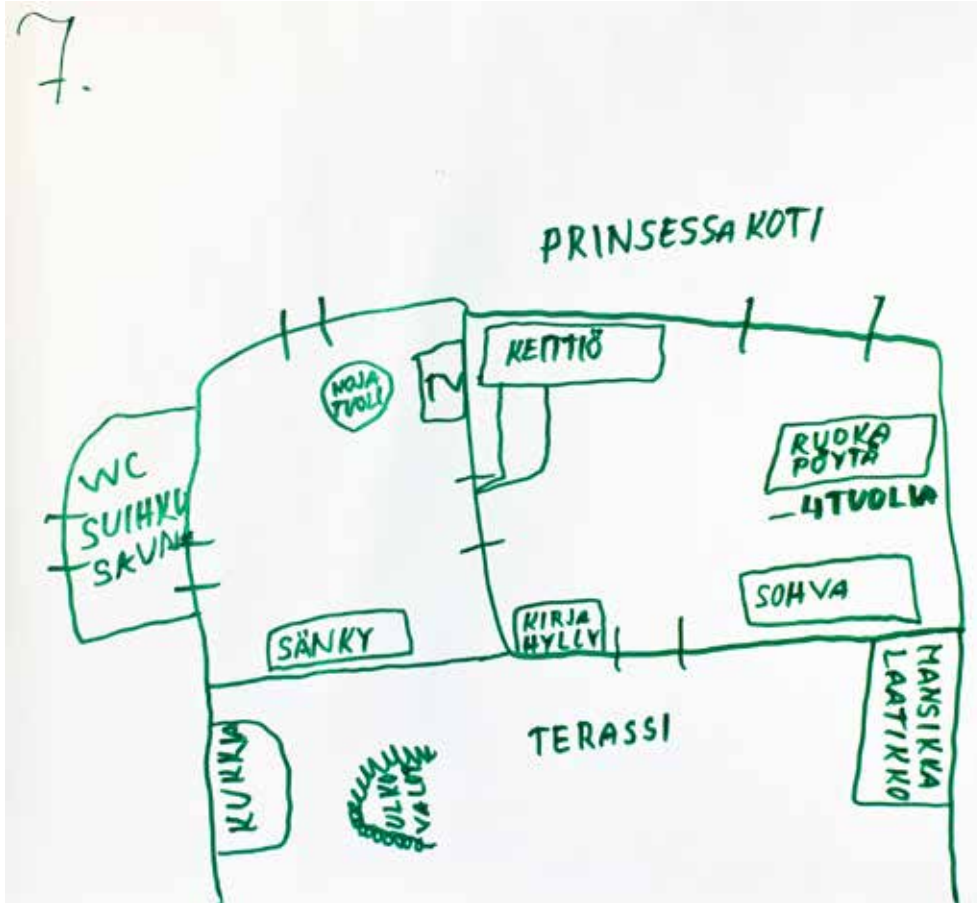
Itselle suunniteltu ja itselle tehty koti – esimerkkinä Prinsessakoti ja esteetön rintamamiestalo

Työpajatyöskentelyssä palvelukäyttäjät usein aloittivat keskustelun asumista koskevista toiveistaan toteamalla, että haluavat *'oman kodin'*. Oma koti tarkoitti erillistä asuntoa eli asuntoa, joka ei sijaitse asuntoryhmässä tai ryhmäkodissa. Omaksi kodin tekee myös se, että asukas voi itse osallistua asuntonsa valintaan ja sen sisustamiseen. Oma viittaa siis myös päätäntävaltaan suhteessa omaan kotiin. Yksittäiset henkilöt toivat esiin myös itselle tärkeänä toiveena kodin omistamisen (omistusasunto) ja asunnon rakentamiseen osallistumisen.

Lahden työpajassa työpajatyöskentelyn rakennetta muutettiin siten, että ryhmät piirsivät pajan kolmannessa vaiheessa kehitysvammaisten henkilöiden toiveisiin ja tarpeisiin perustuvia asuntoja ja asuntojen pohjapiirroksia. Työtapa osoittautuikin varsin onnistuneeksi: asuntojen pohjapiirustuksissa konkretisoituivat ne tekijät, jotka tulevien asukkaiden näkökulmasta ovat tärkeitä omassa kodissa. Pohjapiirustukset kertoivat myös, millaisia yleisiä tekijöitä ja kaikille asukkaille yhteisiä elementtejä asuntosuunnittelussa olisi huomioitava ja millaisia yksilöllisiä piirteitä ja yksityiskohtia näiden lisäksi pidetään tärkeinä.

Pääasiassa piirretyt kodit olivat hyvin tavanomaisia asuntoja, jotka täyttivät asunnon yleiset piirteet huonejärjestykseltään ja pinta-alaltaan. Samalla piirretty koti näyttäytyi myös itselle suunniteltuna ja suunnitelman yksityiskohtia perusteltiin omista lähtökohdista: asunnon tuli olla itselle sopiva siten, että se mahdollistaa itselle tärkeitä asioita ja oman tyylistä asumista.

Eräs Lahdessa piirretyistä kodeista nimettiin *Prinsessakodiksi*. Prinsessakodissa suunnitelman lähtökohdina olivat ryhmään osallistuneen kehitysvammaisen naisen asumisen toiveet ja tarpeet. Itse hän kuvasi unelmakotiaan seuraavasti: "Yksin asuminen, siihen kuuluis naapurit, piha ja kukkia. Ja lähellä apu." Ryhmässä lähdettiin kiirtämään näitä tavoitteita vastaavaa asuntoa. Erittäin tärkeänä lähtökohdina suunnittelussa oli esteettömyys, sillä käyttäjä on liikuntaesteinen ja liikkuu rollaattorin avustuksella. Asuntoa suunniteltiin alueelle, jossa asuntokanta muodostuu pääasiassa omakotitaloista ja rivitaloista. Ryhmä päätyi suunnittelemaan esteetöntä rivitaloasuntoa, jossa toteutuu myös toive omasta pihasta.

Kuva 9. Prinsessakoti.

Prinsessakoti edustaa hyvin Lahden työpajassa tuotettuja asunosuunnitelmia. Se myös kuvaa hyvin seuraavia hyvän asunnon peruskriteereitä, joita työpajatyöskentelyssä toistuvasti tuotiin esiin.

Asunto on esteetön mutta tavallinen. Juuri Prinsessakoti-suunnitelmassa esteettömyys oli hyvin keskeinen tekijä käyttäjän liikuntaesteen vuoksi: sekä asunnossa, että omalla pihalla tulee pystyä liikkumaan turvallisesti. Ryhmän työskentelyssä esteettömyydestä keskusteltiin paljon. Esteettömyys ei kuitenkaan lopullisessa suunnitelmassa tule korostuneesti esiin, vaan kyse on tavallisesta asunnosta, jonka suunnittelussa esteettömyys on toiminut suunnittelua ohjaavana periaatteena.

Asunto täyttää asunnon tunnuspiirteet ja on tilasuunnittelultaan riittävä ja huonejärjestykseltään toimiva. Prinsessakotiin on piirretty selkeästi erilliset tilat arjen eri toiminnoille. Asunnossa on riittävästi tilaa ja samalla se on varsin kompakti.

Asunnon tulee mahdollistaa oman elämäntyylin mukaisen asumisen ja itselle tärkeän tekemisen. Prinsessakotia suunnitelleelle henkilölle kasvien ja puutarhan hoito olivat hyvin tärkeitä asioita, ja asunnon suunnittelussa pyrittiin tämä huomioimaan mahdollisimman hyvin. Asunnon yhteydessä onkin lähes asunnon kokoinen terassi, jolle on sijoitettu kukkalaatikoita. Terassi mahdollistaa asukkaalle liikkumisen ja toimimisen turvallisesti omalla pihalla.

Työpajatyöskentelyssä ryhmiä kannustettiin ennakkoluulottomasti ideoimaan, lainaamaan ja yhdistelemään eri ryhmissä esiin nostettuja elementtejä.

Kotkan työpajassa eräessä ryhmässä syntyi idea *Otsolan modernisoidusta rintamamiestalomallista*. Suunnitelmassa päivitettiin ennakkoluulottomasti rintamamiestalo-konseptia. Suunnittelussa tartuttiin myös ryhmään osallistuneen kehitysvammaisen henkilön esiin tuomaan toiveeseen asua omakotitalossa, jonka rakentamiseen hän olisi itse voinut osallistua.

Suunnitelma sijoittui asuinalueelle, jonka asuntokanta koostui pääasiassa omakotitaloista, sekä vanhemmasta että uudemmassa asuntokannasta. Rintamamiestalo-konseptiin tartuttiin, koska tämän tyyppisen talon nähtiin hyvin sopivan alueelle ja myös kokoluokaltaan mahdollistavan asukkaalle toiveen asua yhdessä muiden kanssa omakotitalossa. Rintamamiestalon miellettiin myös alkuperäiseltä idealtaan olevan ns. tee se itse- talo ja tässä mielessä tämän nähtiin mielenkiintoisesti liittyvän ideaan asukkaiden osallistumisesta rakennusprosessiin. Perinteinen rintamamiestalomalli nähtiin viehättävänä, mutta samalla todettiin mallin edellyttävän modernisointia, jotta tämä taipuisi kaikille sopivaksi ja esteettömäksi kodiksi.

Suunnittelussa keskeisinä ratkaisua edellyttävinä kysymyksinä pohdittiin sitä, miten rintamamiestalo-konseptista voidaan tehdä kaikkien asumiseen sopiva ja millä tavoin tilasuunnittelua tulisi muuttaa, jotta talosta saataisiin esteetön. Erityiskysymyksenä pohdittiin myös sitä, miten tiloja voidaan eriyttää esimerkiksi kahdelle asukkaalle selkeästi omiksi tiloiksi. Toisaalta mietittiin myös sitä, mitä suunnittelu- ja rakentamisprosessilta edellyttäisi se, että tulevat asukkaat olisivat itse oman kodin tekemisessä mukana, vasaran tai pensselin varressa.

Tilasuunnittelun ja esteettömyyden osalta keskusteltiin rintamamiestalolle tunnusomaisista piirteistä ja rintamamiestalolle tyypillisestä huonejärjestyksestä, jossa keittiö, olohuone ja kamari sijaitsevat alakerrassa ja makuuhuone yläkerrassa. Pohdittiin, mitä tyypillisestä huonejärjestyksestä voidaan säilyttää ja toisaalta millaisia muutoksia esteettömyys ja tehokas tilan käyttö (esimerkiksi kahden asukkaalle jakamassa talossa) edellyttävät. Pohdittiin myös, suunnitellaanko asukkaille erilliset asunnot vai yhteistä ja yksityistä tilaa ja tulisiko taloon rakentaa hissi vai rakennetaanko talo yksitasoisena. Keskeisenä nähtiin, että talosta rakennetaan todella esteetön, mutta samalla kuitenkin säilyttäen rintamamiestalon perimmäinen idea ja tunnelma. Talon tulisi olla myös kustannuksiltaan kestävä.

Pohdittaessa mahdollisuutta osallistaa tulevat asukkaat asuntonsa suunnittelun lisäksi sen rakentamiseen, todettiin tämän tavoitteen edellyttävän koko hankkeelta uudenlaista lähestymistapaa. Itsestään selvänä pidettiin sitä, että koko prosessi – sekä suunnittelu että rakentaminen – tulisi olemaan hitaampaa kuin yleensä kaupallisen rakentamisen prosessi, jossa ”aika on rahaa”. Jo tästä syystä hankkeeseen olisi haettava toimijoita ja yhteistyökumppaneita, jotka olisivat valmiita sitoutumaan sekä modernisoitu rintamamiestalo -konseptin että uudenlaisen rakennuttamisen toimintatavan kehittämiseen. Ideoina pöydälle heitettiin esimerkiksi yhteistyö paikallisen ammattikoulun rakennuslinjan tai muiden oppilaitosten kanssa.

4.3.3

Uusia yhteisöllisen asumisen muotoja etsimässä - esimerkkinä Pientaloasujien verkosto

Pääosalla työpajoihin osallistuneista kehitysvammaisista henkilöistä oli toive yksin tai itse valitun kumppanin kanssa asumisesta omassa erillisessä asunnossa. Työpajoissa tuotiin siis vain vähän esiin toiveita asumisesta ryhmämuotoisesti, asuntoryhmässä tai ryhmäkodissa. Oman erillisen asunnon lisäksi useat toivoivat arkeensa yhteisöllisyyttä – sosiaalisia kontakteja ja yhdessä tekemistä. Yhteistä tekemistä varten toivottiin, että asuntojen lähellä on erilaisia harrastetiloja tai asuntokortteleita.

Kotkan työpajassa yksi ryhmä suunnitteli uudenlaista yhteisöllisen asumisen mallia. Suunnitelmaa rakennettiin Otsolan asuinalueelle, joka toimi Kotkan työpajassa yhtenä esimerkialueena. Otsola on omakotitaloalue, jolla on vanhaa ja uudempaa omakotitalokantaa. Ryhmä pohti työskentelyssä, millä tavoin olemassa olevaa rakennuskantaa, jossa on runsaasti pienehköjä omakotitaloja, voitaisiin hyödyntää kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa ja samanaikaisesti rakentaa toimivaa tu-

kipalvelukokonaisuutta, joka tuottaisi sekä riittävän tuen asukkaiden asumiseen että mahdollistaisi ja tukisi toisaalta myös asukkaiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta.

Ryhmä nimesi mallin *Pientaloasujien verkostoksi*. Verkostokonseptin ideoinnissa hyödynnettiin englantilaisen Keyring-organisaation mallia, jossa samalla alueella olevista yksittäisistä vuokra-asunnoista muodostetaan asuntoverkosto, johon kuuluvat henkilöt hyödyntävät virallisten palvelujen lisäksi myös toistensa tukea (ks. <http://www.keyring.org/Home>).

Otsolan konseptissa Keyring'in mallia muokattiin pientaloalueelle sopivaksi. Lähtökohtana oli, että verkoston jäsenet asuvat tavallisissa omakotitaloissa, kahden tai kolmen hengen yhteisinä. Yhteisö muodostuu joko kaveriporukoista tai asumisesta seurustelukumppanin tai aviopuolison kanssa.

Kuva 10. Pientaloasujien verkosto.

Verkosto toimisi siten, että asumiseen kuuluu yhteiset sopimukset auttamisesta siten, että kullakin asukkaalla on nimetty vertaistukihenkilö verkoston sisältä. Toiminnassa hyödynnetään verkoston jäsenten vahvuuksia eli kukin voisi auttaa toista siinä missä itse on hyvä, esimerkiksi keittiöissä, kaupassa asioinnissa tai vaikkapa kulkemisessa. Tarjolla olisi myös back up -tuki, esimerkiksi kuvapuhelinyhteys asumisyksikköön, josta voidaan saada tukea ja apua kiireellisessä tilanteessa. Tämän lisäksi tarvitaan myös asuntoverkostolle nimetty palkattu tukihenkilö, jonka vastuulla ovat tuen ja avun organisointi ja joka toimii yhteyshenkilönä palveluihin, joita nämä henkilöt voivat saada verkostosta mahdollistuvan tuen lisäksi yksilöllisen tarpeensa mukaisesti.

Työryhmä pohti myös mahdollisuutta yhdistää työtä verkostorakenteeseen ja suunnitelmaan liitettiin idea naapurustossa sijaitsevasta ja verkostoon liittyvästä majatalosta, joka voisi sekä tarjota bed and breakfast -palveluita laajemmalle yleisölle (verkoston jäsenten tuottamana) että vastata vammaisten henkilöiden lyhytaikaiseen hoivan tarpeeseen siten, että majoitukseen pystyttäisiin yhdistämään yksilöllisiä palveluita, esimerkiksi henkilökohtaisen avun palveluita. Tämän mallin nähtiin mahdollistavan aivan uudenlaista lyhytaikaisen avun palvelua.

4.3.4

Asenteisiin vaikuttaminen ja uusi näkökulma kehitysvammaisiin naapureina – esimerkkinä Käänteinen muuttovalmennus

Arjen keskiössä -hankkeen yhtenä keskeisenä käsitteenä on lähiyhteisö, ja hankkeen tavoitteena on tuottaa uusia ratkaisuja lähiyhteisössä asumiseen. Työpajoissa keskusteltiin siitä, mitä lähiyhteisössä asuminen tarkoittaa – eli mitä tavoitellaan ja mitä tämä edellyttää ympäristöltä, asunnoilta ja palveluilta. Keskeisenä tavoitteena nähtiin olevan lähiyhteisöön kuulumisen eli integraation, jolla viitataan siihen, että lähiyhteisössä asuminen ei ratkea ainoastaan sijoittamalla asuntoja muun asutuksen sekaan tavallisille asuinalueille, vaan lähiyhteisössä asumisella viitataan laajempaan kuulumiseen ja osallisuuteen. Paljon keskustelua käytiinkin siitä, millä tavalla tätä osallisuutta ja sen muotoutumista voidaan tukea.

Keskeisenä haasteena integraation toteutumiselle tuotiin esiin ns. NIMBY-ilmiö (*Not In My BackYard*), joka viimeisten vuosien aikana on Suomessa saanut huomiota erityisesti liittyen kehitysvammaisiin ihmisiin ja heidän asumiseensa. Kehitysvammaisia henkilöitä ei siis välttämättä haluta omaan naapuruihin, ja kielteiset asenteet rakentavat hyvin vaikean lähtökohdan naapurustoon integroitumiselle. Hankkeen kaupungeista erityisesti Turussa tällainen kehitysvammaisille kohdennettujen uusien kohteiden vastustaminen on tullut valitettavan tutuksi. Turun Arjen keskiössä – osahankkeen nimi onkin ”Paras naapuri”, ja hankkeen yhtenä tavoitteena on vaikuttaa kehitysvammaisten asumiseen kohdistuneeseen vastustukseen ja ihmisten ennakkoluuloihin ja asenteisiin.

Työpajoissa keskusteltiin siitä, millä tavoin kehitysvammaisuutta ja kehitysvammaisia ihmisiä koskeviin asenteisiin voitaisiin vaikuttaa. Kotkan työpajassa todettiin ennakkotiedon tuottamisen olevan välttämätöntä, jotta voidaan irrottautua ennakkoluuloista. Tiedottaminen kehitysvammaisuudesta ja kehitysvammaisten ihmisten elämästä kertominen nähtiin hyvin tärkeänä välineenä osallisuuden edellytysten luomiselle. Näkökulma, jossa kehitysvammaisia ihmisiä tarkastellaan, tulisi kääntää siten, että kehitysvammaiset ihmiset nähtäisiin resurssina uudelle naapurustolle, niinä parhaina naapureina, joita jokainen haluaisi omaan naapurustoonsa.

Useissa tuotetuissa innovaatioissa lähtökohdana oli em. resurssinäkökulma ja näissä innovaatioissa pohdittiin sitä, minkälaisia uusia resursseja ja voimavaroja kehitysvammaiset ihmiset ja heidän asumisensa voisi tuoda uudelle asuinalueelle. Resurssinäkökulmaa rakennettiin useassa ryhmätyössä työn kautta eli lähdettiin suunnittelemaan esim. sosiaalista yritystä, joka työllistäisi kehitysvammaisia ihmisiä ja samalla tarjoaisi innovatiivisia lähi- ja naapurustopalveluita, kuten pesulapalveluita, puutarhatöitä, lemmikkieläinten hoitoa ja kahvilapalveluita.

Seinäjoen työpajassa yksi ryhmistä innovoi tälle resurssinäkökulmalle rakentuvaa konseptia, joka nimettiin *Krannit tutuiksi - Käänteiseksi muuttovalmennukseksi*. Innovaation lähtökohdana on kääntää näkökulma siten, että muuttoprosessissa valmennettavina ovatkin muuttajien sijan tuleva naapurusto. Keskeisinä tavoitteina ovat naapuruston asenteisiin vaikuttaminen ja kehitysvammaisten ihmisten integroitumista omaan lähiyhteisönsä edistäminen.

Käänteisessä muuttovalmennuksessa ajatuksena on, että tulevaa naapurustoa lähestytään resurssinäkökulmasta korostaen sitä, että kehitysvammaisten ihmisten muutto naapurustoon tuo alueelle lisäarvoa, esimerkiksi sellaisia lähipalveluita, jotka alueelta nyt puuttuvat. Käänteisen muuttovalmennuksen ideassa prosessi käynnistyykin tämän 'lisäarvon' määrittämisestä, eli esimerkiksi juuri kehitysvammaisia työllistävän sosiaalisen yrityksen palvelukonseptin suunnittelusta. Mahdollisia asuinalueita lähestytään ja neuvottelu uuden asuntokohteen sijoittamisesta alueelle käydään tämän 'lisäarvon kanssa' neuvotellen siitä, mikä asuinalue haluaa tämän lisäarvon omalle asuinalueelle. Resurssinäkökulmassa kehitysvammaisten henkilöiden rooli siirtyy kohteesta subjektiksi ja tulevat asukkaat näyttäytyvät toimijoina, jotka voivat myös toimia asuinalueelle palveluiden tuottajina, eivätkä ainoastaan käyttäjinä.

Erittäin tärkeänä periaatteena Käänteisen muuttovalmennuksen prosessissa nähtiin olevan sen, että naapurusto ja sen asukkaat pääsevät tosiasiallisesti kaupunkisuunnittelun toimijoiksi ja vaikuttamaan siihen mitä heidän asuinalueelleen tuodaan tai rakennetaan. Eli kuten eräs työryhmän jäsen totesi, päättämään "tuleeko heidän asuinalueelle toivosukaria vai [kehitysvammaisia ihmisiä työllistävää] silitysfirmaa".

Eli jotta ilmapiiriin tosiasiallisesti voitaisiin vaikuttaa, tulisi suunnittelussa panostaa proaktiiviseen tiedottamiseen ja vuoropuheluun asuinalueen asukkaiden kanssa osana prosessia. Erityisesti korostettiin sitä, että tällaisen tiedotus- ja valmennustoiminnan tulisi ajoittua merkittävästi ennen niitä teknisiä toimia, joita rakentamisprosessi edellyttää esim. naapuriläusunnon hankkiminen osana rakennuslupaprosessia. Työryhmässä pohdittiin myös sitä, että usein kaupunkisuunnitteluun liittyvä tiedottaminen keskittyy teknisiin kysymyksiin, kun taas tärkeää olisi saada toiminnallinen suunnitelma ja tätä tekevät henkilöt tiedottamisessa esille.

4.4

Kuntien lähtötilanne ja pilottivaiheen tulokset

Arjen keskiössä -hankkeessa jokaisella kunnalla on myös oma osahankkeensa. Tässä luvussa kuvataan kunkin osahankkeen työskentelyn lähtökohtia ja tavoitteita. Esiin tuodaan osahankkeiden tavoitteet sekä se, millä tavoin nämä kehittämistarpeet on kaupungissa tunnistettu ja miten kehittämistarpeet kiinnittyvät nykyiseen asumispalvelujärjestelmään ja nykyiseen kunnan asutus suunnittelukäytäntöihin. Kuntien alkuilanteiden esittelyn jälkeen kuvataan hankkeiden tähänastista antia kaupungeille.

4.4.1

Kotkan osahanke: yksilöllisiä mutta mallinnettavissa olevia ratkaisuja itsenäiseen asumiseen

Kotkan kaupungissa on meneillä erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelurakennemuutos. Kotkan Arjen keskiössä -hankkeen tavoitteena on tukea uusien palvelumallien kehittämistä. Hankkeessa pyritään löytämään yksilöllisiä mutta mallinnettavissa olevia ratkaisuja asumiseen.

Nykyinen asumispalveluiden rakenne painottuu ryhmämuotoisiin asumispalveluihin. Kotkassa toimii kolme kaupungin omaa asumispalveluyksikköä sekä yksi yksityisen palveluntuottajan yksikkö. Kotkaan on kuluvan vuoden aikana valmistumassa vielä yksi kaupungin asumispalveluyksikkö sekä lähivuosina kaksi Carea kuntayhtymän ylläpitämää autismin kirjon henkilöille kohdennettua yksikköä. Kotkan vammaispalveluissa nähdäänkin, että näillä pystytään jatkossa vastaamaan vahvemmin tuetun asumisen tarpeisiin ja kysyntään eli näiden yksiköiden rakentamisen jälkeen ei Kotkaan enää rakennettaisi uusia asumisyksiköitä.

Vammaispalveluissa on tunnistettu, että nykyisellä asumispalvelun rakenteella ei kuitenkaan pystytä vastaamaan esimerkiksi nuoremman sukupolven asumisen tar-

peisiin ja toiveisiin, vaan tarvetta on kehittää yksilöllisimpiä asumisen tukipalveluita – nuorempi sukupolvi kun ei toivo ryhmämuotoista asumispalvelua.

Kotkassa keskeiset asumispalveluiden kehittämistarpeet liittyvätkin siihen, millä tavoin asiakkaille voidaan tuottaa tukipalveluita kotiin ja tukea asumista omassa kodissa. Kotkan osahankkeessa tavoitteena on rakentaa uudenlainen palvelumuoto, ns. kortteliasumisen tukimalli, jossa yhdistyvät eritasoiset tukimuodot ja palvelut. Tavoitteena on, että henkilöt asuvat omissa asunnoissaan lähiyhteisössä, tavallisessa asuntokannassa ja palvelut ja tuki räätälöidään asiakkaan tarpeen mukaan siten, että he saavat tarvitsemansa tuen kotiin. Tukipalvelut rakennetaan hyödyntäen olemassa olevaa palvelujen ja tuen verkostoa. Hankkeen kohderyhmänä ovat erityisesti nuoret kehitysvammaiset henkilöt, joiden asumispalvelun tarve aktualisoituu lähivuosina ja joilla on toiveena asuminen itsenäisesti palveluiden turvin.

Kotkan kaupunki on myös mukana ARAn järjestämässä autismin kirjon henkilöiden asumisratkaisujen suunnittelukilpailussa. Kaksi kilpailuun osoitetuista tonteista sijaitsee Kotkassa. Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalveluiden kuntayhtymä Carea tuottaa Kotkan alueella paljon asumispalveluita ja Carea on ollut Kotkan kaupungin vammaispalveluille myös tärkeä yhteistyökumppani suunniteltaessa vaativaa tukea tarvitsevien henkilöiden asumista. Yhteistyö eri hallinnonalojen (sosiaalitoimi, kaupunkisuunnittelu, asuntotoimi) kesken on ollut vielä vähäistä kehitysvammaisten henkilöiden asumisen suunnittelussa ja kehittämisessä, mutta se yhteistyö mitä on ollut, on koettu hyväksi ja tulokselliseksi.

Hankkeen myötä Kotkan vammaispalveluihin on perustettu Arjen keskiössä -työryhmä, joka on alkanut työstää uutta toimintamallia, joka muodostuu asumisvalmennuksesta sekä asumisen ja elämisen tuen suunnitelmasta. Tavoitteena on, että vuoden 2013 aikana saadaan viidestä seitsemään uutta asumispalveluiden asiakasta, joille tuki ja palvelut räätälöidään siten, että he pystyvät asumaan itsenäisesti omassa erillisessä asunnossaan. Ajatuksena on, että asunnot etsitään Kotkansaareltä, mielellään Kaislakodin asumisyksikön läheisyydestä, jolloin asumisyksikköä voidaan hyödyntää tuen tuottamisessa. Asuntojen suhteen on suunniteltu välivuokrausmallia, jossa vammaispalvelut vuokraavat asunnon omistajataholta, ja edelleen vuokraavat asunnon asukkaalle. Yhteistyötä asuntojen hankinnan suhteen on lähdetty tekemään muun muassa Y-säätiön kanssa, joiden kanssa on neuvoteltu 4-5 säätiön hankkiman asunnon vuokrauksesta. Tärkeänä nähdään myös yhteistyön käynnistäminen Kotkan Asunnot Oy:n kanssa.

Vuoden 2012 aikana Kotkassa on myös kartoitettu asumispalveluiden nykytilannetta ja osallistettu hankkeeseen sekä nykyisten asumisyksiköiden asukkaat että tulevat tuen tarvitsijat. Hankkeessa on käyty läpi asumisyksiköissä (Kotkan kaupungin omat) asuvien tilannetta, tarkastellen näiden henkilöiden mahdollisuutta siirtyä asumaan kortteliasumisen mallin mukaiseen asumiseen. Myös Carea on työskennellyt asumispalveluissa olevien asiakkaiden kanssa ja selvittänyt asukkaiden asumiseen liittyviä toiveita ja tarpeita. Osalle asukkaista on lähdetty räätälöimään heidän toiveittensa mukaisia asumisratkaisuja ja asukkaiden toiveiden huomiointi on johtanut uusiin ratkaisuihin. Keskeisesti ratkaisuihin on vaikuttanut useiden asukkaiden esiin tuoma toive yksin tai ystävän kanssa asumisesta. Käytännössä tämä on tarkoittanut ryhmäratkaisujen purkamista ja asuntojen etsimistä tavallisesta asuntokannasta. Careassa käyttöön on otettu myös pienryhmäasumisen malli laitoksista pois muuttaville (3-4 asukasta, tavallisessa asuntokannassa) ja tästä kerätään nyt ensimmäisiä kokemuksia.

Kotkassa koetaan, että Arjen keskiössä -hanke on tukenut paikallista kehittämistyötä. Suunnittelu on saatu hyvin käyntiin ja on saatu ideoita kehittämistyön toteuttamiseen. Keskeisenä hyötynä on ollut kokemusten vaihto kaupunkien kesken ja mahdollisuus kuulla muiden kaupunkien toimintamalleista ja kehittämisajatuksia. Kotkalle hanke on tehnyt näkyväksi eri hallintoalojen välisen tiiviin yhteistyön välttämättömyyden erityisryhmien asumisen suunnittelussa. Kotkan osahankkeen

tavoitteeseen pääseminen ja uuden kortteliasumiseen perustuvan palvelumuodon kehittäminen edellyttää asuntoja, ja tästä syystä erittäin tärkeänä nähdään se, että Kotkan Asunnot oy saataisiin mukaan hankkeeseen.

Palvelumallin kehittämisessä keskeisenä on henkilöstön toimenkuvien ja työtehtävien kehittäminen siten, että ne vastaavat paremmin yksilöllistä palveluiden toteuttamista: erityisesti kehitetään asumisyksiköiden toimintaa siten, että yksiköissä työskentelevä henkilökunta voisi työssään tukea myös omissa asunnoissa asuvia henkilöitä (erityisesti iltaisin ja viikonloppuisin tarvittava tuki). Kotkassa työskentelee tällä hetkellä kolme avoimuuden ohjaajaa, jotka työssään myös tukevat itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia henkilöitä ja myös jatkossa heidän roolinsa on keskeinen. Henkilökohtaisen avun käyttöä kehitetään, jotta tätä voidaan hyödyntää tehokkaammin itsenäisen asumisen tukemisessa.

Tärkeänä nähdään hankkeen kokonaisvaltainen lähestymistapa asumiseen, eli se että hankkeessa tarkastellaan elämää kokonaisuutena, ei pelkästään asuntoa. Tämä on tehnyt näkyväksi sen, millaisista tekijöistä hyvä asuminen ja arki koostuvat. Tärkeänä Kotkassa nähdäänkin se, että korttelimallin suunnittelussa asuntojen ja tuen rinnalla tarkastellaan lähiyhteisöä ja etsitään ja suunnitellaan asukkaille osallistumisen paikkoja. Antoisana on koettu myös hankkeessa käytetty yhteissuunnittelun käytäntö, joka on tehnyt näkyväksi sen, mitä asukaslähtöinen suunnittelukäytäntö käytännössä tarkoittaa.

4.4.2

Lahden osahanke: kehittämistyön pohjana asumispalveluiden ja tulevaisuuden asumistarpeiden kokonaisanalyysi

Lahden kaupungissa vammaispalvelut ovat uudistumassa voimakkaasti, ja myös Arjen keskiössä -hanke kiinnittyy vahvasti tähän muutosprosessiin ja tässä avautuviin mahdollisuuksiin uudistaa palveluntuotantoa ja sen ohjausta. Asumispalveluiden osalta merkittävänä muutoksena on Lahdessa sijaitsevien kuntayhtymän asumispalveluyksiköiden siirtyminen vuoden 2013 alussa osaksi kaupungin omaa palveluntuotantoa. Myös palvelunohjauksen rakennetta uudistetaan vammaispalveluissa siten, että palvelunohjauksessa eriytetään erikseen lasten ja nuorten palvelunohjaus. Vaikka kehitysvammaisten laitoshoido on Lahdessa lakkautettu, asumispalveluiden kehittämiselle on runsaasti haasteita. Kehittämiseen on Lahdessa tartuttu rohkealla otteella. Tavoitteena on uudistaa ja eheyttää palvelurakennetta ja kohdentaa palveluita entistä tehokkaammin sekä rakentaa mahdollisuuksia yksilöllisten ratkaisujen toteuttamiselle.

Myös Lahden osahankkeessa keskeisenä on kehitysvammaisten nuorten tilanne. Lahdessa asuu paljon kehitysvammaisia nuoria, joiden kohdalla asumispalvelun tarve aktualisoituu lähivuosina, ja juuri tämän ryhmän tarpeisiin nykyisten asumispalveluiden nähdään sopivan huonosti. Nykyisin asumispalveluissa painottuvat vahvasti ympärivuorokautiset autetun asumisen palvelut, joita on noin 90 % asumispalveluista. Oman palveluntuotannon koetaankin tältä osin olevan varsin vanhanaikaista. Lisäksi pieni määrä kehitysvammaisia henkilöitä asuu yhden asumisyksikön läheisyydessä sijaitsevissa tukiasunnoissa, joihin tuki on tuotettu asumisyksiköstä käsin. Lahdessa asuu myös noin 50–60 kehitysvammaista henkilöä itsenäisesti ja heidän tukemisestaan ovat huolehtineet vammaispalveluiden palvelusuunnittelijat. Varsinaisia tuetun asumisen ohjaajia kaupungin asumispalveluissa ei siis tällä hetkellä ole.

Käytännössä olemassa oleva palvelurakenne on johtanut tilanteeseen, jossa asumisessa tukeaan tarvitsevia henkilöitä on sijoitettu asumisyksiköihin sen mukaisesti missä paikka on vapautunut, ja tämän seurauksena asumisyksiköissä asuu henkilöitä, joiden tarpeisiin nähden tuki on ylimitoitettu. Henkilöillä on ollut vähäiset mahdolli-

suudet vaikuttaa siihen, missä he asuvat ja asukasryhmät ovat muodostuneet hyvin heterogeenisiksi. Tavoitteena Lahdessa on kehittää uusia asumisen vaihtoehtoja, jotta asuntovalikoima kohtaisi paremmin yksilölliset tarpeet.

Lahdessa on vakiintunut sosiaalitoimen, asuntotoimen ja maankäytön yhteistyömalli, joka on koettu varsin toimivaksi erityisryhmien asumisen suunnittelussa. Hallinnonalat ovat käyneet vuosittain läpi uusien asuntojen tarvetta, ja tämä on kirjattu Maa- ja asuntopoliittiset linjaukset -dokumenttiin. Sosiaalitoimen tehtävänä on ollut määrittää tarpeet. Maankäytön tehtävänä on ollut etsiä ja tarvittaessa kaavoittaa käyttöön sopivia tontteja. Asuntotoimen rooli on ollut auttaa hankkeen kokoamisessa ja ARA-lainoituksen hankinnassa. Yhteistyössä onkin ollut pääasiassa kyse asumisyksikötyyppisestä rakentamisesta ja tämän sijoittamisesta, eli käytännössä Y-tonttien varaamisesta tai kaavoittamisesta tähän käyttöön. Lahden Talot Oy on toiminut osassa hankkeita rakennuttajana ja kiinteistön omistajana. Yhteistyö sosiaalitoimen ja Lahden Talot Oy:n välillä on koettu toimivaksi ja hankkeessa on tavoitteena tämän yhteistyön vahvistaminen.

Lahden osahankkeessa kartoitettiin vuoden 2012 aikana nykyisiä asumispalveluita kehittämistarpeiden tunnistamiseksi sekä vahvistettiin yhteistyötä eri hallinnonalojen kesken. Hankkeeseen palkattiin hanketyöntekijä, joka on työskennellyt paikallisesti aktiivisesti hankkeen edistämiseksi sekä osallistunut tiiviisti hankkeen työpajoihin. Nykyisiä asumispalveluita kartoitettiin käymällä läpi asumisyksiköiden nykyiset asukkaat tarkastellen heidän asumispalvelun tarpeitaan suhteessa tarjottuun palveluun. Tämän lisäksi kartoitettiin myös niiden henkilöiden tarpeita ja suunnitelmia, joiden asumispalveluntarve aktualisoituu lähivuosina. Kartoituksen mukaan palvelut kohdentuvat tällä hetkellä huonosti asukkaiden tarpeisiin ja asumisyksiköissä asuu henkilöitä, jotka eivät hyödy heille tarjottavasta palvelusta. Tavoitteena on uudelleen järjestellä nykyisiä palveluita siten, että asumispalveluiden henkilöstöstä voitaisiin irrottaa 2–3 työntekijää itsenäisen asumisen tukemiseen.

Lahden osahankkeessa on vahvistunut käsitys siitä, että kehitysvammaiset nuoret eivät halua asua ryhmämuotoisissa asumispalveluissa, vaan heidän toiveenaan on asuminen yksin tai kaverin kanssa omassa asunnossa ja ihan tavallisessa ympäristössä. Palvelut tulee räätälöidä kotiin tai turvata muutoin läheltä saatavina tuki-palveluina. Tärkeänä huomiona on myös ollut se, että sellaisten henkilöiden, jotka asuvat jossain asumispalvelussa, on hyvin vaikea nimetä omia toiveitaan. Hankkeen jatkossa onkin pohdittava, millä tavalla näiden henkilöiden kanssa työskennetään heidän omia toiveitaan.

Vuoden 2013 aikana tehdään yksilöllisiä tukisuunnitelmia asumispalveluissa asuville henkilöille sekä vielä kotona asuville henkilöille, joilla lähitulevaisuudessa on asumispalvelun tarve. Vammaispalveluiden tehtävänä on asumiseen tarvittavan tuen suunnittelu sekä asiakkaiden opastaminen ja tukeminen asunnon hankinnassa. Asuntoja pyritään löytämään tavallisesta asuntokannasta joko Lahden Talot Oy:n vuokra-asuntokannasta tai yksityisiltä vuokranantajilta. Konkreettisena tavoitteena on, että Lahdessa asuisi hankkeen myötä 10–15 uutta henkilöä tukisuunnitelman turvin omassa kodissa. Lisäksi siirryttäessä asumismuodosta toiseen, asumisyksiköstä itsenäiseen asumiseen, tarvitaan asumisvalmennusta ja mahdollisesti asumisharjoittelua. Hankkeeseen on palkattu vuodeksi 2013 projektityöntekijä, joka keskittyy suunnittelemaan itsenäisen asumisen mallia.

Arjen keskiössä -hankkeen on koettu antaneen tukea paikalliseen kehittämistyöhön ja hanke on tukenut käsitystä siitä, että palveluiden uudistamisessa ollaan menossa oikeaan suuntaan. Hankkeessa on myös saatu uusia ideoita ja näkökulmia asumisen suunnitteluun. Omassa suunnittelussa on esimerkiksi lähdetty viemään eteenpäin Keyringin mallin hyödyntämistä osana tukirakennetta. Tällainen verkostomalli, jossa vertaistuki on keskeinen tuen muoto, koetaan luontevana ja toisaalta asiakkaiden toiveiden mukaisena. Lahden osahankkeessa on liikuttu asetettujen tavoitteiden

suuntaan, eli lähdetty kehittämään tukimallia itsenäiseen asumiseen ja tätä kautta mahdollistamaan palvelurakenteen keventämistä, sekä palvelusuunnittelun ja -rakenteen yksilöllistämistä ja asiakaslähtöisyyden vahvistamista.

Hanke on myös tiivistänyt yhteistyötä sosiaalitoimen ja asuntotoimen välillä. Yhteistyössä on mm. kartoitettu kaupungissa olemassa olevaa vuokra-asuntokantaa. Lahdessa tilanne käytettävissä olevan asuntokannan osalta näyttää hyvältä: yhteistyö oman vuokraloyhtiön kanssa toimii hyvin ja asuntoja on löydettävissä myös asuntomarkkinoilta ja muilta omistajilta. Tärkeänä asunnon hankinnassa ja palvelujen suunnittelussa on avoin yhteistyö asukkaan, hänen läheistensä, vuokranantajan ja sosiaalitoimen kesken, jotta pystytään rakentamaan toimiva kokonaisuus: sellainen, että asuminen oikeasti onnistuu. Positiivisten kokemusten myötä on taas mahdollista oppia ja löytää toimivia malleja asumisen suunnitteluun.

Lahden Talot Oy:n kanssa yhteistyö on tiivistynyt ja hankkeelle on nimetty yhteyshenkilö organisaatiosta. Jo nyt on löydetty joitain yksittäisiä asuntoja ja tarjottu näitä vammaispalveluille ja asuntoihin etsitään tällä hetkellä muuttajia. Vammaispalveluiden ja Lahden Talot Oy:n välisissä keskusteluissa on myös nostettu esiin ajatus pienyksikön rakentamisesta kaikista haastavimpien asiakkaiden asumiseen (kuuden asukkaan pienkerrostalo). Myös seudullisessa yhteistyössä lähikuntien kanssa kehitetään erityisesti haastavimpien asiakkaiden asumisen vaihtoehtoja.

4.4.3

Seinäjoen osahanke: erityisryhmien asumisen suunnittelu tiiviiksi osaksi yleistä kaupunkisuunnittelua

Seinäjoen kaupungin hankkeessa tavoitellaan erityisryhmien asumisen ja asumispalveluiden suunnittelun integrointia osaksi kaupungin yhteiskuntarakennetta, olemassa olevia palvelukokonaisuuksia ja kaupunkisuunnittelua. Hankkeessa pohditaan sitä, miten erityisryhmien asumisen näkökulmat voidaan sisällyttää jo kaupunkisuunnittelun perustyöhön, esimerkiksi maankäytön suunnitteluun, kaavoitukseen ja liikennesuunnitteluun. Tavoitteena on irtautua perinteisestä hankesijoitteluun rajoituvasta suunnittelukäytännöstä (erityisryhmähankkeiden sijoittaminen yksittäisille tonteille).

Hankkeessa on lähdetty tavoittelemaan sellaisen suunnittelukäytännön mallintamista, joka rakentuu eri hallintokuntien ja muiden toimijoiden väliselle vahvalle yhteistyölle ja jossa kirjoitetaan auki sellaisia hyvän suunnittelun periaatteita, joita toimivan ja kaupunkirakenteeseen aidosti integroituvan erityisasumisen suunnittelu edellyttää. Hankkeessa on vahva kaupunkisuunnittelullinen näkökulma, jossa erityisasumisen integrointia lähestytään hyvin monesta näkökulmasta.

Vammaispalveluiden osalta hanke osuu merkittävään murroskohtaan asumispalveluiden kehittämisessä: keskeisenä haasteena asumispalveluissa on laitospaikkojen purku. Tämän lisäksi vammaispalveluissa on tartuttu myös asumispalvelurakenteen laajempaan uudistamiseen. Vammaispalveluissa on vuoden 2012 aikana tehty suunnitelmaa kehitysvammaisten asumisen järjestämiseksi. Suunnittelutyössä on lähdetty tilanteen kartoittamisesta tarkastellen sekä olemassa olevia asumispalveluita että palveluiden kysyntää ja palvelutarpeita.

Seinäjoella on kehitysvammaisten asumispalveluissa perinteisesti tukeuduttu ostopalveluihin ja omien palvelujen tuottaminen on ollut vähäisempää. Tavoitteena kaupungissa onkin oman palveluntuotannon lisääminen ja samalla asumispalveluiden monipuolistaminen ja yhä laajemman asumispalveluvalikon kehittäminen. Tällä hetkellä kehitysvammaisten asumispalveluissa painottuu ryhmämuotoinen asuminen. Itsenäisesti, omaan asuntoon tuotavien palveluiden turvin asuu Seinäjoella vain vähän kehitysvammaisia henkilöitä ja tavoitteena olisikin tämän palvelumuodon mahdollistaminen yhä useammalle henkilölle. Toistaiseksi tukiasumisella ei ole ollut

selkeää rakennetta, vaan näin asuville yksittäisille asukkaille on palvelut tuotettu joko ostopalveluina, olemassa olevista asumispalveluyksiköistä käsin tai päivätoimintayksiköistä tehtävin tukikäynnerein. Kotiin ei ole ollut saatavilla riittävästi palveluja ja tästä syystä tukiasumista ei ole voitu markkinoida asiakkaille ja heidän omaisilleen.

Seinäjoella oli jo ennen hankkeen käynnistymistä perustettu erityisasumisen työryhmä. Ryhmä perustettiin parantamaan sosiaalitoimen, maankäytön ja kaavoituksen vuoropuhelua. Tavoitteena oli yhteisen suunnitelman laatiminen erityisryhmien asumiselle.

Hallinnonalojen yhteistyön toivottiin myös strukturoivan toimintaa rakennuttajien suuntaan: pitkän tähtäimen suunnittelutyö mahdollistaisi myös tavoitteellisemman kaupungille tarjottavien erityisasumishankkeiden tarpeellisuuden ja soveltuvuuden arvioinnin. Erityisasumisen työryhmään kuuluvat sosiaali- ja terveystyöpalveluista vastaava apulaiskaupunginjohtaja, elinkeinokeskuksen edustaja, sosiaalityön päällikkö, vanhustyön päällikkö, kaupungingeodeetti, kaavoituspäällikkö ja asemakaava-arkkitehti.

Seinäjoella koetaan, että Arjen keskiössä -hanke on tuonut ryhtiä kaupungin omaan suunnitteluprosessiin ja vahvistanut oman toiminnan arviointia sekä hallintoalat ylittävää yhteistyötä ja keskustelua. Tähänastiset kokemukset hanketyöskentelystä ovat mahdollistaneet tunnistaa suunnitteluprosessissa olevia kehittämistarpeita. Hanke on sekä tuonut konkreettisia ideoita kehittämistyöhön että konkretisoinut korttelisuunnittelunäkökulmaa ja tämän hyödyntämistä erityisasumisen strategiatyöskentelyssä.

Hanke on lisännyt ymmärrystä siitä, mitä on käyttäjälähtöinen suunnittelu ja tehnyt näkyväksi sen, että asiakkaiden mukana olo on välttämätöntä suunnittelussa. Asukkaiden näkemysten esiin tuleminen työpajatyöskentelyssä koettiin tärkeänä ja asukkaiden näkökulmat ovat perustelleet tavallisten ratkaisujen merkitystä rakentamisessa ja suunnittelussa (huone- ja tilaratkaisut). Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentely on vahvistanut käsitystä siitä, että tavallinen asuminen on haluttu ja pääosalle ihmisistä mahdollinen ja varsin helposti toteutettavissa. Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentely on tehnyt näkyväksi myös sitä, miten pienet hyvät oivallukset ja joustavat ratkaisut ovat olennaisia arjessa ja saattavat tukea itsenäistä pärjäämistä jopa paremmin kuin suuret investoinnit.

Vammaispalveluiden edustajat kokevat Arjen keskiössä -hankkeen palvelleen asumispalveluiden suunnittelutyötä. Hankkeen koetaan ennen kaikkea tuottaneen uusia ideoita lievemmin kehitysvammaisten henkilöiden asumisen suunnitteluun. Osana asumispalveluiden kartoitusta Seinäjoella on tarkasteltu sitä, kuinka monelle asumisyksiköissä tällä hetkellä asuvista henkilöistä itsenäisempi asuminen olisi mahdollinen ja mielekäs vaihtoehto. Tavoitteena onkin, että kaikille, jotka pystyvät itsenäisesti asumaan kotiin tuotavan tuen turvin ja jotka tätä toivovat olisi mahdollisuus siirtyä itsenäisempään asumiseen. Tämän mahdollistaminen edellyttää sekä asuntojen saatavuutta että palvelujen kehittämistä. Hankkeessa onkin rakentunut hyvin konkreettisia ratkaisuja yksittäisten asuntojen hankintaan yhteistyössä kunnallisen vuokra-asuntoyhtiön Sevas Oy:n kanssa.

Tukipalveluiden osalta tavoitteena Seinäjoella on, että kaupungin omaan tuotantoon saataisiin vuoteen 2015 mennessä kaksi uutta asumispalveluiden työntekijää, jotka antaisivat asumisen tukipalveluja asukkaiden omiin koteihin. Hankkeen koetaan tuoneen myös hyviä ideoita asumisen tarkasteluun korttelisuunnittelunäkökulmasta, eli tehneen näkyväksi sitä, millaiset rakenteet asumisympäristössä tukevat itsenäistä asumista. Seinäjoen osahankkeessa on myös pohdittu sitä, millä tavoin asuntoja tulisi sijoittaa kaupunkirakenteeseen siten, että nämä muodostaisivat palveluntuotannon näkökulmasta toimivan ja taloudellisesti kestävä kokonaisuuden. Seinäjoella asukkaiden kanssa käydyissä keskusteluissa on myös tullut esiin se, että tietoisuus tuen saatavuudesta läheltä, esimerkiksi lähistöllä sijaitsevasta asumisyksiköstä käsin, tuottaa asumiseen asukkaiden kaipaamaa turvallisuutta.

Tärkeänä hankkeen antina on Seinäjoen vammaispalveluiden ja asuntotoimen välisen yhteistyön vahvistuminen. Yhteistyötä on ollut kehitysvammaisten asumisen osalta sosiaalitoimen ja kunnallisen vuokrataloyhtiö Sevas Oy:n välillä jo autismin kirjon suunnittelukilpailun yhteydessä, jossa Sevas Oy toimii Seinäjoelle rakennettavan kohteen rakennuttajana.

Arjen keskiössä -hankkeen työskentelyssä on lähtenyt rakentumaan myös toinen yhteistyöhanke, jossa mahdollistuu asuntojen integrointi normaaliasumisen yhteyteen jo aivan lähiaikoina. Tässä vuoden 2014 aikana toteutettavassa täydennysrakennushankkeessa on suunniteltu, että rakennuskohteesta varataan kolme asuntoa kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen ja asuntojen suunnittelussa huomioidaan asukasryhmän esimerkiksi esteettömyyteen liittyviä tarpeita. Seinäjoen osahankkeessa vammaispalveluiden ja vuokrataloyhtiön välisissä keskusteluissa on myös laajemmin keskusteltu yhteistyökäytännöistä, esimerkiksi juuri asuntojen varaimiseen liittyvien kustannusten kattamisesta. Yhteistyössä on nähty mielekkäänä välivuokrausmallin käyttäminen.

Myös Seinäjoen kaupunkisuunnittelussa ja kaavoituksessa hanke on koettu hyödylliseksi ja hyvin mielekkääksi. Kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen näkökulmasta erittäin tärkeänä on nähty mahdollisuus työskennellä tulevien asukkaiden kanssa ja kuulla heidän asumisen toiveitaan ja tarpeitaan. Tärkeänä nähdäänkin vastata tulevien asukkaiden toiveeseen tavallisesta asumisesta, tavallisessa asunnossa ja tavallisella asuinalueella.

Kaavoituksessa tavallisen asumisen mahdollistaminen ja korttelisuunnittelunäkökulman huomioiminen tarkoittaa käytännössä sitä, että kaavamääräyksiin ohjataan asuntojen määrää ja kokoa, sekä varataan kaavamääräyksiin tilaa asumista tukeville lähipalveluille ja yhteiskäyttötiloille. Seinäjoella pidettiin tärkeänä sitä, että asunnot suunnitellaan jatkossa tiloiltaan joustaviksi ja mitoitukseltaan hieman nykykäytäntöä väljemmiksi. Kaavoitus ohjaa myös kaiken ympäristön suunnittelua siten, että tässä huomioidaan erityisryhmien tarpeet, eli rakennetaan kaikille toimivaa ympäristöä.

4.4.4

Turun osahanke: yksilöllistä asumista yhteisöllisiin piirtein Paras Naapuri -hankkeessa

Turun hankkeessa tavoitteena on kehittää yksilöllisiä ratkaisuja asumiseen ja elämiseen sekä luoda näiden pohjalta pysyviä toimintamalleja asumispalveluiden järjestämiseen. Hankkeessa mallinnetaan suunnitteluprosessi, jossa uusien asuntoryhmien ja erillisten asuntojen rakentaminen toteutetaan korttelisuunnittelun näkökulmasta. Keskeisenä tavoitteena hankkeessa on myös asenteisiin vaikuttaminen. Turussa naapurustot ovat reagoineet hyvin vahvasti uusien kehitysvammaisille kohdennettujen asumisyksiköiden rakentamiseen. Hankkeessa pohditaan sitä, millä tavoin vastustusta voitaisiin ehkäistä ennalta, ja miten toisaalta edesauttaa kehitysvammaisten asukkaiden integroitumista naapurustoonsa.

Suurimmat kehittämishaasteet Turun asumispalveluissa ovat vahvimmin tuetun asumisen puolella: Turussa on vielä useita pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevia asiakkaita, joiden asuminen tulee ratkaista lähivuosina. Lisäksi asumispalvelujonossa on useita lapsuudenkodista lähivuosina muuttavia asiakkaita. Tästä syystä Turun osahankkeessa on päädytty myös pohtimaan vaikeimmin vammaisten asumispalveluiden kehittämistä. Tuetun asumisen tilanne Turussa nähdään hyvänä: asuntoja on löydetty hyvin tavallisesta vuokra-asuntokannasta, ja tukipalveluihinkin on löytynyt erilaisia ratkaisuja asukkaiden tarpeiden mukaan.

Hankkeen lähtökohtana ovat asiakaslähtöisyys ja asiakkaiden yhteisölliset tarpeet sekä toiveet. Erityisesti hankkeessa pohditaan yhteisöllisyyden merkitystä ja miten

yhteisöllisyyttä ja sen rakentumista voidaan tukea silloin kun asukkaat asuvat omis- sa erillisissä huoneistoissaan. Erityisesti tukiasumisen osalta tämä on osoittautunut keskeiseksi kysymykseksi usean asukkaan kohdalla. Hankkeessa pyritäänkin kehittämään erilaisia lähiympäristön ratkaisuja, jotka edesauttaisivat vertaistuen rakentumista ja turvallisuutta sekä ehkäisisivät yksinäisyyttä ja ympäristön ennakkoluuloja.

Turun kaupungin vammaispalveluissa asumispalveluiden kehittämistyötä on tehty tiiviissä yhteistyössä erityishuoltopiirin (Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri sekä Kärkulla samkommun) kanssa, joiden kanssa vammaispalveluilla on pitkät perinteet yhteistyöstä. Palveluntuottajien kanssa yhteistyötä on tehty asumispalvelun sisältöjen kehittämisessä. Yhteistyö kaupungin kiinteistöliikelaitoksen ja vammaispalveluiden välillä on ollut hyvää. Myös Turun kaupungin vuokra-asuntoyhtiön TVT Asunnot Oy:n ja vammaispalveluiden yhteistyö on ollut toimivaa. Tukea tarvitseville asukkaille on löytynyt tuki- ja satelliittiasuntoja, ja tämän lisäksi TVT Asunnot Oy on ollut rakennuttajana yksittäisissä palveluasuntohankkeissa. Myös palvelunkäyttäjiä on osallistunut asumisen suunnitteluun.

Yhteistyö kaupungin sisällä eri hallintokuntien välillä on kuitenkin ollut sirpaleista. Yhteistyötä on tehty lähinnä yksittäisten hankkeiden tai asuntojen hankinnan yhteydessä. Kehittämistavoitteena Arjen keskiössä -hankkeessa onkin pitkäjänteisemmän suunnitelman ja tätä tuottavan yhteistyön synnyttäminen. Hanke mahdollistaa kehitysvammaisten asumisen tarpeiden tarkastelun pidemmällä aikajänteellä, ja tätä kautta tarpeita pystytään huomioimaan myös maankäytön ja kaavoituksen käytännössä uudella tavalla. Keskeisenä tavoitteena Turun hankkeessa on myös paikallisten toimijoiden sitouttaminen kehitysvammaisten asumisen kehittämiseen. Tärkeänä koetaan yhteisen näkökulman, tahtotilan ja tavoitteiden määrittäminen sekä kaupungin sisällä, eri hallintokuntien välillä, että muiden paikallisten toimijoiden ja sidosryhmien kesken.

Arjen keskiössä -hankkeessa on Turussa koottu paikallinen työryhmä hanketyöskentelyyn. Työryhmässä edustettuna ovat sosiaalipalvelut/vammaispalvelut, Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri, kiinteistöliikelaitos/kaupunkisuunnittelu, TVT Asunnot Oy sekä palvelunkäyttäjät. Työskentely on käynnistynyt hyvin ja ryhmässä on koettu, että yhteistyön tiivistäminen on ollut tarpeellista. Palvelunkäyttäjien mukanaolo asumisen ja palveluiden suunnittelutyössä alusta alkaen on tuonut merkittävän panoksen ja näkökulman työskentelyyn. Työryhmä on tekemässä pitkän tähtäimen asuntojen hankintaa koskevaa suunnitelmaa, jossa myös vahvana näkökulmana on lähiyhteisön hyödyntäminen ja kehittäminen.

Turun hankkeessa on alusta asti vahvasti kulkenut mukana suunnitelma rakennushankkeesta, jossa TVT Asunnot Oy toimisi rakennuttajana. Hankkeen työryhmässä on viety tätä suunnitelmaa eteenpäin. Suunnittelun pohjana on ollut ajatus tiiviimmästä asuntoryhmästä, joka koostuu 4-5 asunnosta ja asukkaille käytettävissä olevista yhteisistä tiloista sekä tähän kokonaisuuteen liitettävistä 6-10 satelliittiasunnosta. 'Ydinyksikön' yhteyteen on suunniteltu kehitettävän toimintaa, joka työllistäisi asumisyhteisön asukkaita ja toisaalta palvelisi naapurustoa ja lähiympäristöä. Hankkeessa tehtävässä suunnittelussa työllistäminen onkin ollut vahvasti esillä. Paikallisessa työskentelyssä myös tutkittu sitä, millä tavalla kehitysvammaisten asumista voitaisiin integroida käynnistyviin TVT Asunnot Oy:n hankkeisiin, eli osaksi tavallista vuokra-asuntokantaa. Keskusteluja käydäänkin yhden suunnittelussa olevan hankkeen osalta vammaispalveluiden ja TVT Asunnot Oy:n välillä.

Keskeisenä tavoitteena on myös asenteisiin ja ennakkoluuloihin vaikuttaminen. Tärkeänä koetaan tiedottaminen ja eri toimijoiden sitouttaminen kehitysvammaisten asumisen kehittämiseen. Turun työpaja, jossa oli vahva edustus kaupunkisuunnittelusta, alueella toimivista järjestöistä ja palvelutuottajaorganisaatioista koettiin erittäin onnistuneeksi myös tämän tavoitteen toteutumisen näkökulmasta.

Turun hankkeella on kunnianhimoiset tavoitteet. Hanketyöskentelyssä on havaittu, että Turulla on myös vahvuuksia, joita voi hyödyntää hanketyössä. Turun etuna on, että kaupungista löytyy hyvällä sijainnilla olevia kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja, ja vahva yhteistyö hankkeessa TVT Asunnot Oy:n ja vammaispalveluiden kesken mahdollistaa jatkossa rakennettavissa uudishankkeissa kehitysvammaisten asumisen luontevan integroinnin tavalliseen asuntokantaan. Turussa on myös hyvin toimiva kotiin saatavien palvelujen malli, jota hankkeessa kehitetään.

Arjen keskiössä hankkeen ensimmäisen vaiheen todetaankin tuottaneen hyviä lähtökohtia ja ideoita kehittämistyöhön erityisesti pohdittaessa yhteisöllisyyden ja vertaistuen mahdollistumista itsenäisemmin asuville henkilöille. Tärkeänä pidettiin myös hankkeen laaja-alaista näkökulmaa, jossa tarkastellaan kehitysvammaisten henkilöiden arjen elämisen piirejä – asumista, työtä ja vapaa-aikaa – yhdessä. Esimerkiksi työssä ja vapaa-ajalla rakentuvat sosiaaliset verkostot voivat olla hyvin merkityksellisiä henkilön itsenäiselle pärjäämiselle. Turun hankkeessa tärkeää on myös vaikeimmin kehitysvammaisten asumisen kehittäminen. Arjen keskiössä -hankkeen toisessa vaiheessa syksyllä 2013 tullaankin paneutumaan tähän näkökulmaan tarkemmin.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Arjen keskiössä -hankkeen toteutus on osa kehitysvammaisten asumisen ohjelmaa, jonka tavoitteena on laitosasumisen asteittainen lakkauttaminen Suomessa ja yksilöllisten asuntojen ja palvelujen turvaaminen niin laitoksista pois muuttaville kuin lapsuudenkodeistaan muuttaville kehitysvammaisille henkilöille.

Hankkeessa sovellettiin yhteistoiminnallisen suunnittelun ja innovoinnin menetelmiä ja saatiin kokemuksia näiden menetelmien soveltamisesta erityisryhmien asumisen suunnitteluun. Yhteistoiminnallinen suunnittelu toteutettiin pilottikunnissa kolmivaiheisena pajatyöskentelynä. Ensimmäinen vaihe sisälsi tiedon keruuta kehitysvammaisten henkilöiden unelmista ja toiveista liittyen asumiseen, työhön ja vapaa-aikaan. Palvelujen käyttäjiltä kysyttiin, missä ja miten he viettävät arkeaan, millaisista tekijöistä mielekäs ja toimiva arki koostuu ja ennen kaikkea, millaisia asioita he kodilta haluavat. Toisen pajavaiheen lähtökohtana käytettiin konkreettisia asuinalueita. Palvelujen käyttäjät ja heidän läheisensä yhdessä asuntotoimen, sosiaalitoimen ja kaavoituksen ammattilaisten kanssa tutkivat, millaisia asioita asuinalueet tarjoavat tällä hetkellä asumisen, vapaa-ajan ja työllistymisen suhteen ja millaisia uusia lähiyhteisöllisiä asuntoratkaisuja ne voisivat tarjota. Kolmannessa pajavaiheessa synnytettiin uusia innovaatioaihiota olemassa olevien mahdollisuuksien ja tunnistettujen tarpeiden pohjalta.

Hanke sisälsi neljän pilottikunnan kehittämishankkeet, joiden toteutusta hanke tuki. Taulukkoon 2 (s. 49) on tiivistetty hankkeen keskeiset toimijat kunnissa, asetetut kuntakohtaiset kehittämistavoitteet ja työskentelyn ensimmäisen vaiheen tulokset.

Hankkeen lähtökohtana oli palvelujen käyttäjä ja käyttäjän kuuleminen ja osallistuminen suunnittelutyöhön tasavertaisesta muiden toimijoiden kanssa. Tämä periaate toteuttaa hyvin laajasti tunnustettua vammaispoliittista periaatetta – ”nothing about us without us”. Ihmisillä on oikeus olla mukana päättämässä ja suunnittelemassa asioita, jotka koskevat heitä. Mitään ei pidä suunnitella ilman tulevia asukkaita.

Hankkeen keskeisin tulos oli, että kehitysvammaisten henkilöiden toiveena on mahdollisimman tavallinen asuminen tavallisilla asuinalueilla. Oma koti on tärkeä. Se voi olla omakoti-, rivitalo tai kerrostalo. Asunnon sijainti ja asuinalueen tarjoamat mahdollisuudet ovat tärkeitä, mutta asumisessa merkityksellistä ovat myös vapaa-aika, mahdollisuus työllistyä tai tehdä mielekästä muuta päiväaikaista toimintaa ja ihmissuhteet. Haaveena on asuminen joko yksin tai itse valitun kumppanin kanssa.

Samalla käyttäjälähtöisyys asettaa myös keskeisen haasteen hankkeen jatkolle ja asumisen kehittämistyölle yleensäkin: mitä tulevien asukkaiden osallisuus asuntoprosessissa käytännössä tarkoittaa ja miten tämä toteutetaan eri hallinnon alojen välisessä yhteistoiminnassa? Tarkasteltaessa esitettyjä näkemyksiä ja toiveita on myös tarpeen kysyä, mistä kehitysvammaisten henkilöiden esittämät asiat kertovat. Työpajoissa käydyt keskustelut osoittavat varsin suoraan, että kaikkien kehitysvammaisten ihmisten arjessa mahdollisuus oman näköiseen elämään ja kotiin ei vielä toteudu. Työskentelyssä tuli esiin myös se, että kuuleminen ja kuulluksi tuleminen ei ole myöskään itsestään selvää.

Hankkeeseen osallistuneet kehitysvammaiset henkilöt asuivat tällä hetkellä hyvin erilaisissa asumismuodoissa, mutta tästä huolimatta heidän esille tuomansa toiveet ja tarpeet olivat varsin yhtenevät.

Taulukko 2. Osahankkeiden toimijat, kehittämistavoitteet ja ensimmäisen vaiheen tulokset.

Kunta	Keskeiset toimijat	Hankkeen tavoitteet	Hyödyt
Kotka	Kotkan kaupungin vammaispalvelut, Kotkan kaupungin kaupunkisuunnittelu sekä Carea – Kymenlaakson sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen kuntayhtymä	Keskeisimpänä kehittämistavoitteena Kotkassa on kortteliasumisen tukimallin kehittäminen. Malli edellyttää sekä henkilökunnan toimenkuvien ja työtehtävien kehittämistä että käytettävissä olevan asutokannan kartoittamista.	Hanke on Kotkassa vahvistanut hallinnonalojen välistä yhteistyötä, tehnyt näkyväksi yhteistyön välttämättömyyden kehittämistyölle sekä tuonut konkreettisen mallin asukaslähtöiseen suunnittelukäytäntöön.
Lahti	Lahden kaupungin vammaispalvelut, asuntotoimi sekä Lahden talot oy.	Keskeisimpänä kehittämistavoitteena Lahdessa on asumispalveluiden rakennemuutos, jossa rakennetaan asumispalveluihin uusia malleja, jotta palveluita voidaan kohdentaa entistä tehokkaammin, keventää palvelurakennetta sekä rakentaa mahdollisuuksia yksilöllisten ratkaisujen toteuttamiselle.	Hanke on Lahdessa tiivistänyt hallinnonalojen välistä yhteistyötä, tuonut uusia ideoita ja näkökulmia suunnittelutyöhön ja tukenut paikallista kehittämistyötä.
Seinäjoke	Kaupunkisuunnittelu/kaavoitus ja maankäyttö, Sosiaalitoimi/vammaispalvelut Kunnallinen vuokra-asuntoyhtiö Sevas oy Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä	Keskeisimpänä kehittämistavoitteena Seinäjoella on mallintaa suunnittelukäytäntö, joka rakentuu eri hallintokuntien ja muiden toimijoiden väliselle välille yhteistyölle ja jossa kirjoitetaan auki sellaisia hyvän suunnittelun periaatteita, joita toimivan ja kaupunkirakenteeseen aidosti integroituvan erityisasumisen suunnittelu edellyttää.	Hanke on Seinäjoella tukenut paikallista kehittämistyötä, tiivistänyt hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja tehnyt näkyväksi sen, että palvelunkäyttäjien osallistuminen suunnittelutyöhön on välttämätöntä. Hankkeen aikana on rakentunut uusi yhteistyömalli vammaispalveluiden ja kunnallisen vuokra-asuntoyhtiön Sevas oy kanssa.
Turku	Turun kaupungin vammaispalvelut, KTO – kehitysvamma-alan tuki- ja osaamiskeskus (Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri), Turun kaupungin kiinteistöliikelaitos (kaupunkisuunnittelu) sekä kunnallinen vuokra-asuntoyhtiö TVT oy	Keskeisimpänä kehittämistavoitteena Turussa on rakentaa suunnitelumalli, jossa erityisryhmien asumisratkaisuja lähestytään korttelisuunnittelun lähtökohdista huomioiden asuinalueen tarjoamat resurssit sekä muodostaa yksittäisten asuntojen ja asuntoryhmien mielekkäitä palvelukokonaisuuksia. Keskeisenä tavoitteena on myös vaikuttaa kehitysvammaisten asumiseen liittyviin asenteisiin.	Hanke on Turussa vahvistanut hallintoalojen välistä yhteistyötä ja tuonut uusia ideoita ja uutta näkökulmaa kehittämistyöhön. Hankkeen puitteissa tehdyssä yhteistyössä on avautunut myös uusia mahdollisuuksia integroida kehitysvammaisten henkilöiden asumista kunnallisen vuokra-asuntoyhtiön uudisrakennushankkeisiin.

Yhteenvedona voidaan todeta, että kehitysvammaiset henkilöt toivoivat erityisesti sitä, että

1. Asunto on esteetön, mutta tavallinen.
2. Asunto täyttää asunnon tunnuspiirteet ja on tilasuunnittelultaan riittävä ja huonejärjestykseltään toimiva mahdollistaen arjen kaikki toiminnot.
3. Asunto mahdollistaa oman elämäntyylin mukaisen asumisen ja itselle tärkeän tekemisen omassa kodissa.
4. Asunto on osa naapurustoa.
5. Asunto on korttelissa tai lähiyhteisössä, jossa on mahdollisuuksia kokoontua, toimia ja tehdä erilaisia asioita.

Hankkeessa saatiin kiinnostavia tuloksia erityisryhmien asuntosuunnittelun kytke- misestä asuinalueiden kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Huomion siirtäminen yksittäisistä asuntokohteista asuinalueiden tarjoamien mahdollisuuksien tarkasteluun, auttoi näkemään uusia vaihtoehtoja ja innovoimaan uusia ratkaisuja. Hankkeessa ideoitiin asuntoverkostomallia, joissa yksittäisistä asunnoista ja pienistä asuntoryh- mistä muodostuu toiminnallisia kokonaisuuksia palvelutuotannon näkökulmasta. Virallisen tuen lisäksi verkostoja yhdistää erilaiset epävirallisen tuen muodot ja asuk- kaiden toisilleen antama tuki, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. Oleellista asunto- verkostomallissa on asukkaiden resurssien ja taitojen analysointi ja maksimaalinen hyödyntäminen. Esille tuli, että asukkaiden keskinäistä tukea toisilleen hyödynnetään varsin vähän tällä hetkellä asumisen järjestämisessä.

Asuntoverkostomallin jatkokehittäminen edellyttää joustavaa normaalin asunto- kannan hyödyntämistä ja verkostomaisen palvelutuotannon kehittämistä. Tämä edel- lyttää henkilökunnan työnteon ja ajankäytön uudelleen organisointia, jossa työnteki- jän työ muuttuu avustamiseksi asiakkaan kodissa ja muissa elinympäristöissä esim. vapaa-ajan toiminnoissa. Hankkeessa saatiin alustavia tuloksia siitä, mistä asioista asuntoverkostot koostuvat. Haasteena ovat hajautetun asumisen palvelutuotannon kustannukset, joista ei ole vielä tutkittua tietoa Suomessa.

Asumispalvelujen rakenne on tällä hetkellä kustannuksiltaan raskas ja osa kehi- tysvammaisista henkilöistä asuu liian resursoituissa asumisyksiköissä vaihtoehtojen vähäisyyden vuoksi (ks. esim. Hintsala, S; Seppälä, H ja Teittinen, A.). Tämä näkökul- ma tuli esille myös esim. Arjen keskiössä -hankkeen Lahden osahankkeessa, jonka toteuttama kartoitus on osoittanut, että nykyinen palveluvalikoima vastaa huonosti kehitysvammaisten henkilöiden tarpeisiin.

Arjen keskiössä -hankkeeseen osallistuneiden pilottikuntien kokemusten mukaan asuntoverkostomalli mahdollistaa tukimallien kehittämistä myös sellaisille henki- löille, jotka eivät hyödy tämän hetkisistä asumisvaihtoehdoista. Asuntoverkosto- mallin nähtiin tuottavan myös kustannustehokkaampia ratkaisuja tulevaisuudessa, kun opitaan tehokkaammin hyödyntämään normaalia asuntokantaa ja rakentamaan verkostomaista tukea ihmisten koteihin. Asuntoverkostomalli mahdollistaa myös asukkaiden keskinäistä yhteydenpitoa ja toimintaa, minkä nähtiin vähentävän yksin- äisyyden riskiä.

Hankkeen ensimmäisessä vaiheessa korostui kuntien osahankkeissa vähemmän tukea tarvitsevien ihmisten asumisen järjestäminen osana korttelisuunnittelua ja asuntoverkostoja. Jatkossa hankkeen fokusta kohdennetaan myös niiden kehitysvam- maisten asumisen järjestämiseen, joilla on laajoja avun ja tuen tarpeita. Myös tältä osin saatiin hankkeessa jo hyviä avauksia (esim. Carean pienryhmäasumisen kokeilu

laitoksista pois muuttaville normaalia asuntokantaa hyödyntäen), mutta työskentelyä tulee jatkaa ja pohtia, miten asuntoratkaisuilla mahdollistetaan myös vaativaa tukea tarvitsevien henkilöiden asumisen järjestäminen lähiyhteisössä.

Erityisesti viime vuosina on kiinnitetty huomiota siihen, ettei ryhmämuotoinen asuminen ole paras mahdollinen ratkaisu kaikille asiakkaille. Tästä huolimatta ryhmäkodit ovat varsin valitseva asumisen muoto edelleenkin ja painetta on edelleen kasvattanut ryhmäkokoja asumisyksiköissä. On saatu tietoa siitä, että esim. henkilöiden, joilla on laaja-alaista haastavaa käyttäytymistä, asumista ei yleensä kannata järjestää ryhmämuotoisesti. Asuminen isoissa asuinryhmissä voi pahentaa henkilön oireilua ja haastavaa käyttäytymistä. Haastavasti käyttäytyvän henkilön elämänlaatu kohenee ja haastavuus vähenee, kun hänelle räätälöidään apua ja tukea omaan asuntoon, jossa pystytään yhteisöllistä asumista paremmin vastaamaan hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Asunnon järjestämisen lisäksi tärkeää on myös tukea henkilön ihmissuhteita ja lisätä mielekästä toimintaa ja tekemistä arkeen. (Fitzpatrick, J., 2010)

Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen järjestämisessä on kuljettu pitkä taival laitoksista ryhmäkoteihin, asuntoryhmiin ja tavallisiin asuntoihin. Nyt mietimme tyytyvätkö seuraavat sukupolvet niihin ratkaisuihin, joita olemme kehittäneet viimeiset vuosikymmenet. Vastauksena tiedämme sen, että seuraava sukupolvi on aina edellistään paremmin tietoinen tarpeistaan ja oikeuksistaan. Kaikille yhteinen yhteiskunta ei ole vielä valmis ja siitä syystä tarvitsemme jatkossakin yhteiskehittelyä, jolla varmistamme asumisen kehittymisen sellaiseen suuntaan, joka vastaa myös seuraavien sukupolvien asiakkaiden tarpeita.

6 Keskeiset havainnot jatkokehittämiselle

Arjen keskiössä -hankkeen ensimmäisen vaiheen havainnot on jaoteltu kolmeksi jatkokehittämisen teemaksi: 1) asiakkaiden valinnanoikeuksien lisääminen, 2) suunnittelukäytännön kehittäminen ja 3) uusien asuntoratkaisujen kehittäminen. Hanke jatkuu vuonna 2013 pilottikunnissa ja näihin haasteisiin etsitään kuntakohtaisesti uusia ratkaisuja.

I. Asiakkaan valinnanoikeuksien lisääminen

Asiakkaiden valinnanoikeutta tulee vahvistaa YK:n vammaisten ihmisten ihmisoi-
keussopimuksen mukaisesti. Arjen keskiössä -hankkeen tämän hetkinen toteutus
nostaa esille seuraavia jatkokehittämisen haasteita asiakkaiden valinnanoikeuksien
toteutumisen näkökulmasta:

- 1) Asiakkaiden valinnanoikeus ei toteudu tällä hetkellä. Tarvitaan erilaisia asu-
misen vaihtoehtoja, joista voi valita.
- 2) Tulevaisuudessa tulee erityistä huomiota kiinnittää henkilöiden, joilla on vaa-
tivia avun ja tuen tarpeita, asumisen kehittämiseen. Myös heille tulee olla tar-
jolla yksilöllisiä tarpeita vastaavia asumisen vaihtoehtoja ja mahdollisuus
asua lähiyhteisössä.
- 3) Keskeinen asia tilasuunnittelussa on muuntuvien asuntoratkaisujen kehittä-
minen, jotta yksilöllisiin ja vaihtuviin asumisen tarpeisiin pystytään parem-
min vastaamaan.
- 4) Asiakkaiden tarpeiden selvittämisen tapaa ja osallistumista kunnan asun-
tosuunnitteluun tulee lisätä. Ei riitä, että tulevilta asukkailta kerätään tietoa
heidän tarpeistaan ja toiveistaan, vaan asukkaat tulee ottaa mukaan asuina-
lueiden suunnitteluun. Tämä auttaa myös asukkaita paremmin tunnistamaan
omia toiveitaan ja tarpeitaan. Tämä edellyttää yhteiskehittelyn menetelmien
kehittämistä ja hyödyntämistä asuntosuunnittelussa.
- 5) Kunnan suunnittelutyöryhmissä tulee olla aina erityistä tukea asumisessaan
tarvitsevien palvelujen käyttäjien edustajia, jotka tuovat ryhmiin arvokasta
käyttäjäkokenemusta.
- 6) ARAn ohjeistuksen kehittämisessä tulee huomiota kiinnittää palvelujen käyt-
täjien esille nostamille asioille liittyen asuntojen esteettömyyteen, tavallisuu-
teen, varustelutasoon ja sijaintiin. Asuinryhmiä tulee hajauttaa selkeämmin ja
samalla tontilla/kiinteistössä olevien asuntojen kokonaismäärää tulee pienen-
tää, jotta erityisryhmien asuminen integroituu paremmin lähiyhteisöön ja väl-
tetään laitospäätyminen asumisessa.
- 7) Valtakunnalliset kriteerit tarvitaan asiakkaiden valinnanoikeuksien toteutu-
misen seurannalle.

2. Suunnittelukäytännön kehittäminen

Palvelujen käyttäjien asumisen tarpeisiin vastaaminen edellyttää erityisryhmien asutosuunnittelun kokonaisvaltaista uudistamista. Tämä edellyttää asuntotoimen, kaavoituksen ja sosiaalitoimen yhteistyötä ja yhteistoiminnallisen suunnittelun kehittämistä ja olemassa olevan asuntorahoituksen kehittämistä. Nyt ARAn erityisryhmille suunnattu rahoitus ohjautuu pääasiassa ryhmäkotien rakentamiseen.

Lähtökohtana suunnittelussa on näkökulman vaihdos erityissuunnittelusta erityisen hyvään tavalliseen suunnitteluun. Vammaisille henkilöille toteutettu hyvä asutosuunnittelu on hyvää suunnittelua kaikille. Kaikki kuntalaiset hyötyvät esteettömistä, viihtyisistä ja turvallisista asunnoista ja asuinalueista. Tärkeitä ovat myös vapaaehtoista yhteisöllisyyttä mahdollistavat ratkaisut naapurustoissa ja asuinalueilla.

Arjen keskiössä -hankkeessa saatiin hyviä tuloksia pilottikuntien eri hallinnon alojen välisestä yhteissuunnittelusta ja jatkokehittämiselle nousee seuraavia asioita:

- 1) Työkäytäntöjä, joissa eri hallinnon alat (kaavoitus, asuntotoimi, sosiaalitoimi, nuorisotoimi, kulttuuri- ja liikuntatoimi) suunnittelevat yhdessä, tulee vahvistaa ja juurruttaa kunnissa.
- 2) Asiakkaiden mukana olo tulee varmistaa asutosuunnitteluprosessin kaikissa vaiheissa.
- 3) KEHAS-ohjelman toteutus edellyttää hyvää kuntastrategiaa ja toimeenpanosuunnitelmaa myös asutosuunnittelun näkökulmasta. Yksittäisten erityisryhmille suunnattujen asuntokohteiden sijaan tarkastelun fokuksena tulee olla asuinalueiden kokonaisvaltainen kehittäminen myös erityisryhmien näkökulmasta. Asuminen muodostuu asunnon lisäksi riittävästä palveluista sekä ihmissuhteista ja mielekkästä tekemisestä.
- 4) Erityisryhmien asutosuunnittelua tulee markkinoida kiinnostavana suunnittelun alueena. Tälle sektorille tarvitaan lisää arkkitehtejä ja suunnittelijoita, jotka ovat kiinnostuneita alasta. Suunnittelijat tarvitsevat lisätietoa hyvistä ratkaisumalleista ja tekijöistä, joista hyvä asuntokohde ja asuinalue muodostuvat.
- 5) Hyvistä suunnitteluesimerkeistä tulee koota valtakunnallinen materiaalipankki, joka on vapaasti saatavilla netin kautta.

3. Asumisen kehittäminen

Hankkeessa uusia asumisratkaisuja innovoitiin lähiyhteisöjen kehittämisen näkökulmasta. Keskeinen tulos konkretisoitui asuntoverkostomalliksi, jossa yksittäisistä asunnoista ja pienimuotoisista asuntoryhmistä muodostetaan asuntoverkostoja palvelutuotannon näkökulmasta. Tämän mallin kehittäminen edellyttää jatkotyötä mm. seuraavista näkökulmista:

- 1) Normaalin asuntokannan hyödyntämistä tulee tehostaa. Uusien asuinalueiden ja asuntokohteiden suunnittelussa ja rakentamisessa tulee tarkastella sitä, miten erityisryhmien asunnot sijoitetaan asuinalueelle ja kohteisiin siten, ettei asuntoratkaisuista muodostu laitospaikoja. Esim. asuntoja ei tule sijoittaa siten, että kaikki erityisryhmille suunnatut asunnot ovat samassa kerrostalon rappukäytävässä.
- 2) Tarvitaan lisää pilotteja, joissa haetaan uusia ratkaisuja vaikeimmin kehitysvammaisten asumisen järjestämiseen osana korttelisuunnittelua ja asuntoverkostoja.
- 3) Tarvitaan pilotteja, joissa kokeillaan uusia ratkaisuja haastavasti käyttäytyvien henkilöiden yksilölliseen asumisen järjestämiseen.
- 4) Asuntoverkostomallin edellytyksenä on verkostomaisen palvelutuotannon kehittyminen ja henkilökunnan toiminnan uudelleen organisointi. Mm. henkilökohtainen budjetointi ja henkilökohtainen apu toimivat tässä hyvinä keinoina lisätä yksilöllisyyttä asumisen ratkaisuihin.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Engeström, Y. (2004) Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittäely työssä. Tampere: Vastapaino.
- Fitxpatrick, J. (2010). Personalised Support. How to provide high quality support to people with complex and challenging needs. Learning from Partners for Inclusion. The Centre for Welfare Reform.
- Hintsala, S; Seppälä, H & Teittinen, A. (2008). Kehitysvammaista ihmistä eristävät asumisjärjestelyt. Teoks. Hirvilammi, T. & Laatu, M. (toim.) Toinen vääryyskirja: lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Kela, s. 217–231.
- Laitoksista yksilölliseen asumiseen. Valtakunnallinen suunnitelma palvelujen kehittämiseksi lähiyhteisöön (2012). 60 s. Helsinki 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:5
- Leadbeater, Charles (2011) Choosing the right social innovation strategy. Social Innovation Global Academy, Bilbao April 2011.
- Mietola, R., Teittinen, A. & Vesala, H. T. (2013). Kehitysvammaisten ihmisten asumisen tulevaisuus. Kansainvälisiä esimerkkejä ja vertailu Suomeen. Suomen ympäristö 3/2013. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Nirje, Bengt (1969). The normalization principle and its human management implications. Teoksessa: Kugel. R. & Wolfensberger, W.: Changing patterns in residential services of the mentally retarded. Washington, DC. President's Committee on Mental Retardation.
- Rönkä, Kimmo & Sainio, Kirsten (2011). Kaupunki-innovaatioiden pika-analyysit. Kortteli-tason kaupunki-innovaatiot. Movense Oy.
- Tøssebro, J., Storgaard Bonfils, I., Teittinen, A., Tideman, M., Traustadottir, R. & T. Vesala , H. T. (2012) Normalization Fifty Years beyond – Current Trends in the Nordic Countries. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities. Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities.
- Saloviita, T. (toim.) (1989). Keskuslaitoksesta ryhmäasuntoon: tutkimuksia kehitysvammaisten asumisesta, hoidosta ja opetuksesta. Kehitysvammaliitto.
- Wolfensberger, Wolf (1969). The Origin and nature of our institutional models. Teoksessa: Kugel. R. & Wolfensberger, W.: Changing patterns in residential services of the mentally retarded. Washington, DC. President's Committee on Mental Retardation.

Verkkomateriaalit

www.wikipedia.fi

www.innokyla.fi

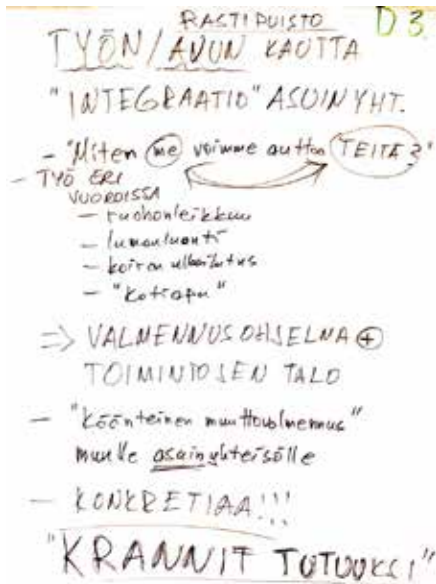
www.kuntaliitto.fi

www.keyring.org

LIITTEET

Liite I. Innovaatiokortit

Innovaation kuvaus: Kranniit tutuiksi – käännteinen muuttovalmennus

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Suunnittelun lähtökohtana sen pohdinta, miten alueelle muuttavat kehitysvammaiset ihmiset integroituvat osaksi lähiyhteisöään. Integroituminen tapahtuu sen kautta että tarjotaan palveluita alueen asukkailla. Sosiaalinen yritys: Ruohonleikkuupua, lumenluontia, koiranulkoilutusta, pienimuotoista kotiapua. Toimintojen talo järjestäisi valmennusohjelman työtä hakeville henkilöille. Keskeisenä ideana käännteinen muuttovalmennus – eli lähdetään siitä, että alueelle muuttavat kehitysvammaiset ihmiset tarjoavat resurssin muulle ympäristölle, muille asukkailla. Alueella ei ole työllistymismahdollisuuksia, joten tällaisen sosiaalisen yrityksen kautta voitaisiin luoda työpaikkoja. Kehitysvammaiset ihmiset myös vapaa-ajan toiminnassa voisivat myös tuottaa toimintaa – esim. järjestää taidenäyttelyitä Toimintojen talolla.

Innovaation kuvaus:

Käännteinen muuttovalmennus innovaationa, miten tutustutetaan alueen ihmisiin uusiin asukkaisiin. Lähtökohtana joukko ihmisiä, jotka etsivät uutta asuinalueutta. Muuttovalmennuksessa määritetään se lisäarvo, jota asuinalue saa uusista asukkaista, ja lähdetään tämän kanssa neuvottelemaan eri asuinalueiden kanssa siitä, ketkä haluavat tämän ryhmän ja sen tuoman lisäarvon omalle alueelleen. Vahvana pohjavireenä se, että asukkaat pääsevät oikeasti itse vaikuttamaan siihen, mitä heidän asuinalueelle tuodaan/rakennetaan. Pyritään herättämään positiivista kateutta, saada asuinalueet kilpailemaan näistä asukkaista.

Innovaation kiteytys:

KRANNIT TUTUUKSI – käännteinen muuttovalmennus

Innovaation kuvaus: Jantuset – setti palveluita

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Sosiaalisen yritys, joka toimii tulevalle asuutomesualueella tekojärven rannalla.

Innovaation kuvaus:

Erialaisten ulkoiluvälineiden (esim. polkupyörät, kanootit) vuokrausta, sekä yhteisöllinen sauna ja avantouintimahdollisuus. Sosiaalinen yritys nimeltään Jantuset, tarjoaa talkkari-, leipomo- ja dogsitteritoimintaa. Suunnittelun lähtökohtana yhteisöllisyyden lisääminen. Alueelle tulee myös toimintojen talo, joka tarjoaisi yhteisen olohuoneen alueen asukkailla, mutta toimisi myös kotiin tarjottavan tuen tukiyksikkönä. Vanhan sairaala-alueen puutarha-alueelle siirtolapuutarha, jonka yhteyteen myös sosiaalisen yrityksen toimintaa (polttopuiden ja kompostimullan myyntiä). Alueelle myös korttelikummitoimintaa, osana kyläyhdistyksen toimintaa.

Innovaation toteutus:

Jantusetin käynnistäminen: Kaupunki päättää sosiaalisen yrityksen perustamisesta. Tehdään yhteistyötä alueella toimivien yritysten kanssa ja etsitään yritystä joka on motivoitunut tällaiseen toimintaan. Etsitään rahoitus hankkeelle. Edetään prosessisuunnitelman mukaan.

Innovaation kiteytys:

JANTUSET – setti palveluita

Innovaation kuvaus: Diili-divari

DIILI DIVARI / IDEA DIVARI:
 auton pesu (uheiluauto Mercedes CL 390)
 leivonnaisia
 katuharja talkkarihommat
 harava
 käytettyjen tavaroiden myynti
 Tex Willer, Luontokirja
 marjojen ja sienien myynti
 kahvilapalvelu
 kotiapu
 lemmikkipalvelut

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Suunnitelma sijoittuu omakotialueelle, jossa pääasiassa asuu vanhuksia ja lapsiperheitä. Alueelta löytyy jonkin verran yrityksiä joihin voisi työllistyä, sekä hieman etäämmällä SOTEKin kierrätyskeskus. Lähtökohdana oli lähteä pohtimaan sitä, miten toisaalta voitaisiin luoda työ- ja toimintamahdollisuuksia kehitysvammaisille ihmisille, ja toisaalta vastata alueella jo asuvien ihmisten tarpeisiin. Ryhmästä nousi esiin kiinnostuksen kohteena autot ja divari.

Innovaation kuvaus:

Ideana **Diilidivari**, sosiaalinen yritys tai mahdollisesti SOTEKin kierrätyskeskuksen toiminnan laajentaminen, niin että tämän yhteyteen divaritoimintaa ja palveluita joita voitaisiin tuottaa alueen asukkaille (esim. pienimuotoinen kotiapu, talkkaripalveluita, lemmikkien ulkoiluttamista).

Innovaation kiteytys:

Palveluiden ja tavaroiden sekä auto-osaamisen välityspaikka. Välittäminen – sekä huolenpito että kierrätys.

ara

0 Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: Modernisoitu rintamamiestalo – malli Otsola

MODERNISOITU RINTAMAMIESTALOMALLI OTSOLA!
 puinen omakotitalo/paritalo
 2 kerrosta hissillä
 terassilla ja hyötypihalla aidattu, grillikatot
 asukkaat mukana rakentamisesta
 löytyä yhteinenkin tila
 (pihasauna jossa bed&breakfast-majoitusta)

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Idea sai alkunsa ryhmään osallistuneen miehen toiveesta päästä purkamaan/rakentamaan taloa – eli tekemään rakentamiseen liittyviä töitä. Suunnitelma sijoittuu Otsolan alueelle, jossa jo ennestään rintamamiestaloja. Modernisoinnilla ennen kaikkea tartuttiin esteettömän rakentamisen haasteeseen – tunnistettiin että perinteinen rintamamiestalomalli viehättää, mutta on varsin esteellinen. Rintamamiestalomallista haluttiin tuoda mukaan myös ajatus itselle rakentamisesta – pohdittiin miten asukkaat voisivat itse osallistua rakennusprosessiin, todella rakentaa asuntoa itselleen. Ajatuksena myös purkaa ryhmäasumisen perinteistä mallia – hakea pienimuotoisempaa asumista, jossa mahdollistuisi yhteisöllisyyttä samassa talossa, samassa pihapiirissä asuvien asukkaiden kesken, mutta samalla toteutuisi ajatus omasta erillisestä tilasta.

Innovaation kuvaus:

Keskustelussa myös erilaisia vaihtoehtoja tilasuunnittelusta – esim. seurataanko rintamamiestalon pohjaa (keittiö, olohuone, kamari alakerrassa, yläkerrassa makuuhuoneet), vai voisiko tilaa suunnitella toisin; sijoitetaanko portaat perinteisesti sisään, vai voisivatko yläkerran asunnot olla selvästi erillisiä niin, että niihin olisi omat sisäänkäynnit ja portaat (joko ulkokautta tai porstuasta). Myös hissien mahdollisuudesta keskusteltiin. Asumisen yhteyteen, erilliseen saunarakennukseen suunniteltiin myös Bed&Breakfast-saunakamaria, joka toisi talon/pihapiirin asukkaille myös työmahdollisuuden. Keskeisinä piirteinä pienimuotoinen yhteisöllinen asuminen ja mahdollisuus osallistua oman kodin rakentamiseen. Mukana suunnittelussa ollut kehitysvammainen mies totesikin suunnitelmasta että "Tommoseen mä muuttaisin heti".

Innovaation kiteytys:

Meille suunniteltu – itse rakennettu!

ara

0 Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: Pientaloasujien verkosto

OMAKOTITALOT – PIENTALOASUJIIEN VERKOSTO

Ahventie, Reija ja Saku

hoitavat tarvittaessa toisten lemmikit

auttavat keittiöissä

Kuhantie, Johanna ja Jenna

auttavat kulkemisessa

piikkovat saunapuut

Kämmekätie, Matti, Pasi ja Jarno

hoitavat pensasaitojen leikkuut

järjestää karaokeillat

Majatalo B&B

mahdollisuus erilaisiin tukimuotoihin tarpeiden mukaan

Työ majatalossa, esim. keittiö, puutarha, kiinteistö, hoiva

YKSILÖLLISET TUKISUUNNITELMAT KAIKILLE!

kuvapuhelinyhteys esim. sairastuessa

tukihenkilöstö auttaa hädän hetkellä ja vaikeimmissa

asioinneissa

Asukkaille selkeästi tietoon: Nimi, osoite, puhelinnumero

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Yksilöllistä asumista, jossa on myös yhteisöllisen asumisen piirteitä.

Hyödynnetään Otsolan olemassa olevaa rakennuskantaa, pienehköjä omakotitaloja, joissa voi asua kahdesta kolmeen ihmistä yhteisöllisesti mukavasti, tai vaihtoehtoisesti esim. pariskuntia - sellaisia ihmisiä jotka haluavat tällaista asumisen muotoa.

Innovaation kuvaus:

Asumiseen kuuluu yhteiset sopimukset auttamisesta siten, että asukkaista on nimetty vertaistukihenkilöitä kaikille verkostoon kuuluville. Työryhmässä mietittiin myös sitä millaista apua verkoston jäsenet voisivat toisilleen antaa, esim. hoitaa toisten lemmikkejä, tai auttaa keittiöissä; toiset voisivat auttaa kulkemisessa, esim. jos jollakin auto, niin on jo edeltä sovittu että kuka ottaa kenet kyytiin, ja minne mentäessä. Taloissa olisi myös selvä back-up -tuki, esim. ryhmäkotiin kuvapuhelinyhteys, jolloin kiireellisessä tilanteessa voidaan saada tuki ja apu ko. ryhmäkodista. Jokaiselle asukkaalle on myös suunniteltu selkeä kotiin tuleva yksilöllistetty tuki. Ja näille asunnoille, taloille, ja asukkaalle, on nimetty ihminen jonka vastuulla on auttaa, tukea, järjestää, sekä olla yhteyshenkilönä palveluihin, joita nämä henkilöt voivat saada verkostosta mahdollistuvan tuen lisäksi, yksilöllisen tarpeen mukaan. Verkostoon kuuluisi myös majatalo: tämä tarjoaisi majoitusta muutenkin, mutta vastaisi myös vammaisten henkilöiden tilapäiseen hoivan tarpeeseen siten, että siellä pystytään yksilöllistämään palveluita lyhyeksi aikaa, esim. henkilökohtaisen avun palveluihin. Omakotitaloasumisessa asuvien henkilöiden työtä olisi majataloon liittyvät tehtävät.

Innovaation kiteytys:

Suomalaistettu Keyring-malli. Asukasverkosto jossa syntyy vertaistukea asukkaiden välille.

ara

0 Kehitysvammaaliitto

Innovaation kuvaus: PALVELUPENTAGON

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Lähtökohtana suojaisa, yhteinen tila (pentagon), joka toteutetaan verkostomaisesti, liittämällä uudet palvelut alueella jo olemassa oleviin palveluihin. Pentagonin palvelut ovat "palikoita", joita voidaan irrottaa ja sijoittaa mihin tahansa.

Innovaation kuvaus:

Palvelupentagonissa on osuuskuntana toimiva, kehitysvammaisten pyörittämä kahvila, lounaspaikka, missä olisi myös kokouspalveluja ja -tiloja sekä saunaosasto. Kehitysvammaiset hoitaisivat myös siivouksen. Kahvila-lounaspaikka esim. kerrostalon alakertaan, ja saman talon 12. krs sauna ja kokoustilat.

Palvelupentagon lähellä on satelliittiasuntoja, myös yhteisöllistä asumista. Palvelut palvelee kaikkia, ei vain kehitysvammaisia: on vauvamuskaria, bänditilaa – pyrkimyksenä on yhdistää ihmisryhmiä yhteiskunnassa. Talo joka voimaannuttaa kaikkia. Asiakkaat pääsevät tuotamaan palveluja, esim. seuralaispalveluja alueen yksinäisille vanhuksille. Myös ostosten kantoapua kaupasta kotiin. Koirien päiväkot. Asumisen polkuna yhteisöllisen asumisen talo omalla pihalla, asumisvalmennuspaikka (lapsuudenkodista muuttavat), jota kautta omaan kotiin (räätälöity yksilöllinen tuki)

Innovaation kiteytys:

Kerrostalokortteliin tuotava, palvelupalikoista koostuva palvelupentagon.

ara

0 Kehitysvammaaliitto

Innovaation kuvaus: ANELMAN UNELMATARHA

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Lähtökohta-ajatuksena oli maatalia ja siihen liittyvät erilaiset toiminnot. Miten voitaisiin tarjota jotain lähiympäristölle. Perustuu talkoeseen, naapuriapuun ja vaihtotalouteen (rahaa ei vaihdettaisi).

Innovaation kuvaus:

Puutarharyhmä: pienmaantilalla kasvatetaan kukkia ja kasveja ja yrtejä – hyödynnetään kahvilatoiminnassa (järven rannalla, ympäri vuoden auki, talvella hiihtäjille kuumaa mehua, kesällä kylmiä virvokkeita rannalla makkoilijoille). Puutarhapalvelu osana ryhmän toimintaa: apua marjojen poimintaan, nurmikon leikkauksessa, puutarhan hoidossa, kukkien kastelussa – kukkia voi myös tuoda hoitoon.

Pieni kotieläinpiha: kanoja, lampaita, koiria, kissoja, possuja. Lähiympäristön lapsille, avoin kaikille. Lisäksi kotieläinten hoitopalveluja. Pieni eläinten lomahoitola, lomahoitoon. Myös kotiin vietävä lemmikkien ulkoilutuspalvelu.

Lapsiparkki: voi tuoda lapset vanhempien harrastusten, kaupankäynnin ajaksi. Liittyy taidetyöpajoihin: taide suuressa osassa suunnitelmassa, koska ryhmässä taiteellisia ihmisiä. Kaikille taidetyöpaja (aikuiset, lapset, vanhukset).

Taidenäyttelyt ja taideteosten myynti (myyntinäyttely). Käsitöypaja (ryhmässä käsityöihminen). Kaikissa ajatuksena että hyödynnetään luonnonmateriaaleja, joita saadaan ympäristössä.

Kahvila: jäi vähimmälle suunnittelulle. Järven rannalla, maatilakahvila, jossa myytäisiin omia tuotteita.

Asumisessa erilaisia vaihtoehtoja. Pienmaatilalla pitää olla ihmisiä paikalla, mutta myös eri tyyppisiä asunintarjontaa. Löytyy tarvittaessa apua ympärivuorokauden, itsenäisempää asumista, tai voi käydä lähialueella töissä. Jatkossa konseptia tulisi tuotteistaa pidemmälle – mikä kaupallista toimintaa ja mikä muuta.

Innovaation kiteytys:

Yhdessä naapuruston kanssa – kulttuurin, taiteen ja omien vahvuuksien mukaisesti

ara

kehityswarmailito

Innovaation kuvaus: MÄNTYMÄEN CITY-IHMISEN MEKKA

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Kaupunkilaisen asumista. Korttelista löytyy jokaiselle ihan oma, selkeästi yksityinen tila, sekä puoliyksityinen tila, puolijulkinen ja julkinen tila. Vanhat talot kunnostettaisiin: vuokra-asuntoja, omistusasuntoja, erilaisia ja kokoisia asuntoja – siis kaikille. Lähtökohtana estää erityisasumisen keskittymän syntyminen. Ajattelu käännettiin positiiviseksi erilaisia ihmisiä yhdistäväksi tekijäksi. Miten hyödynnettäisiin sitä että alue on lähellä keskustaa – miten saataisiin keskustasta ihmiset liikkumaan baanalle, tällä voisi olla työllistävää vaikutus alueella asuville ihmisille?

Innovaation kuvaus:

Ihmisiä yhdistävänä yhteinen kortteli talojen välissä: Pop-up Baana. Vapaa-ajan toiminnoille, kaikille yhteinen foorumi. Harrastustoimintaa lähellä kotia. Talojen katutasossa yritystoimintaa. Sataprosenttisesti esteetön. Sählyä (Turun Pelaajat, korttelisählyjoukkue), katukorista, kudontapaja, leipomo, vaihtuva taidenäyttely, musiikkia, ruokaa, eläimiä, keilausta, curlingia, kiinteistöhuoltopalveluita, punttisaleja. Skeittiparkki, harrastetiloja ja liiketiloja. Sosiaalisia yrityksiä. Erilaisia asioita mutta samanhenkiset ihmiset voisivat tulla halutessaan yhteen. Pop-up Baana on ulkoilualue myös iäkkäimpien ihmisen liikkumista varten. Nuorille graffitiseinä.

Parvekkeiden avulla kiinnostavaa välitilaa (baanan tarkkailu). Asunnot: eri kokoisia, oma sauna tärkeä, puhdas ilma tärkeää, parvekkeet tärkein, ja että keittiö ja makuuhuone ovat erikseen, eivät olohuoneen yhteydessä.

Baana on yhteensitova liima. Tempusareenan piirteitä. Elää vuodenaikojen mukaan. Toiminnot sopeutuvat elävään ja muuttuvaan korttelirakenteeseen.

Innovaation kiteytys:

Ihmisiä yhdistävä Pop-up Baana kaikenikäisille – vuodenaikojen mukaan muuttuva hauska, toiminnallinen ja elävä korttelirakenne.

ara

kehityswarmailito

Innovaation kuvaus: ITSENÄISESTI YHTEISÖSSÄ

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Laaja, kokonaisvaltainen näkökulma, mukana uuden asuinalueen kaavoituksen alusta saakka. Kehitysvammaiset vain pieni osa isoä aluetta.

Innovaation kuvaus:

Lähtökohdaksi esteetön suunnittelu, monimuotoisuus ja kaikille suunnittelu läpi kaavoitus- ja rakennusvaiheen. Yhteisössä paljon lapsiperheitä, vanhuksia, sinkkuja. Paljon avointa yhteistä tilaa kaikille. Osana konseptia säästettiin yksi vanhoista taloista – siitä tulee monitoimitalo, jossa järjestetään yhteistoimintaa (kirppisiä, luomupiirejä yms.). Talossa myös kokoustilaa, jota kehitysvammaiset ihmiset voisivat hoitaa, mutta myös muut ihmiset voisivat osallistua näihin toimintoihin. Puutarha tärkeä.

Yhteisö olisi haluttava, koska alueella on loistavat palvelut, loistavat yhteydet ja loistava sijainti. Tehdään superhoukutteleva esteettisesti kaunista, esteetöntä. Uusien muuttajien tarpeiden mukaan suunnitellaan asunnot muokattaviksi, eri kokoisia, eri mallisia, voidaan yhdistellä. Pitäisi suunnitella ympäröiväksi, jotta kaikkien on pakko kohdata muita ihmisiä.

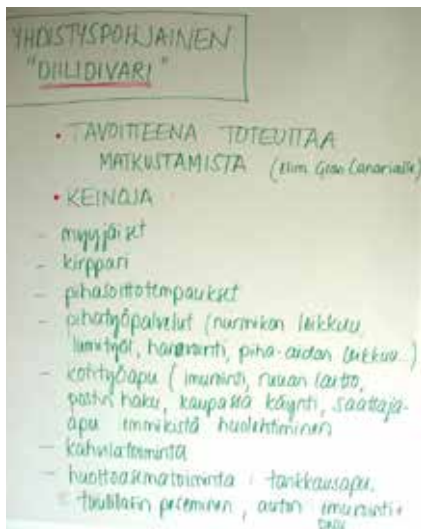
Innovaation kiteytys:

Superhoukutteleva, esteettisesti kaunis, esteetön kaikille suunniteltu kaupunginosa ja sen keskus.

ara

Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: YHDISTYSPOHJAINEN DIILI-DIVARI

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Yhdistyspohjainen Diili-Divari jatkaa Kotkassa kehitettyä Diili-Divari -aihiota.

Lähtökohdaksi se, että tehdystä työstä pitäisi saada palkkaa jotta voidaan matkustaa esim. Kanarialle.

Innovaation kuvaus:

Diili-Divariissa järjestetään myyjäisiä, kirppareita, pihanhoitotempauksia. Tarjotaan kaikenlaisia pihatyöpalveluja kuten nurmikonleikkaus, haravoitus, piha-aidan leikkaus. Kotityöapuna: imurointi, ruuanlaitto, postinhaku, kaupassakäynti. Saattajapalvelu. Lemmikistä huolehtiminen. Kaikenlainen kahvilatoiminta. Huoltoasematoiminta: tankkausapu, tuulilasin peseminen, auton imurointi ja pesu.

Innovaation kiteytys:

Tehdään pihatöitä ja tuetaan auton kunnossapitoa, autetaan naapureita ja saaduilla palkkaroilla matkustetaan!

ara

Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: UNELMA-ASUMINEN MÄNTYMÄESSÄ

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Lähtökohdana tavallinen omakotitalo tavallisella suomalaisella asuinalueella, jossa saatavilla verkostomaista tukea sukulaisilta, tuttavilta ja muilta tukihenkilöiltä.

Innovaation kuvaus:

Omakotitalo, jossa noin 100 m², sisältäen saunan, uima-altaan. Puita ympärillä, oma nurmikko ja oma postilaatikko. Apua olisi saatavilla siskolta, lähiasuntolasta, omaisilta, tarvittaessa naapurilta. Kodissa olisi tärkeää oma kirjahylly, telkkari, tietokone, astianpesukone, pyykkikone, kahvinkeitin, vedenkeitin ja toki sähköhella. Ja tietenkin puhelin.

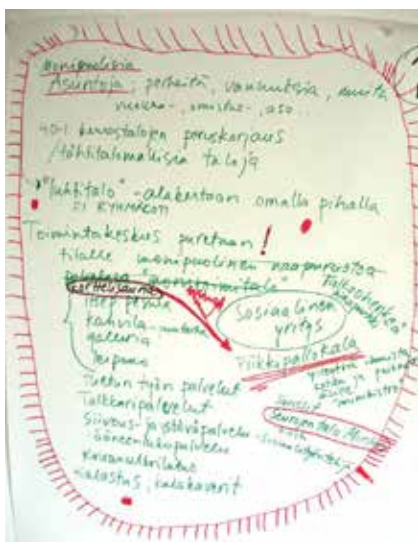
Innovaation kiteytys:

Verkostomainen omakotiasumisen unelma Mäntymäessä

ara

0 Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: PIIKKIPALLOKALA

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Lähti palvelujohtajan ajatuksesta/lausumasta: "toimintakeskus puretaan, tilalle monipuolinen naapurustoa palveleva monitoimitalo", lähdettiin tästä liikkeelle, ensin kyseenalaistamaan monitoimitalo, sitten purkamaan isoa keskusta, mietittiin paljon sitä onko hyvä olla keskus, vai yksittäisiä toimipisteitä. Isona kysymyksenä miten rakennetaan yhteyksiä ihmisten, kotien, paikkojen välille. Ja sitten oli tällaisia sanoja joita pyöriteltiin: talkkoohenki, aikapankki, yhdistävä liima

Innovaation kuvaus:

Monipuolisia asuntoja. Siellä on korttelisauna, itsepalvelupesula, kahvila, puutarha, galleria. Tuettu työpalvelu, talkkaripalvelu, siivous ja ystäväpalvelu, äänenlukupalvelu, sosiaalityöntekijä, kalastus ja kalakaveri.

Innovaation kiteytys:

Turvallista mutta kiinnostavaa asumista ja hyvä työpaikka.

ara

0 Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: VERKARANNAN MONITOIMIOLOHUONE

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Kehitysvammaiset pääsevät itse tekemään kahvilatoimintaa. Toisaalta lähdettiin laajentamaan ajatusta: monitoiminen – yleensä niin että joku yhdistys järjestää jotain ja joku toinen jotain – tässä yritetään saada nämä tekemään yhteistyötä ja rikkomaan perinteisiä rajoja. Tällöin voidaan jakaa myös resursseja.

Pikkupalveluputiikki erikseen esiin: ajatus bisneksen tekemisestä, miten voitaisiin ihan oikeasti tehdä rahaa, saada palkkaa. Koska ryhmässä tuli vahvana esiin toive palkkatyön tekemisestä.

Innovaation kuvaus:

Vuokraa tilaa, kahvilatoimintaa, tuunauspaja, kaveritoimintaa, palveluputiikki (pihatöitä, ulkoilu- ja kassinkantoapua), kirpputori, ohjelmatarjontaa, kursseja, laulua, soittoa, tanssia. Yhteistyö, rajojen rikkominen, monitoimisuus.

Lähti liikkeelle kahvilatoiminnasta: työ lähtökohdana, kuka voi tehdä työtä. Palvelunkäyttäjät: "Niin mut se on meidän kaikkien toive".

Ei niinkään ajateltu sitä miten ihmiset siellä ulkopuolella asuisivat, vaan tämä olisi se mikä yhdistää. Uusyhteisöllisyys käsitteenä tuli esiin.

Jatkossa pitää miettiä tuotteistusta: mikä kaupallista, mikä vaihdantaa.

Innovaation kiteytys:

Työ ja tekeminen asuinalueen yhdistävänä tekijänä

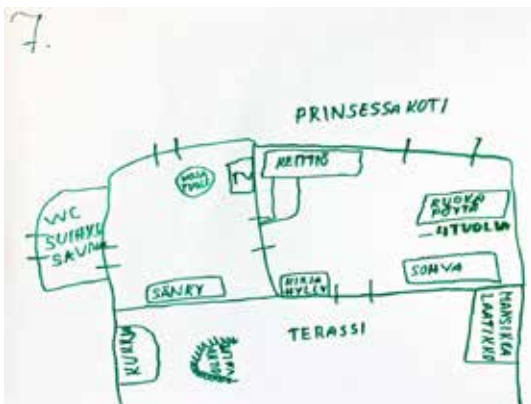
ara

Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: PRINSESSAKOTI AHTIALA-TORKOSSA

Innovaation kiteytys:

Pihapuuhostelijan itse suunniteltu esteetön koti.

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Suunnitelman lähtökohdaksi oli ryhmään osallistuneen naisen kuvaus kodista: "Yksin asuminen, siihen kuuluis naapurit, piha ja kukkia. Ja lähellä apu." Kotia lähdettiin suunnittelemaan alueelle jossa yleisenä omakoti- ja rivitaloasuminen. Toiveissa keskeisenä oli oma piha, mutta mahdollistettava pihalla liikkuminen ja touhuaminen henkilölle, joka käyttää rollaattoria.

Innovaation kuvaus:

Oma erillinen koti liikuntaesteiselle henkilölle, jossa asunto jatkuu terassille. Terassi suunniteltu niin että se mahdollistaa sekä turvallisesti liikua ja toimia pihalla, että asukkaalle tärkeää kasvien kasvattamista ja hoitamista.

ara

Kehitysvammaliitto

Innovaation kuvaus: NUOREN MIEHEN OMA KOTI

Innovaation kiteytys:

Autonrassajan kompakti ja toimiva koti

Innovaation tausta ja lähtökohdat:

Ryhmä lähti suunnittelemaan asuntoa ryhmään osallistuneelle nuorelle miehelle, jolle tärkeitä harrastuksia ovat auton tuunaus, elokuvat ja pelaaminen. Käyttäjällä olikin hyvin selvä näkemys siitä, millainen asunnon tulisi olla, jotta se olisi hänelle toimiva. Hän osoittautui myös "potentiaaliseksi arkkitehdiksi", lähti ennakkoluottomasti piirtämään itselleen "omaa kotia".

Innovaation kuvaus:

Koti, jonka suunnittelussa lähtökohtana on käyttäjän harrastusten huomiointi. Asunto sijaitsee kerrostalon ylimmässä kerroksessa ja on kooltaan yli 50 m². Asunnossa on parveke, keittiö, ruokailutila, olohuone, makuuhuone, sauna, wc sekä vaatehuone. Erillinen olohuone on tärkeä kotiteatteriharrastuksen takia, olohuoneen on oltava myös riittävän tilava, jotta sinne mahtuu tarvittava 'tekniikka'. Talon vieressä on maan alle sijoittuva autotalliratkaisu, 'rassailupaikka', jossa on mahdollista virittää ja nikkaroida autoa, tehdä tuunausta.

ara

0 Kehityswarmailtto

Liite 2. Hankkeessa toteutetut haastattelut

Hiltunen, Jenni, Seinäjoki. 7.11.2012.

Jokiranta, Harri, apulaiskaupunginjohtaja, Seinäjoen kaupunki. 7.11.2012.

Norja, Martti, asemakaava-arkkitehti, Seinäjoen kaupunki. 7.11.2012.

Saukko, Päivi, sosiaalityön päällikkö & Taipale, Minna, vammaispalvelujohtaja. 7.11.2012.

Bäcklund, Kari & Holsti, Karita, Turku. 14.11.2012.

Kiiski, Kaisa, vammaispalvelujohtaja, Turun kaupunki. 15.11.2012.

Malmi, Johannes, kehittämispäällikkö, TVT asunnot Oy. 14.11.2012.

Paasikivi, Iina, kaavoitusarkkitehti, Turun kaupunki. 14.11.2012.

Valli, Tommi, Turku. 14.11.2012.

Helminen, Juha, kaupungingeodeetti & Juhanila, Ari, asuntoasiainpäällikkö, Lahden kaupunki. 26.11.2012.

Mäkitalo, Mika, Lahti. 19.11.2012.

Utriainen, Janne, vammaisasumispalveluiden päällikkö, Lahden kaupunki. 24.1.2013.

Lappi, Pekka, Hamina. 30.11.2012.

Mässeli, Mia, Kotka. 11.12.2012.

Puro, Jarkko, kaavoitusarkkitehti, Kotkan kaupunki. 30.11.2012.

Räsänen, Milla, vt. vammaistyön johtaja, Kotkan kaupunki.

Haastatteluteemat:

A) Virkamiehet:

Nykyiset käytännöt kehitysvammaisten asumisessa ja asumisen suunnittelussa: asumisen vaihtoehdot ja näiden painottuminen (vamm. palvelut), suunnittelussa läsnä olevat periaatteet/linjaukset, eri hallinnonalojen välinen yhteistyö

Kehittämistarpeet ja haasteet: millaista kehittämistyötä kehitysvammaisten asumisessa ja laajemmin erityisryhmien asumisen kehittämisessä kunnassa on tehty, miten kehittämistarpeita tunnistettu, millaisia haasteita tulevaisuudessa kehitysvammaisten asumisessa on tunnistettu, ja miksi lähdettiin mukaa Arjen keskiössä hankkeeseen (millaisia odotuksia)

Mitä tähän mennessä saatu hankkeesta: millaisia kokemuksia työpajatyöskentelystä, miten paikallinen kehittämistyö edennyt työpajan jälkeen, mitä muuta omaan työhön ammennettavaa. miten tulkitsevat työpajatyöskentelyn tuloksia.

B) Aukkaat:

Miten nykyisin asut: millainen asunto sinulla on, millaisia asioita teet kotona; Millaisia muita asioita arkeesi kuuluu – missä käyt, mitä harrastat, kenen kanssa? Saatko asumiseesi apua ja tukea, jos niin millaisissa asioissa tarvitset tukea ja keneltä tätä saat?

Toiveet ja itselle tärkeät asiat: millaiset asiat ovat elämässäsi tärkeitä, millaisia toiveita ja haaveita sinulla on? Mikä tärkeää kun mietitään asumista (mikä on sinulle nyt tärkeää kodissa, millaisia asioita haluaisit muuttaa)?

Itsemääräämisen ja päätösvallan toteutuminen: oletko itse pystynyt vaikuttamaan omaan asumisjärjestelyyn (millaisiin asioihin siinä: kuka tukee ja miten; millainen asunto, sen sisustaminen, sijainti), ja millä tavalla (miten asuntoa haetaan, ja miten tässä järjestelmässä varmistetaan asiakkaan kuuleminen)?

Kokemukset työpajatyöskentelystä: miltä työpajatyöskentely tuntui ja jäikö jotain erityistä mieleen? oletko aiemmin ollut mukana tällaisessa työskentelyssä?

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			Julkaisu-aika Syyskuu 2013
Tekijä(t)	Susanna Hintsala ja Reetta Mietola (Kehitysvammaliitto)			
Julkaisun nimi	”Vain me ja tavallinen kerrostalo”. Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskusraportteja 6 2013			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>ARAN rahoittama ja koordinoima Arjen keskiössä -hanke käynnistettiin toukokuussa 2012. Kehitysvammaliitto toimi hankkeessa asiantuntijana ja suunnitteli hankkeen toteutuksen yhteistyössä ARAn kanssa Movenise Oy:n toimiessa hankkeen konsulttina. Hankkeessa etsittiin uudenlaisia tapoja järjestää erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden (erityisesti kehitysvammaiset henkilöt) asumista ja elämää lähiyhteisöissä. Mukana hankkeessa oli neljä kaupunkia – Seinäjoki, Kotka, Lahti ja Turku – sekä kolme kuntayhtymää Carea kuntayhtymä Kymenlaaksosta, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Pohjanmaalta ja Varsinais-Suomen erityishuoltopiiri. Hankkeen toteutus on osa kehitysvammaisten asumisen ohjelmaa, jonka tavoitteena on laitosasumisen asteittainen lakkauttaminen Suomessa ja yksilöllisten asuntojen sekä palvelujen turvaaminen niin laitoksista pois muuttaville kuin lapsuudenkodeistaan muuttaville kehitysvammaisille henkilöille.</p> <p>Tässä raportissa kerrotaan hankkeen ensimmäisestä vaiheesta. Hankkeessa sovellettiin yhteistoiminnallisen kehittelyn ja innovoinnin menetelmiä ja saatiin tuloksia näiden menetelmien soveltamisesta erityisryhmien asumisen suunnitteluun. Yhteistoiminnallinen suunnittelu toteutettiin kolmivaiheisena pajatöskentelynä pilottikunnissa.</p> <p>Hankkeen yksi keskeisimmistä tuloksista on yhteistoiminnallisen asuntosuunnitteluprosessin mallinnus ja kokemukset yhteistoiminnallisesta oppimisesta, jossa kunnan asuntotoimi, sosiaalitoimi ja kaavoituksen ammattilaiset työskentelevät yhdessä tulevien asukkaiden ja heidän lähiyhteisöjensä kanssa. Keskeinen tulos hankkeessa on myös käyttäjien äänen kuulemisen vahvistuminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset, joiden asumista suunnitellaan, ovat aktiivisesti mukana asuntosuunnittelun prosessin kaikissa vaiheissa. Hankkeen työpajoissa kehitysvammaiset ihmiset toimivat oman elämänsä ja arkensa asiantuntijoina ja toivat esiin sellaisia asumisen tarpeita ja toiveita, jotka suunnittelussa on huomioitava. Hankkeeseen osallistui runsaasti nuoria kehitysvammaisia henkilöitä, jotka asuivat tällä hetkellä joko laitoksessa, asumisyksiköissä tai lapsuudenkodeissaan.</p> <p>Hankkeessa selvisi, että palvelujen käyttäjien toiveena on mahdollisimman tavallinen asuminen tavallisella asuinalueella. Oma koti on tärkeä. Se voi olla omakoti-, rivi- tai kerrostalo. Asunnon sijainti ja asuinalueen tarjoamat mahdollisuudet ovat tärkeitä, mutta asumisessa merkityksellistä ovat myös vapaa-aika, mahdollisuus työllistyä tai tehdä mielekästä muuta päiväaikaista toimintaa ja mahdollisuus ylläpitää ihmissuhteita. Haaveena on asuminen joko yksin tai itse valitun kumppanin kanssa. Jos asuminen toteutuu ryhmässä, tärkeänä pidettiin sitä, että voi valita asuintoverinsa ja että asuinryhmä on pieni. Koti mielletään yksityisenä paikkana ja mahdollisuutena tehdä itselle merkityksellisiä asioita. Yhteinen kokoontuminen ja harrastaminen koettiin myös tärkeäksi ja näiden toimintojen nähtiin luontevasti sijoittuvan esim. asuinalueen korttelitaloihin.</p>			
Asiasanat	kehitysvammaiset, asuminen, palvelut, osallistuva suunnittelu			
Rahoittaja/toimeksiantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
	ISBN (nid.)	ISBN 978-952-11-4223-9 (PDF)	ISSN (pain.)	ISSN 1797-5514 (verkkokj.)
	Sivuja 66	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis. alv 8 %)
Julkaisun myynti/jakaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA) Email: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi/julkaisut > Raportit			
Julkaisun kustantaja	Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA)			
Painopaikka ja -aika				

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			Datum September 2013
Författare	Susanna Hintsala och Reetta Mietola (Förbundet Utvecklingsstörning)			
Publikationens titel	”Vain me ja tavallinen kerrostalo”. Yhteiskehittelyllä uusia asumisen ratkaisuja (”Bara oss och ett vanligt höghus”. Nya boendelösningar genom samskapande)			
Publikationsserie och nummer	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet rapporter 6 2013			
Publikationens tema				
Publikationens delar / andra publikationer inom samma projekt				
Sammandrag	<p>Projektet Arjen keskiössä (Mitt i vardagen) som finansieras och samordnas av ARA inleddes i maj 2012. Förbundet Utvecklingsstörning var aktivt inom projektet i egenskap av expertorgan och planerade genomförandet av projektet i samarbete med ARA och projektkonsult Movense Oy. Projektet förde fram nya sätt för personer i behov av särskilt stöd (i synnerhet personer med utvecklingsstörning) att bo och leva i närmiljön. I projektet deltog de fyra städerna Seinäjoki, Kotka, Lahti och Åbo samt de tre samkommunerna Carea från Kymmenedalen, Eskoo samkommun för socialservice från Österbotten och Egentliga Finlands specialomsorgsdistrikts samkommun. Genomförandet av projektet är en del av programmet för ordnande av boende och anslutande tjänster för utvecklingsstörda som syftar till gradvis nedläggning av boende på institution i Finland samt att säkerställa individuellt boende och tjänster för personer med utvecklingsstörning som flyttar från institutioner eller från sitt barnhem. Denna rapport handlar om projektets första skede. I projektet tillämpades metoder för samskapande och innovation och resultaten av dessa metoder användes för planeringen av boende för grupper med särskilda behov. Den samskapande planeringen genomfördes i tre skeden i form av arbetsgrupper i pilotkommuner.</p> <p>Ett av de viktigaste resultaten från projektet är att en modell för en samskapande bostadsplaneringsprocess har utarbetats och erfarenheter samlats in om ett samskapande där bostadsväsendet, socialväsendet och planläggningstjänstemän i kommunen arbetar tillsammans med de kommande klienterna och deras närmiljö. Ett viktigt resultat av projektet är också att hörandet av användarna har stärkts. Med detta menas att människor vars boende planeras aktivt är med i bostadsplaneringen i processens alla skeden. I projektarbetsgrupperna deltog personer med utvecklingsstörning i egenskap av experter på utvecklingsstördas liv och vardag och förde fram sådana behov och önskemål gällande boendet som bör tas i beaktande i planeringen. I projektet deltog dessutom många unga personer med utvecklingsstörning som i dagsläget bor antingen på institution, i bostadsenheter eller i sina barnhem.</p> <p>I arbetsgrupperna klargjordes att önskemålen bland dem som anlitar servicen är ett så vanligt boende som möjligt i ett vanligt bostadsområde. Det är viktigt att ha ett eget hem. Det kan röra sig om ett egnahemshus, ett radhus eller höghus. Var bostaden finns och de möjligheter som bostadsområdet kan erbjuda är viktiga, men i fråga om boendet var det också viktigt med fritid, möjlighet till sysselsättning eller annan intressant dagverksamhet och möjligheten att upprätthålla relationer med andra människor. Drömmen är att antingen bo själv eller med en sambo som man själv har valt. Om boendet sker i grupp, ansågs det viktigt att man ska kunna välja vem man delar boende med och att det är fråga om små grupper. Ett hem sågs som en privat plats och en möjlighet att göra saker som är viktiga för en själv. Att träffas och göra saker tillsammans ansågs också viktigt och dessa funktioner kunde naturligt inhyas i till exempel kvartershus i bostadsområdet.</p>			
Nyckelord	utvecklingshämmande, boende, service, brukarinflytande			
Finansiär/ uppdragsgivare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
	ISBN (hft.)	ISBN 978-952-11-4223-9 (PDF)	ISSN (print)	ISSN 1797-5514 (online)
	Sidantal 66	Språk Finska	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/ distribution	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA) Epost: kirjasto.ara@ara.fi www.ara.fi/publikationer > Rapporter			
Förläggare	Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet (ARA)			
Tryckeri/tryckningsort -år				

Raportissa kerrotaan Arjen keskiössä -hankkeen ensimmäisestä vaiheesta. Hankkeessa sovellettiin yhteistoiminnallisen kehittelyn ja innovoinnin menetelmiä ja saatiin tuloksia näiden menetelmien soveltamisesta erityisryhmien asumisen suunnitteluun. Hankkeessa oli mukana neljä kaupunkia, Seinäjoki, Kotka, Lahti ja Turku, sekä kolme kuntayhtymää, Carea kuntayhtymä Kymenlaaksosta, Eskoon sosiaalipalvelujen kuntayhtymä Pohjanmaalta ja Varsinais-Suomen erityishuoltoapiiri.

Arjen keskiössä -hanke on osa kehitysvammaisten asumisen ohjelmaa, jonka tavoitteena on laitosasumisen asteittainen lakkauttaminen Suomessa ja yksilöllisten asuntojen sekä palvelujen turvaaminen niin laitoksista pois muuttaville kuin lapsuudenkodeistaan muuttaville kehitysvammaisille henkilöille.

ara Asumisen rahoitus-
ja kehittämiskeskus

Arjen
KESKIÖSSÄ
www.ara.fi/arjenkeskiossa

 Kehitysvammaliitto

ISBN 978-952-11-4223-9 (PDF)
ISSN 1797-5514 (verkkokj.)